In nomine sancte trinitatis amen. Cōpilatio decretalium gregorij .ix. Innocentij iiij Nepos. ut dicit Platina.

Gregorius epūs seruus seruorū dei Dilectis filiis doctoribus & scholaribus vniuersis bononie commorantibus salutem & apostolicam benedictionem.

Rex pacificus pia miseratōe disposuit sibi subditos fore pudicos pacificos & modestos: sed effrenata cupiditas sui prodiga pacis emula mater litium materia

ESTUDIS

RAMON REIXACH i PUIG
Aproximació a la història de Santa Maria de Mataró[1]

ANTONI MARTÍ i COLL
Notícia sobre el tabernacle de les Santes

RAFEL SOLER i FONRODONA
La basílica de Santa Maria de Mataró en el record

DOCUMENTACIÓ DE SANTA MARIA

DOCUMENTACIÓ FOTOGRÀFICA

FULLS/92

del Museu Arxiu de Santa Maria

Mataró, octubre 2008

FULLS/92

del Museu Arxiu de Santa Maria

Mataró, octubre 2008

TAULA

Portada: Capçalera de l'incunable *Decretals de Gregori IX*, imprès a Venècia el 1489, donat al Museu Arxiu de Santa Maria per la senyora M. Dolors Sanfeliu Castellà.

Edita: **MUSEU ARXIU DE SANTA MARIA**
Centre d'Estudis Locals de Mataró.
Beata Maria, 3. 08301 Mataró
Tel. 93 790 15 28 (Parròquia de Santa Maria)
www.masmm.org

Director: Manel Salicrú i Puig

Consell de redacció: Rafel Soler i Fonrodona
Manel Salicrú i Puig
Joan Castellà i Oliva

Composició i impressió:
Copisteria Castellà. c/ Pujol, 40 - 08301 MATARÓ

Dipòsit Legal: B-15.257-1978 *ISSN* 0212-9248

Amb la col·laboració de

Ajuntament de Mataró
Institut Municipal d'Acció Cultural

Generalitat de Catalunya
Direcció General de Promoció Cultural
Promoció de la Premsa

EDITORIAL

NOVES DONACIONS AL MUSEU ARXIU

Els fons documentals i la biblioteca del Museu Arxiu s'han incrementat darrerament amb dues valuoses incorporacions.

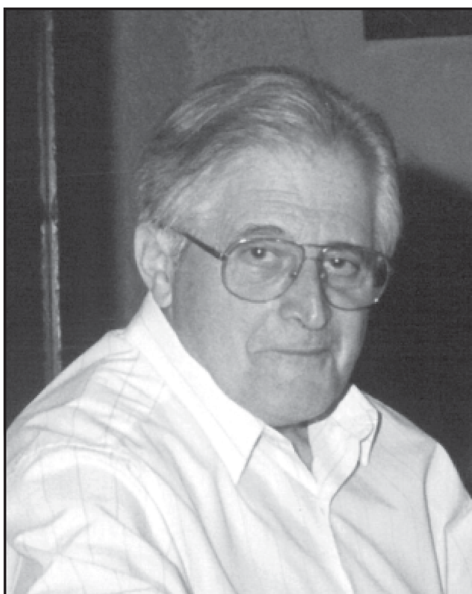
La primera, és la de documentació antiga de la Venerable Congregació de la Mare de Déu dels Dolors, feta pel senyor Josep de C. Peradejordi, que havia conservat a casa seva el sacerdot Joaquim Guañabens i López, corrector o director de la Congregació, i que, després de la seva mort, va restar al seu domicili en poder dels seus familiars. Aquesta documentació és ara en estudi. Pensem que servirà especialment per concretar dades i establir la cronologia de la Congregació i de tot el conjunt dels Dolors. En principi, sembla que no hi ha referències a la intervenció del pintor Viladomat, però s'hi han localitzat dades anteriors d'intervencions del pintor Joan Gallart i de l'escultor mataroní Joan Vila.

La segona donació, feta per la senyora M. Dolors Sanfeliu Castellà, és l'incunable *Decretals de Gregori IX*, imprès a Venècia el 1489, que ha passat a formar part de la biblioteca del Museu Arxiu. És un exemplar molt ben conservat, amb tipografia gòtica, la capçalera del qual reproduïm en aquest número dels *FULLS*.

Amb ell, la biblioteca del Museu Arxiu disposa de dos incunables. El primer, uns comentaris de l'obra *Retoricae novae et veteris* de Ciceró, imprès també a Venècia l'any 1500, va ésser donat l'any 1991 per la senyora Dolors Matas i Flamerich.

L'equip del Museu Arxiu fa públic el seu agraïment al senyor Josep de C. Peradejordi i a la senyora M. Dolors Sanfeliu Castellà.

MIQUEL SALA I GIRBAL, *IN MEMORIAM*

Foto Ferran Terra - Foto-Cine UEC Mataró.

El primer dia d'aquest mes d'octubre va morir, a Mataró, en Miquel Sala.

Formava part de l'equip del Museu Arxiu de Santa Maria des del moment de la constitució del grup, entre els anys 1974 i 1976.

Al Museu Arxiu, com tothom, treballava en tot allò que feia falta, però, sobretot, actuava com a fotògraf. Era el fotògraf, podríem dir, oficial del grup.

I, com que era un fotògraf excel·lent, les seves fotografies, de gran qualitat artística, eren, a més, veritables documents.

Gràcies a ell, l'arxiu d'imatges del Museu Arxiu conserva dues sèries de fotografies molt importants, una, referida a la vida mataronina dels anys de la transició i, l'altra, a l'evolució urbana de la ciutat entre els anys 1980 i 2000. I també fotografies de temàtica diversa que documenten patrimoni arquitectònic, vida ciutadana, activitats civils i religioses, folklore...

Això a part, al Museu arxivava, hi feia de pintor, col·laborava en el muntatge d'exposicions, portava les visites comentades del museu i moltes altres activitats...

Com a fotògraf, participava també en el Foto Cine Mataró de la UEC, on era un dels membres més actius.

En Miquel Sala tenia una bona intuïció, un gran coneixement i molta capacitat intel·lectual, tot i que era de formació autodidacta, ja que els seus estudis es van escapçar amb la Guerra Civil, igual que els de tantes persones de la seva generació.

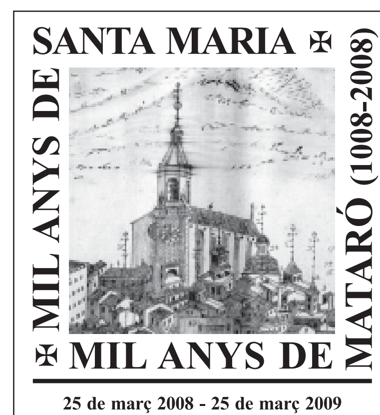
Va començar treballant de pagès –deia que era el que més li agradava– i després va treballar de torner a can Recoder dels diamants, fins a la jubilació.

Però la seva vocació era la fotografia, en la qual destacà com a veritable mestre.

Al Museu Arxiu el recordarem sempre com a bon company i amic, perquè ho era, per sobre de tot.

Manel Salicrú i Puig
President-director

ELS ACTES COMMEMORATIUS DEL MIL·LENARI DE SANTA MARIA

La ciutat de Mataró, la parròquia de Santa Maria i el Museu Arxiu de Santa Maria han preparat i iniciat una gran quantitat d'actes commemoratius, entre el 25 de març de 2008 i el 25 de març de 2009, «un any de celebracions», com indica el programa d'actes.

A més dels actes religiosos, «durant un any música, teatre, excursions, conferències i una llarga llista d'activitats que, de ben segur, anirà creixent al llarg d'aquest any, tindran a Santa Maria, d'una manera o altra, en el punt de mira, motivant-ne i sumant-se a la celebració», com indica Sergi Penedès i Pastor, president del Patronat Municipal de Cultura, en la presentació del programa.

Perquè la història de Santa Maria és, o està, estretament lligada a la història de Mataró i perquè tots els ciutadans de Mataró tinguin «l'orgull de saber-se integrants d'una comunitat antiga, solidària i compromesa en la realitat de la seva història i de la seva modernitat», com també indica la Comissió del Mil·lenari de Santa Maria a l'inici del programa.

EXPOSICIÓ
DOCUMENTACIÓ, PLÀNOLS I PROJECTES DE SANTA MARIA

Inaugurada el passat 28 d'abril, la primera de les exposicions commemoratives del Mil·lenari de Santa Maria, que organitza el Museu Arxiu, presentava documentació relacionada amb la vida parroquial i una selecció de dibuixos, plànols i projectes referits a l'obra, o fàbrica, de l'església.

A la sala polivalent, s'hi situaren traces d'antics retaules, projectes i propostes de restauració corresponents a obres que es varen executar, que quedaren en fase de projecte o, fins i tot, que s'executaren i que han desaparegut. També hi havia exposat el plànol de delimitació de les parròquies de Santa Maria i Sant Josep (1868), el primer document propi que conserva la parròquia (1297), diverses actes i cèdules de confraries, el rectorologi fins al 1936 i, com a complement, diversos plànols referits a la ciutat de Mataró.

A la capella dels Dolors s'exposava una petita part dels llibres Sagramentals i dels llibres de Funerària, documentació diversa referida al govern de la parròquia, a les confraries i congregacions, cantorals i partitures de música sacra i, a més, un conjunt de missals i llibres religiosos antics.

Restà oberta fins al dia 26 de juliol de 2008.

Inauguració de l'exposició. Fotografia Joan Castellà. MASMM.

ACTE INSTITUCIONAL AMB MOTIU DEL MIL·LENARI

Convocat per l'alcalde de Mataró, l'Il·lm. Sr. Joan Antoni Baron i Espinar, pel rector de Santa Maria, mossèn Joan Barat i Graell i pel president-director del Museu Arxiu, senyor Manel Salicrú i Puig, tingué lloc el passat dijous dia 17 d'abril, al saló de sessions de l'Ajuntament mataroní.

En l'acte, el doctor Ramon Reixach i Puig, historiador mataroní, pronuncià la conferència «Mataró i Santa Maria, mil anys d'història».

El text de la conferència ve transcrit en aquest número dels *Fulls*.

Conferència del doctor Ramon Reixach.
Fotografia Marta Teixidó. MASMM.

INAUGURACIÓ DE LA REMODELACIÓ DE LA SALA DE SÍNTESI I DE LES SECCIONS DEL ROSER I DE LES SANTES

El passat dijous dia 15 de maig, s'inaugurà la remodelació de la sala de Síntesi i de les seccions del Museu. L'acte, inclòs en les celebracions del Mil·lenari de Santa Maria, commemorava també el Dia Internacional del Museu.

A la sala de Síntesi s'ha renovat totalment la pintura, la il·luminació, la retolació i una part de les vitrines. A més, s'hi ha incorporat diverses peces, procedents de les excavacions de la nau de Santa Maria i de l'Hort del Rector, i el basament barroc de la custòdia principal, obra de Carles Moretó, recentment restaurat. També s'han restaurat la Creu parroquial i la imatge jacent, gòtica, de la Mare de Déu. A l'escala d'accés, s'hi ha situat una part de la col·lecció de rajoles ceràmiques.

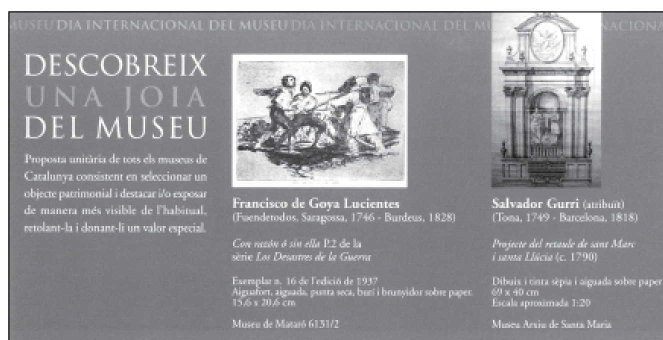
A les seccions del Roser i les Santes, a més de renovar la pintura, s'han ordenat els materials exposats i s'ha plantejat una nova retolació. A les Santes s'exposa, a partir d'ara, una altra part de la col·lecció de rajoles ceràmiques.

La remodelació ha estat possible per l'aportació econòmica de l'Ajuntament de Mataró a través de l'Institut Municipal d'Acció Cultural.

L'acte, amb nombrosa assistència, el presidí el senyor Sergi Penedès i Pastor, regidor de Cultura de l'Ajuntament de Mataró.

Inauguració de la remodelació de la sala de Síntesi i de la secció de les Santes.
Fotografia Marta Teixidó. MASMM.

COMMEMORACIÓ DEL DIA INTERNACIONAL DEL MUSEU

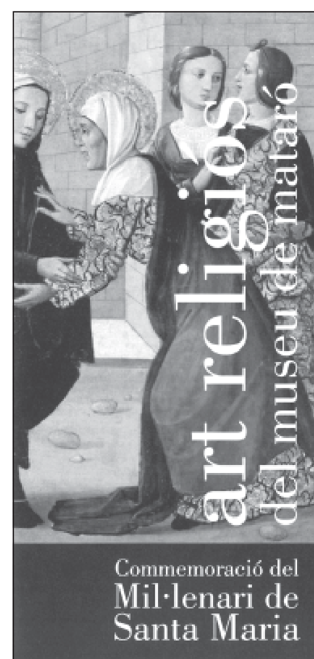
A l'entorn del dia 18 de maig, dia de la commemoració, el Museu Arxiu de Santa Maria organitzà diverses activitats.

La primera, la inauguració de la remodelació de la sala de Síntesi i de les seccions del Roser i les Santes, que va tenir lloc el dia 15 de maig.

I el dia 16 de maig, a la sala d'actes de Can Palauet, conjuntament amb el Museu de Mataró, organitzà la conferència «Una mirada a la pintura catalana del barroc: dels Juncosa a Viladomat».

I, com a joia del Museu a descobrir, presentà el «Projecte del retaule de Sant Marc i Santa Llúcia» (c. 1790), dibuix a tinta sèpia i aiguada sobre paper, obra de Salvador Gurri.

EXPOSICIÓ «ART RELIGIÓS» AL MUSEU DE MATARÓ

S'inaugurà el dia 21 de maig. Amb l'exposició, el Museu de Mataró es va afegir a la commemoració del Mil·lenari de Santa Maria.

L'exposició presentava una selecció de pintures i d'escultures d'art religiós que el museu conserva entre les seves col·leccions.

La major part de les peces exposades provenen de dipòsits relacionats amb la salvaguarda de patrimoni cultural durant la Guerra Civil.

COMMEMORACIÓ DELS DOS-CENTS ANYS DE L'ENTRADA DELS FRANCESOS A MATARÓ, EL DIJOUS 19 DE JUNY DE 1808, DIA DEL CORPUS

Amb motiu de l'efemèride, el passat dijous, dia 19 de juny, a l'estatge del Museu Arxiu, Albert Dresaire pronuncià la conferència «La Guerra del Francès a Mataró».

Albert Dresaire, conjuntament amb Eloi Beulas, és autor d'una monografia sobre el tema.

Conferència a càrrec d'Albert Dresaire.
Fotografia Joan Castellà. MASMM.

PRESENTACIÓ DEL VOLUM XIX DE LA REVISTA *LAMBARD. Estudis d'art medieval*

Amb motiu de la celebració del mil·lenari de la parròquia de Santa Maria, l'associació Amics de l'Art Romànic, filial de l'Institut d'Estudis Catalans, amb la col·laboració del Grup d'Història del Casal de Mataró, el dia 8 de maig, a l'estatge del Museu Arxiu, presentà el volum XIX de la seva publicació.

L'acte va ésser presidit pel doctor Joan Ferran Cabestany i Fort, delegat de l'IEC d'Amics de l'Art Romànic, la senyora Núria Gómez i Borrell, presidenta del Grup d'Història del Casal i el senyor Manel Salicrú i Puig, president-director del Museu Arxiu de Santa Maria.

La presentació anà a càrrec de la doctora Roser Salicrú i Lluch, científica titular del Departament d'Estudis Medievals de la Institució Milà i Fontanals del CSIC.

AMICS DE L'ART ROMÀNIC
Filial de l'INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS

LAMBARD
Estudis d'art medieval

Volum XIX - 2006-2007

BARCELONA
Institut d'Estudis Catalans
2007

NOTÍCIA DE DONATIUS REBUTS

A més de les donacions de documentació antiga de la Venerable Congregació de la Mare de Déu dels Dolors, feta pel senyor Josep de C. Peradejordi, i de l'incunable *Decretals de Gregori IX*, feta per la senyora M. Dolors Sanfeliu Castellà, esmentades i documentades en l'editorial d'aquest número dels *Fulls*, cal fer constar els donatius següents:

«Llibreta de les pensions del censal del St. Ospital» i opuscle imprès del Patronat Escolar Obrer, donació de la senyora Montserrat Font.

Planxa de bronze corresponent al programa de les Santes de l'any 1906, del senyor Antonio Fàbregas Maldonado.

Manuscrit d'una obra de teatre referida a les Santes Juliana i Semproniana, de la Llibreria Rogés.

Fem públic el nostre agraïment.

ESTUDIS

El passat dijous, dia 17 d'abril, al saló de sessions de l'Ajuntament de Mataró, tingué lloc l'acte institucional commemoratiu del mil·lenari de Santa Maria.

En el transcurs de l'acte, el doctor Ramon Reixach i Puig, membre de l'equip del Museu Arxiu, pronuncià la conferència que tot seguit transcrivim.

APROXIMACIÓ A LA HISTÒRIA DE SANTA MARIA DE MATARÓ[1]

SANTA MARIA, CENTRE DEL CULTE CRISTIÀ A MATARÓ

La continuïtat amb la romanitat cristiana

En alguna data entre finals del segle IV i inicis del V, el temple romà d'Iluro, que es trobaria a la cota més alta del turonet que centra el nucli històric de la nostra ciutat, sembla que es va convertir en l'església de Santa Maria. No hauria estat el primer lloc de culte cristià, ja que segurament hi hauria hagut prèviament oratoris en cases particulars. Seria el cas de la Torre Llauder, que va veure transformada la seva sala noble amb l'afegit d'un absis.[2]

La tolerància religiosa integradora romana va fer excepcions amb els cristians, cada vegada més nombrosos en els medis urbans i periurbans. També amb els presents a les costes de la Tarraconense nord-oriental, documentats ja al segle III. Les persecucions contra els cristians, provocades per la seva negativa a retre culte al poder polític divinitzat, l'emperador, van acabar l'any 313 amb l'edicte de Milà de Constantí. Amb la llibertat de culte i predicació constantiniana, el percentatge de cristians de les ciutats romanes va augmentar encara més, fins al punt que no seria d'estranyar que, quan l'any 380, l'emperador Teodosi va promulgar l'edicte de Salònica de conversió del cristianisme en religió d'Estat, la majoria de la població de l'Imperi ja el professés.

Fruit del decret de Teodosi, es van cristianitzar els antics espais sagrats i destruir els ídols. Això és el que hauria passat a Iluro, i que va passar arreu de la romanitat tardoimperial. La nova fe s'havia convertit, per als emperadors, en l'única àncora de salvació solvent d'un debilitat imperi, que havia perdut l'antiga moral ciutadana romana cap a la *res pública*. El relativisme moral havia afeblit la veritable força de l'Imperi. El món grecoromà es reformulava, de manera que cristianitzat, es va convertir en la base moral, cultural i pre-política sobre la qual, durant segles i segles, s'ha construït el nostre continent i la nostra ciutat. No en va sobreviure l'Imperi, però sí una fe que seria capaç d'integrar el món bàrbar en la romanitat cristianitzada fent néixer una nova realitat: Europa.

Així, doncs, aquell temple, en el context d'una conversió extensa de la població i amb l'autorització d'uns governants amatents a aquest fet, s'hauria convertit en una església paleocristiana. Un edifici que s'hauria anat ampliant o reformant fins arribar al que existia aquell 25 de març de l'any 1008, –el XIIII de les calendes d'abril de l'any XII del regnat del rei dels francs Robert–, quan el bisbe de Barcelona i els canonges de la catedral van permutar a un grec, anomenat Aurici, unes «terras in divercis locis cultas et eremas quod habemus in comitatu Barchinonense, in Maritima, vel in termino de Mata, in apendicio de Parrochiam Sancte Marie qui dicunt Civitas fracta». A canvi d'aquestes terres,

cultivades i no cultivades, que tenien en el comtat de Barcelona, en el Maresme, en la demarcació administrativa de Mata, dins de la parròquia de Santa Maria de Civitas Fracta, el nom de l'antiga Iluro, ara Mataró, el grec Aurici hauria de donar unes finques que tenia al Clot de la Mel de Barcelona.[3]

Ben poca cosa tenim d'aquella Santa Maria de l'any 1008, llevat del pergamí que testifica l'existència de la parròquia. D'època romana, per contra, els pedestals conservats de divinitats paganes amb inscripcions llatines, els quals es poden ja documentar al segle XVI, presents en l'espai de Santa Maria.[4]

També el descobriment, els anys cinquanta del segle XX, per Marià Ribas, d'un cementiri paleocristià,[5] del segle V, davant mateix del portal major. Allí es va trobar l'esplèndida làpida amb un crismó, que custodia el Museu Arxiu de Santa Maria. Els cristians van deixar d'enterrar-se a extramurs de les seves ciutats, a cantó i cantó de les vies d'entrada, com era costum romà, per fer-ho al costat o sota de les esglésies, com encara veiem a les parròquies de pagès. Aquest canvi va a favor de la tesi de la transformació del temple principal de la ciutat romana en la principal església d'Iluro, seguint una pauta repetida en molts altres casos, com el de Tarragona, on hi ha parets de l'actual catedral que són encara les mateixes de l'antic temple pagà. En una cata realitzada l'any passat, el 2007, en l'espai de rere el cancell del portal major, els arqueòlegs van trobar restes d'època tardoromana que sembla que remeten a un edifici paleocristià.[6] Aquest seria el lloc concret on podríem situar la part més antiga de Santa Maria, ja que l'església sempre ha crescut cap a llevant.

La primitiva dedicació a la Mare de Déu i que aquesta sigui en la seva festa de l'Assumpció, ja que les altres titularitats marianes no apareixeran a Europa fins a la baixa edat mitjana, dóna força a la hipòtesi que ens trobem amb una església nascuda en època tardoromana, on l'ocupació sarraïna no va fer oblidar que era uns dels grans centres religiosos del bisbat de Barcelona. L'església parroquial de Mataró va estar, fins al segle XVIII, dedicada a la Mare de Déu en la seva festa del 15 d'agost, l'Assumpció, data de la festa major, fins que va ser canviada per les Santes l'any 1783. Durant la dècada dels setanta del segle XVIII, davant de la imatge titular, una representació gòtica de la Mare de Déu, portava el Nen Jesús a una mà i una candela a l'altra, el rector i la comunitat de preveres de Santa Maria van interpretar que era la Candelera i que, per tant, l'església parroquial de Mataró era dedicada

Lauda sepulcral romana amb representació d'un crismó, segle V. Museu Arxiu de Santa Maria. Cripta dels Dolors.

a la Presentació de Jesús al Temple de Jerusalem pels seus pares, festivitat que es celebra el 2 de febrer. D'aquesta manera, la festa patronal de la parròquia i la de la ciutat es van separar i canviar de l'original i comuna del 15 d'agost.

Així, d'ençà del segle V, com a mínim, Santa Maria hauria acollit l'església principal de la ciutat. L'indret de culte públic per excel·lència dels cristians mataronins per, de forma comunitària, fer lloança i acció de gràcies a Déu, proclamar la seva Paraula, demanar per les necessitats dels vius i els morts i celebrar els sagraments.[7] Al llarg dels segles, es va anar desplegant la centralitat de Santa Maria en la vida de culte cristià local, un fet que culminaria l'any 1928 amb l'atorgament, pel papa Puis XI, del títol de Basílica menor de Nostra Senyora de la Presentació del Senyor.[8]

El bisbat no va renunciar a fixar l'església principal del Maresme mitjà en un altre lloc que no fos l'indret de l'antiga Iluro. Aquesta continuïtat eclesial amb els temps dels romans, és la causa que la futura vila i ciutat de Mataró, en néixer al voltant de la sagrera de Santa Maria, es situés sobre l'antiga Iluro, i no en cap altre indret del terme. És la causa, doncs, de la superposició geogràfica d'Iluro/Mataró. Quan l'antic terme d'Iluro es dividirà en termes de

castells, es castralitzarà, seran tres les parròquies que englobarà, la de Santa Maria, Sant Miquel de Mata i Sant Andreu de Llavaneres. És versemblant pensar que la de Mata i la de Llavaneres fossin una segregació de la primera, efectuada amb al pas de l'alta a la baixa edat mitjana o simultàniament a aquest procés d'encastellament. La parròquia de Mata esdevindrà sufragània de la de Santa Maria ja durant la baixa edat mitjana, període en què aquesta darrera apareix formada, a part de la zona central on apareixerà la vila i diverses ermites al seu redós,[9] pels veïnats rurals de Traià,[10] centrat en la seva església de Sant Cugat i Sant Jaume, de Cirera, de Valldeix,[11] amb la seva església de Sant Sadurní (actual de Santa Rita) i de Mata,[12] amb les esglésies de Sant Martí i Sant Miquel. El terme civil de Mataró, espai geogràfic sota govern del seu Consell de la *universitat*, serà el de la parròquia de Santa Maria, després que l'any 1543 els habitants de la parròquia de Sant Andreu de Llavaneres (amb Sant Vicenç) s'escindissin per formar una *universitat* i Consell propis.[13]

Una competició per ser dins Santa Maria

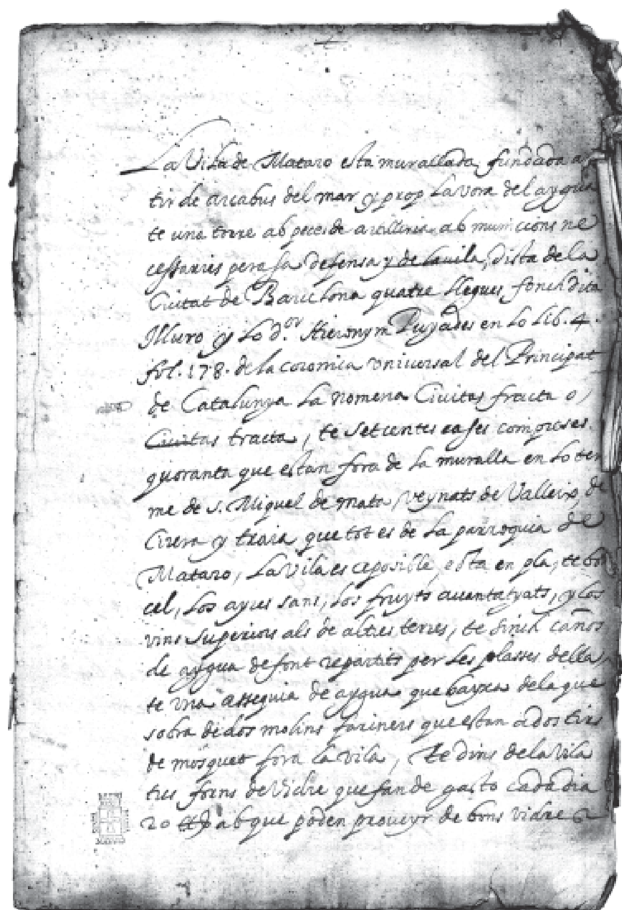
Una de les representacions més boniques de l'església, és la que sovint apareix a les claus de volta de les esglésies gòtiques, la d'una dona que aixopluga tothom sota el seu mantell obert. Aquesta és també la imatge de Santa Maria de Mataró durant segles. Tothom volia estar dins l'església, espiritualment i físicament, en una veritable competició per no quedar-ne fora.

El Consell de la *universitat* de Mataró i després el seu successor, l'Ajuntament, tenia el seu banc dalt del presbiteri de Santa Maria, ben a prop de l'altar.

Els gremis competien per tenir una capella dins l'església, origen de les laterals que observem a cantó i cantó de la nau central.

Tothom volia ser-hi, tant en vida com després de la mort. Tota l'església era i és farcida de vasos sepulcrals excavats al seu terra. Fins al començament del segle XIX, el cementiri de Mataró era situat davant de la façana i a l'actual espai de la capella del Sagrament.[14]

Els senyors feudals de Mata es van reservar la capellania de Santa Maria per poder nomenar com a rector els seus parents o persones de confiança, sovint canonges de la catedral de Barcelona. La lluita contra la privatització de les parròquies i de les rendes va ser una de las preocupacions dels bisbes medievals que, com sant

La Vila de Mataro esta murallada fundada a
tir de arcabus del mar y prop la vora del aygua
te una torre ab peces de artilleria ab municions ne
cessaries pera sa defensa y de la vila, dista de la
Ciutat de Barcelona quatre llegues, fonch dita
Illuro y lo dr. Hieronym Pujades en lo lib. 4.
fol. 178. de la coronica universal del Principat
de Catalunya la nomena Ciuitas fracta o
Ciuitas tracta, te set centes casas compreses
quaranta que estan fora de la muralla en lo ter
me de S. Miquel de Mata, veynats de Valleix, de
Cirera y Traia que tot es de la parroquia de
Mataro, La vila es apasible esta en pla, te bon
cel, los ayres sans, los fruyts auantatyats, y los
vins superiors als de altres terres, te sinch canons
de aygua de font repartits per les plases della
te una assequia de aygua que baxa de la que
sobre di dos molins fariners que estan a dos tirs
de mosquet fora la vila, te dins de la vila
tres forns de vidre que fan de gasto cada dia
20 [illegible] ab que poden proveyr de bons vidres a

Primer full del memorial del rector Folquer (c.1631).
Museu Arxiu de Santa Maria. Arxiu del Rector.

Oleguer de Barcelona, van seguir la reforma romana del segle XI, anomenada gregoriana, en honor al seu màxim impulsor, el sant pare Gregori VII. El bisbat no va poder arrabassar del feudal el dret a presentar rectors a Santa Maria de Mataró fins a l'any 1391, data en què la capellania de Santa Maria va passar al capítol de canonges de la catedral de Barcelona. L'any 1423, aquests la cedien al bisbe.[15] D'ençà d'aleshores, ha estat una rectoria de lliure col·lació.

Santa Maria va ser sempre una de les principals parròquies del bisbat de Barcelona, important tant pel nombre d'habitants com per suficiència econòmica de la seva rectoria.[16] Serà, però, a partir del segle XVI, quan podem equiparar-la a les set parròquies històriques de la ciutat de Barcelona. L'any 1631 Pere Folquer va renunciar a ser canonge ardiaca de la catedral de Barcelona per venir de rector a Mataró.

El nom del primer rector conegut és Guillem de Mora, l'any 1182. El pergamí més antic que, físicament, està a Santa Maria, de 1297, i on s'arrenda part del delme del peix,[17] documenta com a rector Jaume d'Orís.[18]

El testament del senyor feudal de Mata, Guillem Ramon de Castellvell, de 1110, parla ja dels clergues, en plural, que hi ha a Santa Maria, parròquia a la qual assignava diversos llegats si no tornava viu de Terra Santa, on marxava de peregrinació.

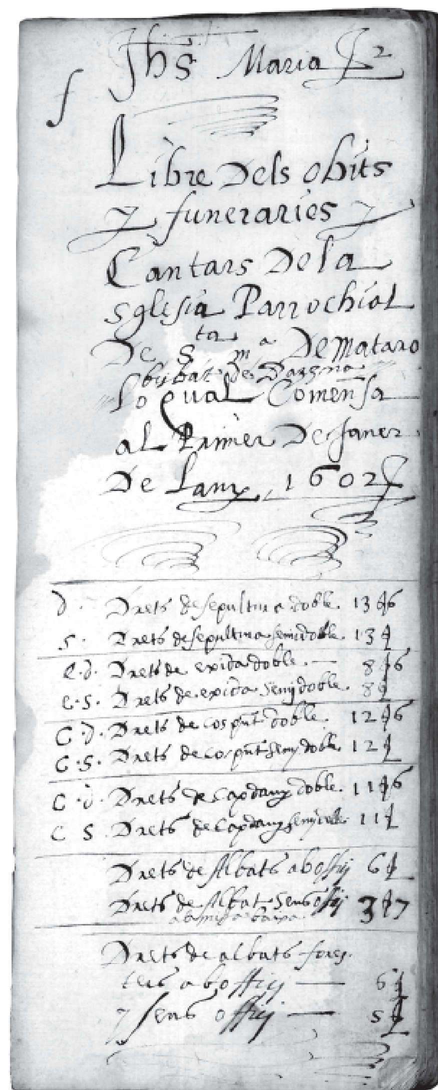
A finals de la baixa edat mitjana es va estendre la institució del benefici eclesiàstic, una via indirecta de tenir un mossèn de casa a l'església, sense anar a expenses del bé comú dels fidels. L'any 1329 existia ja el de Sant Joan a l'altar del mateix nom de Santa Maria. L'any 1390, els Ferrer, aleshores principal nissaga resident a la vila –la fortuna de la qual devia néixer de l'ofici que indica el seu nom–, va fundar el benefici de Sant Esteve a l'altar del mateix nom.

Les grans famílies nobiliàries, de comerciants o de pagesos grassos constituïen, per a aquest fi, un patrimoni, de manera similar al que es fa avui per fer néixer una fundació. De les seves rendes en viuria un prevere que designaria la casa fundadora, normalment un familiar o amic, i que estaria assignat a un altar concret dels diversos que existien en l'interior de les esglésies o en un de construït *ex-professo*. L'obtentor d'un benefici, si superava els estudis oportuns, podia ser ordenat pel bisbe, ja que podia acreditar prous mitjans de subsistència. L'any 1788 es va crear el darrer dels nous beneficis residencials que va tenir la parròquia de Santa Maria durant les edats medieval i moderna.

Les grans nissagues de Mataró (Ferrer, Portell, Palau, Campllonch...) van poder, així, tenir un mossèn a la parroquial que pregués per ells i, sobretot, celebrés sufragis per l'ànima dels difunts de la família, ja que aquestes eren, normalment, les obligacions de l'obtentor d'un benefici. A la mort d'un beneficiat, la família fundadora, la qual en retenia el patronat, nomenava el successor. Així, el benefici de Sant Antoni Abat, per posar un exemple, fundat el 1599 per la casa Portell de Valldeix, va tenir dotze beneficiats, que es van anar succeint fins a l'entrada del segle XX, quan es va deixar de proveir per falta de rendes.

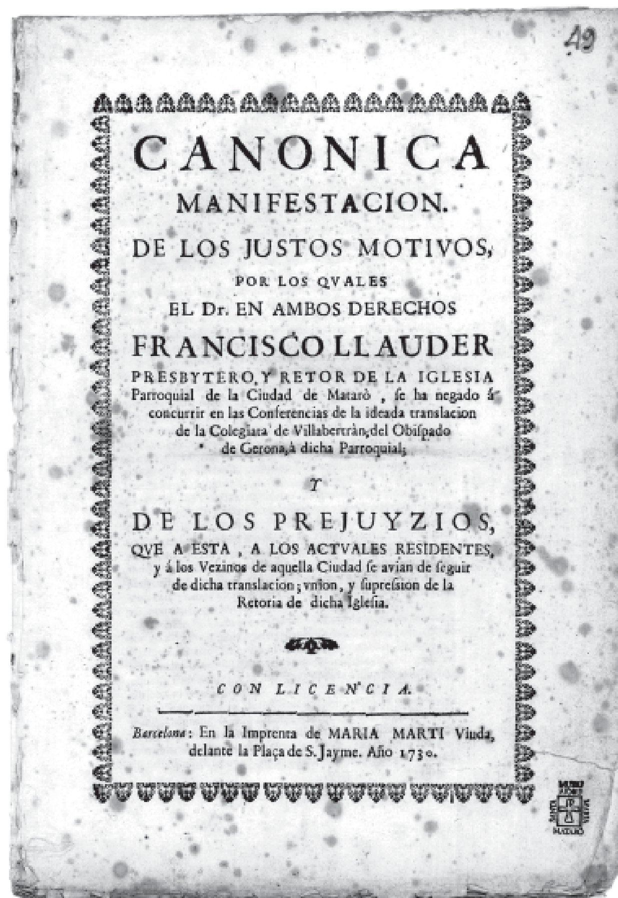
En la conformació del clergat de Santa Maria, a aquests clergues, sense més obligacions parroquials que les esmentades, s'hi van sumar, des del 18 de febrer de l'any 1600, els anomenats residents perpetus, gràcies a una concòrdia o acord entre les autoritats municipals i el rector. Eren deu places vitalícies, que van acabar essent vint-i-una al segle XVIII, reservades a mossens nascuts a Mataró. Era una demanda popular que el Consell de la *universitat*, el precedent de l'actual Ajuntament, va fer seva. Es tractava de la universalització de la figura del beneficiat, com explicava Francesc Llauder, rector de Mataró de 1727 a 1754: «Los hijos de dicha Ciudad fácilmente consiguen el ser admitidos al número competente de los Residentes de su Iglesia y, con la sola admisión, son promovidos a los Sagrados Ordenes, sin que necesiten que sus Padres o Parientes les suministren medios para la dotación de Personados, expedición de Bulas, y por otros gastos que, en sí, traen las expediciones de despachos para colaciones de Beneficios..., medio que con tanta facilidad les atribuye el tener la cóngrua para mantenerse en su Patria, para el consuelo de sus Padres y Parientes».[19]

Per a aquest fi, els mataronins deixaven a crèdit perpetu, per mitjà de censals, petits capitals que rendien el 5%. Carles III els va baixar al 3%. Aquests interessos quedaven destinats a pagar un ofici religiós, que podia ser per l'ànima d'un difunt

Jhs Maria
Libre dels obits y funeraries y Cantars de la Sglesia Parrochial de Sta Maria de Mataro
Bisbat de Barcelona
Lo qual comensa al primer de janer de lany 1602

Portada del primer llibre de Funerària (1602-05). Museu Arxiu de Santa Maria. Llibres Sagramentals.

o per una festa de devoció a un sant o a la Mare de Déu. La suma de totes aquestes rendes era l'anomenat *fundat*, que anava a parar a una bossa comuna que servia per pagar una petita retribució a tots els preveres residents perpetus que assistien a l'ofici religiós així establert, i normalment resat des dels bancs del cor de Santa Maria. A més a més de la bossa del *fundat*, hi havia la de *funerària*, on anava a parar el que es cobrava quan una família demanava més d'un capellà en els oficis fúnebres. Durant tot el mes, el control de l'assistència s'anava anotant en els anomenats *llibres de Cantars*, veritables dietaris que permeten seguir bona part de la vida litúrgica de la parròquia durant els segles XVII i XVIII. Paral·lelament, es distribuïa entre els preveres assistents a cada ofici religiós, fos de *fundat* o *funerària*, una moneda interna, les anomenades pallofes o ploms, que a finals de mes eren bescanviats per la moneda comuna provinent de les esmentades bosses. Fins a l'any 1700, el rector i el Consell municipal havien d'estar d'acord en l'admissió d'un candidat dins de la comunitat de preveres residents de Santa Maria de Mataró, que era títol vàlid per poder justificar la manutenció de cara a poder ser ordenat d'ordes majors. D'ençà d'aquell any 1700, aquesta competència va passar a ser exclusiva del rector, el qual, en la cerimònia d'acceptació, acompanyava el nou resident «fent lo assentar en las Cadiras del chor y fenli donar los Ploms per lo Bolzer».[20]

49

CANONICA
MANIFESTACION.
DE LOS JUSTOS MOTIVOS,
POR LOS QVALES
EL Dr. EN AMBOS DERECHOS
FRANCISCO LLAUDER
PRESBYTERO, Y RETOR DE LA IGLESIA
Parroquial de la Ciudad de Mataró, se ha negado á concurrir en las Conferencias de la ideada translacion de la Colegiata de Villabertràn, del Obispado de Gerona, à dicha Parroquial;

Y

DE LOS PREJUYZIOS,
QVE A ESTA, A LOS ACTVALES RESIDENTES, y á los Vezinos de aquella Ciudad se avian de seguir de dicha translacion; vnion, y supresion de la Retoria de dicha Iglesia.

CON LICENCIA.

Barcelona: En la Imprenta de MARIA MARTI Viuda, delante la Plaça de S. Jayme. Año 1730.

Portada de l'opuscle de Vilabertran.
Museu Arxiu de Santa Maria. Arxiu del Rector.

Els mataronins van proveir els mitjans, i van poder disposar així d'una comunitat de preveres, que eren fills i germans seus que compartien els mateixos domicilis particulars, i que assistien al cor de la parroquial per lloar el Senyor i pregar per les necessitats tant de vius com de difunts.[21]

A finals del segle XVIII, a part del rector, els tres o quatre vicaris inclòs el de l'Hospital, el mestre de la capella de música, l'organista i els dos xantres, el clergat de Santa Maria era format per nou beneficiats i vint-i-un residents perpetus. Trenta places, doncs, creades i mantingudes pels mateixos mataronins, de forma independent del rector de la ciutat i que s'implicaven de forma variable a ajudar-lo en la confessió o en la catequesi. Aquesta indeterminació del clergat a ajudar el rector, seria motiu d'una tensió latent entre el Consell municipal i el rector. Les autoritats volien una comunitat nombrosa i llustrosa al cor de Santa Maria. Per això, van arribar a fer negociacions els anys 1728 i 1729, amb la nova església ja enllestida, per traslladar la col·legiata de Santa Maria de Vilabertran a Mataró i fusionar-la amb el clergat parroquial, els quals haurien quedat elevats, ni més ni menys, que a la categoria de canonges.[22]

El rector, per contra, volia clergues que l'ajudessin en la catequesi, la confessió i la predicació. Pel mateix motiu, el doctor Joan Palau, futur bisbe electe d'Elna al Rosselló, havia fet venir els carmelites descalços el 1588 a Mataró, els quals van fundar el convent i l'església de Sant Josep. També va ser el primer a interessar-se per la vinguda dels caputxins, tot i que no seria fins a l'any 1610, quan obririen el convent dalt del turó on hi havia l'ermita de la Mare de Déu de l'Esperança.[23] El cardenal Vives i Tutó[24] serà deutor d'aquesta presència, que continua en la comunitat de caputxines, monestir fundat l'any 1741. Aquest darrer any, el rector Francesc Llauder va aconseguir que quatre de les vint-i-una places de residents estiguessin obligades a ajudar-lo en el confessionari i, per tant, obligats a tenir estudis suficients de moral i tenir actualitzades les llicències per confessar. El mateix rector, que va bloquejar l'operació Vilabertran, no va veure amb mals ulls la fundació dels escolapis a Mataró, el 1727, l'actual Santa Anna, perquè això anava a favor de la formació dels infants. Els rectors no van permetre mai la constitució de Santa Maria en col·legiata. Tot i això, el clergat parroquial, que fins i tot va constituir una mútua de malaltia pròpia –l'anomenada infermeria– va participar en part de

l'administració econòmica d'ençà de la concòrdia de 1754.

A finals del segle XVIII, la parròquia és descrita dins «La Antiquísima Ciudad de Mataró, con su hermoso puerto de mar en el Mediterráneo, está situada a los quarenta y un grados, y treinta minutos de latitud, y veinte grados, y diez minutos de longitud. Tiene tres mil quinientos vecinos con mucha nobleza en una sola Parroquia, con su Cura, cuyo Curato, o Rectoría es la mejor del Obispado de Barcelona, quatro Tenientes, y treinta y dos residentes para los Divinos Oficios; tiene tres conventos de Religiosos, uno de Capuchinos, otro de Carmelitas Descalzos, y uno de la Escuela Pía, con uno de Monjas Capuchinas, y otro de Carmelitas Descalzas, un buen Hospital, y una Hermita, buenos paseos, una Cárcel, dos Tribunales, y tres molinos, que muelen con agua conducida de los montes por subterráneos conductos: tiene inmediatas al mar dos baterías, con dos cañones cada una: son sus Patronos Nuestra Señora de la Asumpción, San Jayme, San Simón, Santa María Magdalena, y San Desiderio Martyr, cuyo Cuerpo se venera en la Iglesia Parroquial, y le traxo de Roma el Padre Tomás Muñesa de la Compañía de Jesús, en el año de 1686. Hay mercado franco todos los Martes».[25]

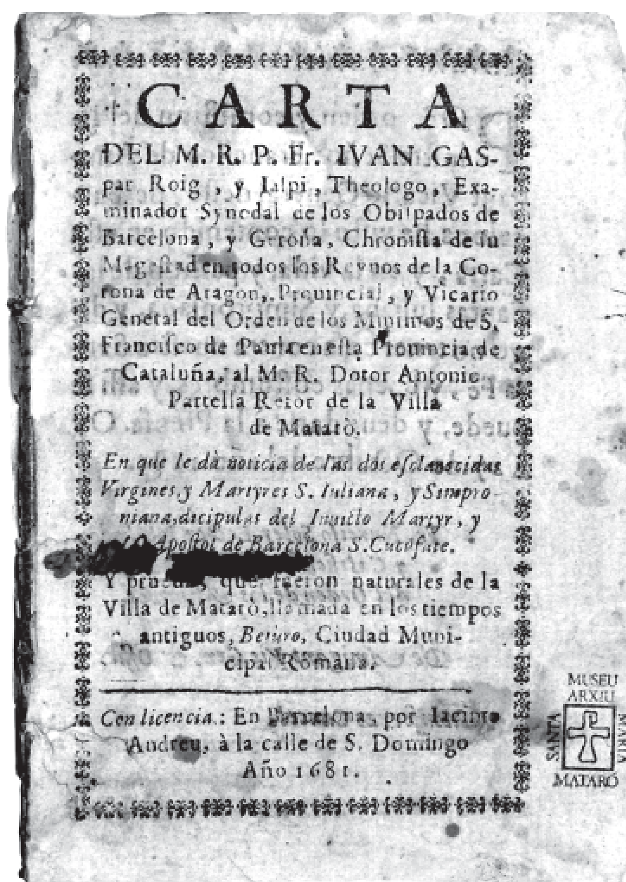
Malgrat aquesta aparent independència del clergat parroquial respecte del rector, seria injust oblidar que la majoria de les obres socials catòliques dels segles XIX i XX, com les relacionades amb l'educació dels noies i noies, que farien de Mataró un referent escolar, o el mateix Cercle Catòlic d'Obrers, van ser engegats o promoguts per residents perpetus, com veurem més endavant.[26]

L'expressió de la Fe

a) La història de l'espiritualitat

Santa Maria ha acollit moltes confraries de seglars units per una devoció concreta al llarg de la seva història. El caminar d'aquestes confraries és paral·lel a la història de l'espiritualitat de la parròquia. La primera mobilització en aquest sentit, la trobem en la creació de l'administració de la Llàntia per tal que el Santíssim Sagrament estigués sempre il·luminat. Els seus creadors van aconseguir unes terres, on ara hi ha el barri de la Llàntia, les rendes de les quals servien per pagar l'oli.

Santa Maria va acollir la contemplació de la dimensió còsmica del misteri cristià feta pels romànics, la de la maternitat de Maria i de la humanitat de Jesús a què ens va animar, respectivament, sant Bernat de Claravall i sant Francesc d'Assís.[27] També el valor de la vida cristiana en el senzill quotidià, com ens va recordar santa Teresa de Jesús i el moviment del Carmel Descalç, tan arrelat a la idiosincràsia de Mataró. El rector doctor Joan Palau i la seva família seran els motors de les fundacions del convent de Sant Josep (1588) i del monestir de les Tereses (1648).[28] La capella dels Dolors seria la capella dels terciaris franciscans a Mataró, fundats a mitjan segle XVII, rere l'estela de la presència caputxina.[29] El mateix rector Joan Palau va protegir, per a difondre l'oració del rosari, la fundació de l'encara viva Confraria del Roser el 1575. Santa Maria va aixoplugar la renovació espiritual nascuda amb el concili de Trento, i donà encara més relleu al culte eucarístic amb la fundació, per exemple, de la Confraria del Santíssim Sagrament, coneguda com la Minerva[30]. El rector Antoni Partella serà el primer a interessar-se perquè Mataró tingui uns patrons[31] propis, les santes Juliana i Semproniana, màrtirs i deixebles de sant Cugat, les restes de les quals arribaran en dues fases, procedents del monestir de Sant Cugat del Vallès, el 1772 i el 1835. L'església de Santa Maria custodia des d'aleshores les urnes sepulcrals de les patrones de la ciutat.[32] El rector Pau Llorenç

CARTA
DEL M. R. P. Fr. IVAN GASpar Roig, y Jalpi, Theologo, Examinador Synodal de los Obispados de Barcelona, y Gerona, Chronista de su Magestad en todos los Reynos de la Corona de Aragon, Provincial, y Vicario General del Orden de los Minimos de S. Francisco de Paula en esta Provincia de Cataluña, al M. R. Dotor Antonio Partella Retor de la Villa de Mataró.

En que le dà noticia de las dos esclarecidas Virgines, y Martyres S. Iuliana, y Semproniana, decipulas del Invicto Martyr, y [illegible] Apostol de Barcelona S. Cucufate.

Y pru[illegible] que fueron naturales de la Villa de Mataró, llamada en los tiempos antiguos, *Beturo*, Ciudad Municipal Romana.

Con licencia.: En Barcelona, por Iacinto Andreu, à la calle de S. Domingo Año 1681.

Edició de la carta de fra Joan Gaspar Roig i Jalpí al rector Antoni Partella. Museu Arxiu de Santa Maria.

Mare de Déu amb l'infant Jesús.
És possible que presidís el retaule major de l'església gòtica de Santa Maria. Alabastre. Jordi de Déu, escultor. Segle XVI.
Museu Arxiu de Santa Maria. Sala de Síntesi.

promourà la fundació de la Congregació dels Dolors (1693), origen de la capella pintada per Antoni Viladomat, per tal de difondre, amb una petita regla de vida, la vida apostòlica entre els seglars mataronins.[33] Santa Maria es veurà també animada pel floriment del culte a la Immaculada, a sant Josep, al Sagrat Cor de Jesús i a la Sagrada Família durant el segle XIX, com es pot observar en les diverses confraries que van anar naixent, i encara ara en les devocions particulars i l'onomàstica locals.

b) L'art

La bellesa i dignitat del culte a la parroquial de Santa Maria va ser una preocupació tant per als rectors com, i amb especial intensitat, per als seglars mataronins. Gràcies a aquest fet, Santa Maria es va convertir, durant segles, en el principal centre d'expressió artística de la població.[34]

De l'església anterior a 1526, se'n té molt poca informació.[35] Es conserva la base del campanar[36] i, pel que fa a l'estil gòtic, una imatge jacent que representa el Trànsit de la Mare de Déu al Cel[37] (l'antiga festa patronal) i una obra de l'escultor responsable de la decoració exterior del Palau de la Generalitat, Jordi de Déu, la Mare de Déu del retaule major de Santa Maria,[38] una imatge en alabastre que ara es conserva al Museu Arxiu. L'introductor a Catalunya de la fase pictòrica gòtica, anomenada internacional, Lluís Borrassà (c.1360-c.1425) va pintar, l'any 1457, el retaule de Santa Cecília de Santa Maria.[39]

Pel que fa a l'estil renaixement, Nicolau Credença i els portuguesos Pere Nunyes i Enric Fernandes[40] van pintar el nou retaule major, un cop es va dedicar la nova església el 28 d'octubre de 1526, per substituir l'antiga que s'havia quedat petita.[41] Aquesta nova edificació, feta encara en estil tardogòtic, tenia, com va detallar el rector Pere Folquer, tres naus.[42] Les seves capelles laterals van anar proveint-se de retaules encarregats pels gremis professionals i per les confraries devocionals que les administraven.[43] En són exemple els dos retaules de finals del segle XVI, perduts, de l'introductor del tenebrisme a Espanya, Francesc Ribalta (1565-1628).[44]

Amb el nou segle XVII, l'escultura va anar guanyant terreny a la pintura en l'obra dels nous retaules, ara de gust plenament barroc. Aquest fet va coincidir amb la conversió de Mataró en un petit centre de producció escultòrica, amb els tallers de les nissagues dels Llobet,[45] dels Vendrell,[46] dels Riera o d'en Joan Vila. Tots ells artistes, amb obra tant a Santa Maria com a fora de Mataró. De la destrucció de 1936 han sobreviscut el retaule del Roser, d'Antoni Riera[47] i el seu fill Marià, amb col·laboració de l'iniciador de la nissaga dels Bonifaç, l'occità Lluís Bonifaç; el de Santa Anna de la confraria dels pagesos comparets, obra d'en Joan Vila, i el de Sant Nicolau.[48] I, trencant el gust popular per l'escultura pel més auster de la pintura, el millor conjunt barroc actualment conservat al Principat, que la Congregació dels Dolors va fer decorar a la figura senyera de la pintura barroca catalana, Antoni Viladomat i Manalt.[49]

L'expressió barroca continuaria al segle XVIII. L'església d'estil tardogòtic dedicada el 1526, va ser ampliada de 1675 a 1685 pel millor arquitecte català del sis-cents, fra Josep de la Concepció, conegut amb el nom del *Tracista*. Ampliació insuficient per encabir una població de Mataró, que creixia ràpidament gràcies al binomi vi/port franc.

L'any 1685 començarien les obres de l'actual i potent nau central, obra de l'enginyer militar milanès Ercule Torelli,[50] testimoni del programa contrareformista romà a donar esplendor al culte catòlic amb tota l'assemblea unida, sense racons, davant de l'altar.[51]

Després de cinquanta anys de treballs, es va procedir com en l'anterior església de 1526. Calia proveir-se, ara, d'un nou orgue i d'un nou retaule major. Si a començaments del segle XVI s'havia contactat amb els orgueners Miquel Serdanya i Joan Massiques, aquest darrer mataroní,[52] ara es faria amb Antoni Boscà,[53] la millor casa d'orgueneria del Principat de l'època. Pel que fa al nou retaule major, hi passarien tres dels tallers més importants de la Catalunya del set-cents. De la mà de Carles Moretó, en resultaria una obra de gust del darrer barroc amb imatges de Salvador Gurri i pintures sobre tela de Pere Pau Montanya, aquest dos darrers autors ja imbuïts de les noves idees estètiques del neoclassicisme.[54]

Aquest darrer moviment va ser substituït a mitjan segle XIX pels gustos neomedievalistes tan estimats pel romanticisme.[55] A Santa Maria, hi haurà el primer retaule neogòtic de Catalunya, el de la Immaculada, obra de Francesc Daniel Molina i Casamajó, amb una imatge de l'escultor de façana de la basílica de Montserrat, Agàpit Vallmitjana. La nova capella del Sagrament,[56] que acull també la imatge del Sagrat Cor de Jesús, adoptaria l'estil neobizantí gràcies al seu arquitecte, el mataroní Emili Cabañes i Rabasa.[57] Seria decorada pel pintor barceloní Enric Monserdà seguint les passes del romanticisme pictòric Overwerk, i pavimentada amb mosaics elaborats per les mateixes mans que van fer els del Palau de la Música Catalana, les de Marius Maragliano.

L'estètica romàntica i neomedieval, que aniria evolucionant més tard cap al modernisme, també influiria en la capella de música de Santa Maria, aleshores dirigida per mossèn Manuel Blanch i Puig.[58]

La centralitat de Santa Maria en l'expressió artística d'«un pueblo tan católico como lo es el de Mataró», com el va definir el liberal demòcrata jamanci i catòlic fervent Joan Amich i Alsina el 1843, també afectava, des de feia segles, la música. La capella de música,[59] nascuda l'any 1600 per mitjà d'una concòrdia entre el rector i el Consell municipal de Mataró, era composta, l'any 1848, quan es va estrenar la *Missa de les Santes* i inaugurar el tren, per disset places: la del mestre de capella, l'organista, cinc cabiscols cantors, dos xantres, quatre supernumeraris i l'escolania, formada per quatre escolans de grana o vermells, com es coneixien pel color de la sotana que portaven sota el roquet, per diferenciar-los dels «blaus», els que ajudaven a l'altar.

Santa Maria va acollir com a organista, durant cinquanta anys, de 1830 a 1880, el famós músic cec de Mataró, i *Silver Medal* de la *Royal Society* de Londres, Jaume Isern i Colomer,[60] que havia fet els seus primers passos musicals a la parroquial. La casa de l'intèrpret, continuador de la nòmina d'organistes titulars de Santa Maria, iniciada el 1591, seria el centre del gran cercle musical del Mataró romàntic. Vora el mestre Isern es formarien Nicolau Guanyabens[61] o mossèn Blanch, autor de la famosa *Missa de Glòria*, coneguda entre nosaltres com de les Santes, obra que va consagrar el seu deixeble espiritual i musical Francesc de Paula Mas i Oliver, futur successor seu a la capella de música[62] i, des de 1915, bisbe de Girona. També a la capella de música, i sota el mestratge dels seus membres, es va formar el cèlebre Joaquim Cassadó[63] o mossèn Molé, ànima del futur Orfeó Mataroní. Sense l'esmentada capella de Santa Maria, no es pot explicar la tradició musical del Foment i de la seva Acadèmia Musical Mariana. I, sense aquesta darrera, l'aplicació de la reforma litúrgica de Sant Pius X, que ens deixaria com a testimoni la construcció del gran i actual orgue monumental de Santa Maria, del gran taller català d'orgueneria Gaietà Estadella.

El segle XX seria època per acollir obra dels noucentistes Lluís Bonet Garí, arquitecte, i Joaquim Ros i Bofarull, escultor, fins i tot, d'un aleshores represaliat Josep Puig i Cadafalch, de qui, per comprendre'l, no es pot obviar les seves profundes conviccions catòliques, a més de patriòtiques, o dels artistes locals Jordi Arenas, Jordi Puiggalí o Perecoll.[64]

JUSTÍCIA I CARITAT

El fet més revolucionari de la història del continent europeu, que el forjarà com a unitat i que donarà a la seva civilització la vocació universal que la distingeix i que la fa superar tota barrera ètnica, cultural o nacional, va ser la progressiva conversió a la fe cristiana de la seva població. Un llarg procés de gestació que es va allargar fins al baptisme dels darrers pobles bàrbars, a les acaballes de l'alta edat mitjana.

Europa i Mataró són inexplicables sense el cristianisme, no només pels testimonis artístics

que ens han deixat els segles pretèrits, sinó per la influència en el que aparentment no es veu. L'humanisme transcendent cristià ha amarat i amara bona part de l'ideal de família més comú entre nosaltres, com també els principis fonamentals que hi ha darrere la majoria del nostre ordenament jurídic. A casa nostra tenim moltes dificultats per reconèixer que la utopia cristiana, que no quimera, és origen de les més nobles de les aspiracions de la nostra societat occidental, també a nivell local. Què ha impossibilitat aquest reconeixement que ens aboca a no poder-nos definir?

Per una banda, la filosofia de la història de la Il·lustració dels segles XVIII i XIX ens va presentar la història europea com un procés d'emancipació de la raó, respecte d'una edat mitjana obscurantista per culpa d'una Església que hauria adulterat el cristianisme primitiu. El problema és que no hi ha cap altra institució a Europa que hagi donat tant de suport a l'extensió de l'educació i als estudis científics durant les edats mitjana i moderna, que l'Església. I que això continua essent cert per l'edat contemporània, ara darrera de l'Estat. La història de les universitats europees o l'actual reconstrucció del mite Galileu, en són un exemple. Si algú hagués de fer la història de l'ensenyament científic a Mataró, hauria de dedicar un bon espai als gabinets de física, química i ciències naturals escolars dels col·legis catòlics de la ciutat.[65]

A l'anterior visió, es va sumar la filosofia de la història marxista dels segles XIX i XX que ens va presentar la història com un procés d'emancipació dels explotats contra els explotadors i el cristianisme com a opi del poble. El problema aquí està que no hi ha hagut cap altra institució a Europa que no sigui l'Església, i en especial la catòlica, que hagi insistit tant a reivindicar la igualtat de la dignitat de tot ésser humà, fins i tot, la dels més desafavorits i maltractats. Si un analitza en profunditat aquest tema descobrirà aquest substrat, no només en les revindicacions dels remences del segle XV, sinó també en moltes reflexions del socialisme pre-marxista i, fins i tot, i sembla una paradoxa, d'un anarquista com Joan Peiró.

La filosofia de la història del tradicionalisme catòlic, tampoc ens posa les coses fàcils. Aquesta interpretació de la història europea, que ja es pot observar a començament del segle XIX amb romàntics com Chateaubriand, tendeix a idealitzar l'autenticitat de tots els aspectes de la vida d'una societat que s'autoanomena cristiana. Això ho veiem ben clar a les pàgines del *Semanario de Mataró*. Tots sabem, i més amb el passat franquista, que «no era oro todo lo que relucía». El propi Evangeli ens dóna la solució contra la temptació de les etiquetes: «per les seves obres els coneixereu».

Com apropar-se, doncs, a l'aportació cristiana a Europa i, en el nostre cas, a Santa Maria de Mataró, en el camp de la dignitat de la persona, de la dona, dels més desafavorits, de la família, del dret o del progrés econòmic?

El cristianisme i, especialment, el catolicisme, no negava ni nega ni destrueix la creativitat humana, ni la seva autonomia, ni els seus fruits: les diverses formes polítiques, econòmiques o culturals, mai negades *per se*. El cristianisme no descobrirà la validesa de la raó, ni inventarà la família, ni el Dret, ni les escoles, ni l'assistència social, ni la democràcia, ni el lliure mercat. Ni el Consell municipal de Mataró el 1419, sempre autònom respecte a la parròquia i nascut de la revolta contra el senyor feudal de Mata. En el primer hospital, el de Santa Magdalena, i les primeres escoles, naixeran a Mataró per voluntat del Consell. El primer mercat apareixerà autònomament fruit de l'augment de població. Res d'això és fruit dels eclesiàstics mataronins. Això no era ni és feina seva. El que fa el cristianisme és donar a tot un sentit transcendent, un objectiu, fer-ho tot agradable a Déu, que és Amor. Fent això amb fidelitat a l'Evangeli, cristianitzant cultures, valors, tradicions, formes polítiques o sistemes de producció econòmics, les creacions humanes tendeixen a integrar-se i a desenvolupar-se amb coherència cap al Bé, en majúscules. Aquesta és la interpretació cristiana de la història.

1. La família no és una creació cristiana. Però sí que el matrimoni sigui entès com un acte lliure de la voluntat dels contraents, els quals desitgen que aquesta unió duri tota la vida. Un compromís contret davant de Déu i els homes. Davant de les conseqüències de la promiscuïtat, de les dones embarassades o dels fills nascuts abans del matrimoni, que eren abandonats per pares que volien estalviar-se els compromisos d'alimentació i cria, s'entén perquè el rector de Santa Maria, doctor Joan Palau lluités contra la falta de publicitat en els enllaços de les parelles a finals del segle XVI.

2. El Dret no és una creació cristiana. No són pas pocs, però, els historiadors del Dret que reconeixen l'aportació cristiana en la salvaguarda i defensa del Dret, del Dret Romà, el Civil, com a element civilitzador. I que la cristianització del Dret Romà, amb la introducció d'un personalisme transcendent, és una fet cabdal de la història europea i dels Drets humans. A escala local, un aspecte d'aquesta revolució silenciosa es pot veure en el fet de l'establiment d'una notaria, existent ja l'any

1178, a Santa Maria.[66] Es tracta d'un fet molt habitual a tota l'Europa medieval i, aparentment, gris, però clau per a la pau social, per evitar conflictes i per al progrés econòmic. Una peça vital de la seguretat jurídica, de la lluita contra l'arbitrarietat que s'aconsegueix de la plasmació en document públic i còpia en arxiu dels acords entre diverses parts, compres i vendes, establiments etc... o per fer valer la voluntat d'un subjecte, donacions entre vius, testaments, etc.

3. El mercat no és una creació cristiana. Però ja hi ha qui s'ha aturat a estudiar els lligams entre l'aportació cristiana i el desenvolupament del comerç europeu des de l'edat mitjana. La defensa d'un marc de pau social i de seguretat en els tractes, és clau perquè siguin possibles els mercats de llarg abast. Per al cas de Catalunya, el mataroní d'adopció Esteve Albert va dedicar a aquest tema el seu llibre divulgatiu *L'obra social i política de l'abat-bisbe Oliba* (1966). No és cap casualitat que el mercat de Mataró, consagrat pel privilegi de 1294 de Jaume II el Just,[67] estigués instal·lat *in sacraria Materone*, com diu el capbreu de Pere de Màrgens iniciat el 1369, és a dir, dins de l'espai d'immunitat eclesiàstica de les trenta passes de l'església parroquial de Santa Maria. Un fet cabdal de cara a la concentració de la població del terme del castell de Mata i que donarà com a fruit la vila de Mataró.

4. L'activitat manufacturera tampoc és una creació cristiana. Però, per què eclesiàstics com els rectors de Mataró promovien i emparaven els gremis? Sense normatives estatals, la societat europea d'època medieval i moderna havia d'autoregular-se a nivell local.[68] Sense sistemes de protecció social estatals o de companyies d'assegurances de contingències no mercantils, tot s'havia d'esperar de l'autoorganització a escala ciutadana. Santa Maria va acollir, fins i tot físicament, els gremis de Mataró, origen de les capelles laterals adossades a la nau central.[69] Els beneficis sobre la comunitat que oferien en l'esfera de l'ordenació de la producció i de la protecció dels seus membres més indefensos (cohesió del col·lectiu, col·locació d'infants orfes, preus i qualitats mínims etc.) ho justificava. Novament, trobem el doctor Joan Palau com a motor a finals del segle XVI. L'ultraliberalisme econòmic de la Il·lustració atacaria les ineficiències dels gremis, fins que n'aconseguiria la seva destrucció durant la primera meitat del segle XIX, també a Mataró. Abocats al capitalisme salvatge de la revolució industrial, pels catòlics més preocupats pel social, com el resident perpetu de Santa Maria, el futur bisbe Mas, els gremis actuarien, a finals del segle XIX i inicis del XX, de referents històrics per reivindicar i legitimar la bondat de la sindicació i la negociació col·lectiva actuals. La defensa de la doctrina social de l'Església de la necessitat d'organització dels treballadors, també en l'esfera de la producció, i la simpatia pel moviment cooperativista de papes com Pius XI, acabarien donant la raó al doctor Mas.

No ho van tenir fàcil els catòlics i mossens més desperts de Santa Maria, i ara ja de Sant Josep, com Joaquim Coll i Regàs,[70] per defensar que el camí eren les reformes socials i laborals per millorar les condicions del proletariat; per defensar el paper d'uns sindicats necessaris però que no fossin destructius, o d'un Estat que havia d'augmentar el seu paper econòmic sense ofegar la iniciativa privada, o per defensar en el fons una tercera via entre l'ultraliberalisme econòmic de l'època i la revolució marxista o anarquista.

No ho van tenir fàcil, perquè això significava trencar el cercle viciós a què havia portat la pèrdua dels béns eclesiàstics rendibles amb la desamortització de 1835 del govern liberal progressista de Mendizábal. Perduda la independència econòmica,[71] l'Església a Espanya havia de demanar almoina per poder portar a terme la seva missió i obres, i ho havia de fer a la burgesia, a qui ara, a més, se li demanava que canviés el seu pensament econòmic ultraliberal.

Aquests catòlics seglars i mossens mataronins (Mas, Cabañas, Valdé, Girbau, Mayol, Palau, etc...), sovint ignorats i valents per denunciar aquest cercle viciós, es van sumar al moviment de la Democràcia Cristiana europea. Uns catòlics que demanaven més independència econòmica, tant per a l'Església com per al proletariat, per poder construir la societat sobre les bases de la justícia i no sobre la caritat mal entesa. Aquests, conjuntament amb els protosocialdemòcrates o socialistes no revolucionaris d'abans del 1936, són els veritables precedents o pares locals de la nostra economia social de mercat.

5. Les escoles no són una creació cristiana. Ara bé, si les escoles públiques i gratuïtes, que van néixer gràcies a la preocupació del Consell municipal,[72] van ser molt més del que es podia esperar dels segles XVI al XIX, és gràcies a eclesiàstics, primer els residents de Santa Maria i després els escolapis,[73] que s'hi van implicar amb un gran despreniment personal i econòmic. El mateix podem dir pel que fa a la primera escola de nenes, establerta el 1846 a l'antic convent de Sant Josep. Aquesta, i les dues següents de noies, totes elles gratuïtes per a les noies treballadores, la Divina Providència i el Cor de Maria, es basaven *de*

facto en la consagració de les religioses i en l'organització que van fer els preveres residents de Santa Maria, Marc Castanyer i Seda, Narcís Isart i Carbonell, Ramon Anglada i Castillo o Miquel Gironès i Albanell.[74]

Malgrat no fossin de propietat eclesiàstica, les escoles nocturnes i gratuïtes per a gent treballadora que va promoure l'Ateneu Mataronès,[75] des de mitjan segle XIX, es basaven de facto en professorat provinent del camp del voluntariat catòlic. Després del 1868, aquesta tasca va ser continuada per les escoles nocturnes de la Joventut Catòlica del resident de Santa Maria el doctor Josep Nunell i Blanch, més tard per la institució continuadora d'aquesta, el Cercle Catòlic.

Després, vindrien les escoles de nenes del monestir de benedictines de Sant Benet de Mataró (ara traslladat a Montserrat), de la Coma –les franciscanes dels Sagrats Cors– i de les franceses[76] o germanes de la Misericòrdia de Moissac, promogudes, respectivament, per l'ecònom de Santa Maria doctor Bonaventura Castellà, mossèn Miquel Gironès, altra volta, i pel futur bisbe Mas, tots tres residents perpetus de Santa Maria. L'any 1887 els maristes obririen unes escoles de nois d'ambients populars. Van ser cridats pels membres de l'Associació de Catòlics, Juventud Católica i Conferències de Sant Vicenç de Paül, que es movien al voltant del doctor Josep Nunell i Blanch. Escola marista, anomenada del Sagrat Cor, que des de 1903 estaria al carrer de Sant Josep.[77] També del Cercle Catòlic, ara a la Riera, on naixeria l'escola Balmes. Panorama educatiu catòlic que es completaria amb el col·legi Valldemia, des de 1888, sota direcció dels maristes, i el col·legi Sant Antoni de Pàdua, dels salesians, fundat l'any 1905.[78]

6. El teatre a Mataró va tenir la seva primera seu permanent en el Teatre Principal del carrer Nou (segle XIX), les rendes del qual eren assignades al seu propietari, l'Hospital de Sant Jaume i Santa Magdalena. Anteriorment, les representacions es feien al mateix recinte hospitalari. D'ençà de 1884, el Cercle Catòlic, fundat pel resident de Santa Maria el doctor Nunell, promourà el teatre amateur com un mitjà de lleure per als seus membres, i la seva secció teatral, la Sala Cabañes, es convertirà en una pedrera d'actors, i els seus «pastorets», *L'Estel de Natzaret*, en un referent a Catalunya.[79]

L'excursionisme[80] i els primers esplais i centres juvenils mataronins, van néixer a Mataró gràcies als seglars catòlics i als mossens més actius de Santa Maria. El primer centre juvenil de Mataró, el Centre Catòlic de Sant Lluís Gonçaga, va ser creat a mitjan segle XIX per mossèn Joan de la Creu Ferrer i Sala,[81] i hi va passar un dels seus deixebles, un jove Josep Puig i Cadafalch.[82] Pioner i modèlic a l'Estat va ser el Patronat Escolar Obrer (La Coma) per a les noies treballadores.[83] Anys més tard, els Lluïsos, l'esplai de les congregacions marianes de Santa Maria,[84] van ser essencials per a la difusió de l'esport entre el jovent popular mataroní.

7. L'hospital de malalts pobres, empestats i pelegrins de Santa Magdalena, va ser creat pel Consell de la *universitat* de Mataró, el Consell municipal en l'actual edifici de l'Ajuntament, espai que va acabar també acollint les reunions del propi Consell, que fins a mitjan segle XVI tenien lloc a l'interior de Santa Maria. Gràcies a la donació d'unes cases al Pou d'Avall, mossèn Jaume Sala i Pasqual,[85] prevere resident de la parroquial, va fer possible traslladar-lo on és ara, adoptant aleshores el seu nom sencer: Sant Jaume i Santa Magdalena. Tot i que era de patronat municipal, l'Ajuntament sempre va acabar nomenant com a administradors, un càrrec sense remuneració i moltes preocupacions, persones vinculades a les confraries devocionals de Santa Maria.

Del dia a dia dels malalts, en van tenir cura les Germanes de la Caritat durant el segle XIX i fins a començament dels anys vuitanta del segle XX, les seves continuadores, les Filles de la Caritat, ara responsables dels Menjadors de Sant Joaquim.[86] De finals del segle XVIII i fins al 1835 el pavelló d'homes va estar a càrrec dels Germans de la Caritat de Tomàs Sayrons. L'any 1885, gràcies al resident perpetu de Santa Maria Francesc Tolrà[87] i el matrimoni Foixà-Boter, les Serventes de Maria, dedicades a l'assistència nocturna a malalts desemparats, van fundar la seva casa de Mataró.

8. Els asils de gent gran, com els hospitals, van ser institucions per a pobres fins a la meitat del segle XX. El primer de Mataró, el de dones de Sant Josep, fundat el 1846, va ser iniciativa de l'Ajuntament. El segon, el d'homes i dones de la Llar Cabanelles, va néixer el 1874 de la concreció que del llegat testamentari d'Antoni Martí Cabanelles van fer els seus marmessors,[88] tots ells vinculats a Santa Maria. Gent com Pelegrí Ferrer, cofundador de Valldemia. Del dia a dia amb la gent gran, en tenien cura les Concepcionistes de la Mare Alfonsa Cavín en el primer, i les Germanetes dels Pobres en el segon.

Els ajuntaments liberals mataronins subvencionaven les escoles gratuïtes de Santa Anna, de nens, i de Sant Josep, de nenes, i les institucions

benèfiques de l'Hospital i els dos asils. Però el que realment va posar-hi l'escalf humà i fer que aquestes institucions no decaiguessin com a tals davant de l'oblit del dia a dia cap als més desafavorits, i de la secular manca de recursos d'una hisenda municipal mataronina, sempre faltada de diners fins a l'actual democràcia, va ser el despreniment personal de les religioses i religiosos que en tenien cura.

9. Durant el segle XX, Santa Maria s'ha fet present igualment en el camp del periodisme[89] i en les noves formes de protecció i d'investigació del patrimoni documental i artístic, bàsicament en la creació del Museu Arxiu de Santa Maria i en les seves publicacions, *Fulls del Museu Arxiu* i *Sessió d'Estudis Mataronins*.[90]

LA PARRÒQUIA I EL PODER PÚBLIC

Les dues dinàmiques de les relacions Església-Poder públic: el recel a la concentració de poder i la confessionalitat de l'Estat

La conversió progressiva al cristianisme de la població de la Tarraconense, va anar també acompanyada d'un bany de sang. Com hem dit, els governants romans practicaven la tolerància dels cultes excepte amb els cristians, perquè aquests es negaven a adorar la màxima autoritat pública com a divinitat, tot i que acataven el règim polític establert. D'ençà de la fi de l'Imperi romà, les relacions entre el catolicisme i el poder civil estaran marcades per dues dinàmiques.

La primera serà l'animadversió, més o menys forta, per la concentració de massa poder civil en una sola institució, fet que es pot comprovar en la teologia política de bona part dels doctors i gran pensadors de l'Església. Les causes d'aquest recel, les trobem en:

a) El record pràctic de l'holocaust contra els cristians, exercit pels emperadors.

b) En la doctrina de la subsidiarietat, que veu amb bons ulls que poca sigui la distància que separi el govern dels governats, el legislador dels legislats. I en la simpatia perquè, d'alguna o altra manera, els legislats participin en la conformació del legislador. Així, el rei medieval serà un cap militar i un jutge, gairebé mai un legislador. El Dret es basa en els usos i costums com a font principal, especialment pel que fa al Dret Civil, i en les disposicions acordades pels parlaments triestamentals. La llarga marxa cap a l'absolutisme monàrquic ocuparà tota l'edat moderna. Al costat del desenvolupament de l'artilleria, hi haurà el desplegament de tot el pensament polític cortesà, que treballarà per imposar-se a les cauteles medievals contra la concentració del poder i posar un morrió a la teologia política dels grans pares i doctors de l'Església.

c) En tercer lloc, la por que la concentració de poder limités la pròpia llibertat interna de l'Església, com era el cas quan el poder civil abusava del patronat.

La segona dinàmica en les relacions parròquia-poder públic serà la temptació del segon d'abusar de la institució del Patronat. Una espasa de dos talls nascuda de la pràctica de la confessionalitat de la cosa pública, fruit del trajecte plurisecular d'aquell edicte de l'emperador Teodosi, dictat a Salònica el tercer dia de les Kalendes de març de l'any 380, i que establia que «tots els pobles que són governats per l'administració de nostra clemència professin la religió que el diví apòstol Pere va donar als romans». De l'any 380 dC fins al 1978, amb els parèntesis de la invasió sarraïna i les dues repúbliques espanyoles, el cristianisme catòlic ha estat la religió oficial. Un mil·lenni i mig.

Que el cristianisme hagués estat declarat per part del poder públic la religió de la comunitat significava que aquest poder polític, digui's comte, senyor feudal, *universitat* o comú de Mataró i Ajuntament, s'havia autoerigit en defensor de la Fe. L'any 1797 el rector de Santa Maria, Francesc de Verneda i Bengoni, nét d'un austriacista exiliat, encara definia l'Ajuntament com l'imperi, en el sentit clàssic del poder públic, i li reconeixia certes competències a Santa Maria com a tal. Encara avui, la reina d'Anglaterra té el títol de *faith defender* respecte a l'anglicanisme. Durant el segle XVIII, l'Ajuntament de Mataró es manifestarà amb normalitat i sense pudor *patró* de la parroquial de Santa Maria. Però, què significava, a la pràctica, aquesta competència?

En primer lloc: la garantia a la comunitat de creients, també a Mataró, de l'exercici lliure i públic del culte cristià.

En segon lloc, la competència de protector públic de la Fe es concretava també en la implicació activa en els aspectes materials del culte. En el cas de Mataró, el poder públic local es va cuidar de l'Obra de Santa Maria. Ho podem documentar des del segle XI fins al XX.

Dins el concepte Obra, a la nostra població, s'hi va incloure la provisió d'un immoble, l'edifici i dels objectes i robes litúrgics mobles, el seu manteniment i millorament. Així mateix, certes despeses de consums, com la cera dels oficis generals o els sous de l'organista i del mestre de capella. Serà també responsabilitat de l'Obra la conservació i gestió de les rendes pròpies com, per exemple, els lloguers de les cases que va fer construir a mitjan segle XVIII al Fossar Xic i que encara avui podem veure.

Designar els membres de la Junta d'Obra, els obrers, tots seglars mataronins, serà competència del Consell municipal/Ajuntament del segle XV a finals del segle XIX. És a dir, des de l'alliberament del feudal i el naixement del Consell de la *universitat* o Comú de Mataró, fins a la renúncia pràctica d'aquesta potestat efectuada pels ajuntaments liberals mataronins durant la regència de la reina Maria Cristina.

En tercer lloc, ser patró de Santa Maria remetia al controvertit tema del dret de presentació dels eclesiàstics a ocupar el rectorat de la parròquia. Era molt habitual que els senyors feudals que havien pagat l'edificació d'una església i que l'havien proveït de rendes, volguessin no només quedar-se amb el dret d'administrar els aspectes materials, sinó, també, de retenir la capellania, és a dir, el dret a presentar al bisbe el candidat a ocupar la rectoria, a escollir el rector, el responsable de la cura d'ànimes de la feligresia. Ja hem vist com el bisbat no va parar fins que va poder recuperar aquesta competència l'any 1391.

Cal advertir una evidència. La confessionalitat de l'Estat és un decret administratiu que no pot abastar ni controlar l'autenticitat de la vida cristiana ni la resta d'experiències religioses. Ni que sigui al segle IV o al segle XX. L'emperador Justinià, uns cent cinquanta anys després del decret de Salònica, va clausurar els antics temples egipcis, senyal que el paganisme no havia encara desaparegut del tot i que gaudia d'algun tipus de llibertat a la pràctica. L'any 905 el bisbe de Vic Idelquer, en la consagració de l'església de Santa Maria de Lluçà, encara va haver de destruir uns ídols pagans que eren en aquell indret sagrat. Pràctiques i creences paganes s'incrustarien a la pràctica en molts cristians encara per segles. També que, malgrat la retòrica oficial de la confessionalitat de l'Estat, no cal oblidar que qui va acabar amb la presència ultrabimil·lenària dels jueus a la mateixa Roma catòlica, per mil anys capital dels Estat Pontificis, no van ser els papes, sinó les lleis racials neopaganes, com les definiria el sant pare Pius XI, d'un Mussolini pressionat per Hitler.

La llibertat civil i la llibertat de l'església. Concentració i abús de poder

a. Causes i efectes sobre la llibertat de l'Església i del poble de les usurpacions feudals

Lluís Ferrer i Clariana ja va recollir en el seu moment com l'any 1125 Guislabert, vescomte de Barcelona, va donar Santa Maria de Mataró, amb els seus delmes i pertinences, a la seva filla Arsendis i al marit d'aquesta. Que el vescomte de Barcelona, gran senyor territorial del lloc, pogués donar Santa Maria a la seva filla, podria venir del fet que la seva nissaga l'hagués dotat amb rendes o reedificat després d'alguna destrucció sarraïna. Ara, el 1125, passava com un bé privat a Arsendis i el seu marit Ramon Guillem de Castellvell, nissaga que s'havia convertit en senyors feudals de Mata pels seus lligams amb el poder comtal i vescomtal. Ens trobem, doncs, davant d'un cas de manual de l'anomenada privatització per part dels senyors feudals, de les competències públiques i de les eclesials.

Pel que fa a l'àmbit públic, el feudal patrimonialitzava com si fos un bé privat el poder de l'Estat (fiscal, policial i judicial...), que s'ajuntava amb la propietat d'una part molt considerable de la terra del terme del castell. Aquesta concentració de poder i propietat sovint ocasionava abusos i arbitrarietats, tant sobre els colons que el feudal assentava en les seves terres, com en la llibertat i justícia dels aloers o propietaris lliures del terme.

Pel que fa a l'àmbit eclesiàstic, el perill, la plaga, era col·locar parents i amics eclesiàstics de poca vàlua espiritual i costums poc edificants en les esglésies sota patronat, convertir-les *de facto* en esglésies privades.

La lluita contra els abusos feudals i el fruit de la democràcia corporativa

1. El camí del bisbat de Barcelona per treure Santa Maria d'aquesta apropiació, tindrà dos suports que s'alimentaran mútuament. El primer, serà l'esmentada reforma romana del sant pare Gregori VII, iniciada el segle XI, que aplicada a nivell local exigirà als feudals, sota penes espirituals, el retorn de les rendes parroquials als rectors nomenats pel bisbat. El centralisme romà i diocesà serà el gran instrument alliberador per lluitar contra la privatització dels senyors territorials. El passat romà, Santa Maria centrava una *Civitas*, que encara que fos *fracta*, armava d'arguments per exigir als feudals el retorn del que ells no havien creat, sinó apropiat amb la *castralització*, és a dir, l'«encastellament» del territori. Ells, els feudals, havien

aparegut entremig d'una continuïtat històrica, amb la tardoromanitat que era reivindicada pel capítol de canonges de la catedral, la institució garant dels drets històrics del bisbat i que el protegia dels períodes incerts de seu vacant. No podem passar per alt que els reis prendrien nota del mètode i començarien a exigir, com a nous *cèsars*, el retorn de les usurpacions en l'esfera de l'autoritat pública que havien fet els senyors feudals. La romanitat, reivindicada per l'Església per garantir la seva llibertat, i la lluita contra l'arbitrarietat feudal, que perjudicava també el poble menut, era ara aprofitada per la monarquia. Una transposició que podríem definir com la secularització de la reivindicació de la romanitat.

2. El segon suport serà el despertar del poble medieval com a subjecte polític, de moment dels pagesos i comerciants urbans amb una mínima independència econòmica. La propietat familiar ajuda a fer homes lliures. Aquest despertar polític va rebre el suport tàcit de l'Església i l'explícit del seus grans doctors, com sant Tomàs d'Aquino, o el pare del Dret Públic Internacional Francisco de Vitoria.

3. A nivell de Mataró es concretarà en la revolta dels mataronins contra la senyoria feudal, que va començar quan els homes lliures i els que eren colons d'institucions eclesials dins del terme del castell de Mata es van reunir el 1372 per formar sagramental, és a dir, el precedent del sometent. No ho tenien permès els que eren colons del senyor de Mata. Aquestes reunions van acabar en l'organització del sentiment antifeudal, en un assalt al castell, *amb efusió de sang*, en recaptes de fons i, finalment, a l'alliberament de l'any 1419. El monarca, interessat a debilitar el poder dels nobles, sovint arbitrari, va aixoplugar la revolta i va unir el terme del castell de Mataró a la Corona, origen de les quatre barres que conté l'escut de la nostra ciutat. També serà l'Obra, els aspectes materials, de Santa Maria, la que marxarà de l'òrbita feudal i dels seus potencials capricis per passar al govern del Comú, el conegut com a Consell de la *universitat* de Mataró fins al Decret de Nova Planta de 1716, i al seu successor l'Ajuntament.

4. De 1419 a 1716 s'obrirà una edat d'or de les relacions harmòniques entre el govern de la parròquia de Santa Maria i el govern de la vila, sense obviar episodis puntuals de conflicte de caire més aviat personalista. No és una casualitat que això coincideix amb els tres segles durant els quals la població es va veure governada primer per un consell obert i, des de 1519, per un règim electoral insaculatori anual, que oferia una circulació de personal polític prou dinàmica per evitar la patrimonialització i concentració del poder municipal per cap partit ciutadà o clan familiar.

b. Causes i efectes de l'absolutisme sobre la llibertat de l'Església i del poble

L'augment del poder dels reis, des dels inicis del cesarisme del segle XV fins a l'anomenat absolutisme del segle XVIII, es farà absorbint el dels senyors feudals, dels parlaments regionals, d'origen medieval i, finalment, moltes de les competències dels consells municipals. Aquesta erosió de la subsidiarietat política també afectarà la llibertat de l'Església.

Controlats els feudals, era ara la monarquia que feia intromissions indegudes en l'administració i vida eclesial i més en un territori, Espanya, on l'Estat fort, una novetat respecte l'època medieval, va aparèixer amb una promptitud històrica sorprenent. Nosaltres no vam tenir una església nacional protestant, com la dels països luterans. Malgrat això, ja al segle XVII la monarquia intenta mediatitzar l'Església a Espanya utilitzant la institució del patronat. L'arribada dels Borbons i del seu nou règim local, augmentarà la intensitat d'aquest abús i el traslladarà a nivell municipal mataroní durant el segle XVIII. A imatge del gal·licanisme francès, la nova monarquia va fer avençar el regalisme espanyol molt més enllà del que havien practicat els Àustries. A nivell estatal, el Reial Patronat permetia els monarques espanyols posar bisbes per mitjà de la formació de les ternes que s'enviaven a Roma, o retenir i fiscalitzar els documents que la Santa Seu enviava als bisbats per mitjà de l'*exequatur*.

El Decret de Nova Planta a Catalunya es va convertir en una involució en l'accés popular a les magistratures urbanes, consagrant un model progressivament oligàrquic i dependent respecte del centralisme, cada vegada més potent, de la monarquia. Una funcionarització dels governs locals al servei del creixent absolutisme d'una Corona cada vegada més antisubsidiària i centrípeta.

La pràctica del Patronat municipal sobre Santa Maria es va modificar progressivament per culpa de la conversió del Consell de la *universitat* de Mataró, d'elecció anual i àmplia representativitat, en Ajuntament de regidors perpetus, vitalicis, nomenats a dit des de Barcelona entre un cercle cada vegada més reduït de famílies fidels als Borbons i aliè als interessos majoritaris de la població. De la cooperació es va passar a pressionar la lliure acció pastoral del rector.

Així, l'Ajuntament del set-cents, pretenia fer créixer la visibilitat del seu poder prop de l'altar major de l'església durant la missa i d'altres oficis religiosos, o controlar les admissions de capellans a Santa Maria per tal fer créixer el *lustre* de les cerimònies. A l'altra banda de la trinxera, el rector necessitava les rendes dels residents per promoure les bones vocacions, encara que desafinessin a l'hora de cantar, i més quan sovint provenien de famílies que no podien pagar els estudis eclesiàstics als fills. La situació dels rectors de la segona meitat del segle XVIII és la d'un pastor assetjat en la seva llibertat pel patró, és a dir, l'actuació de les famílies que controlaven l'Ajuntament borbònic mataroní gràcies a les seves predisposicions amb la nova dinastia. L'habilitat i zel apostòlic de rectors com Antoni Serch i de Boquet, Damià Sumalla i Bonabosch[91] o Francesc de Verneda i Bengoni, van marcar el terreny a l'Ajuntament absolutista i van posar les bases de la vitalitat del catolicisme a Mataró el segle següent, el XIX.[92]

La lluita contra l'absolutisme i el fruit de la democràcia individual

La nova cultura política liberal mataronina de la primera meitat del segle XIX, nascuda de l'oposició als governs cada vegada més antisubsidiaris i arbitraris de Carles IV i Ferran VII, era molt ben compresa i respectada pels eclesiàstics de Santa Maria, pels escolapis i pels carmelites descalços del convent de Sant Josep. Tant pels seus lligams familiars com per la necessitat de tornar a donar un espai de llibertat a les institucions que no eren l'Estat centralista. Naixia el tradicionalisme polític catòlic del segle XIX que a la muntanya catalana seria carlí i, a marina i a Mataró seria liberal.[93]

L'any 1813, els mataronins van voler i van escollir un Ajuntament segons la constitució de Cadis, tot i que la ciutat era ocupada pel Francès. La gairebé totalitat dels nous regidors eren catòlics, molt actius a Santa Maria i a les seves confraries pietoses. L'any 1820, la constitució de Cadis, restablerta amb el Trienni Liberal, es va llegir tota sencera des de la trona de Santa Maria. Seguidament, es va cantar un *Tedeum* d'acció de gràcies que va tenir la participació entusiasta del clergat parroquial.

Al segle XIX i començaments del XX, Mataró, una ciutat plenament industrial, va ser una de les localitats menys anticlericals de Catalunya,[94] fins al punt de ser coneguda com la ciutat levítica del bisbat de Barcelona. La primera mort violenta d'un catòlic per la seva fe o d'un religiós a Mataró, en tota la seva història medieval, moderna i contemporània, seria el primer de setembre de 1936 amb l'assassinat al cementiri del Dr. Josep Samsó, rector de Santa Maria, sense judici, mirant la ciutat i perdonant els seus botxins.[95]

L'aparició dels constitucionalisme parlamentari de sufragi individual és, en el Mataró del segle XIX, un nou exemple de com la llibertat política de la ciutadania enfront dels poders abusius és també llibertat per a l'Església. I a la inversa, de com els principis que reclamen llibertat per a l'Església acaben revertint a favor de la llibertat ciutadana, davant de les degeneracions en què pot derivar el poder públic: la dictadura, l'oligarquia o la demagògia o populisme.

Pier Ugo Calzolari, rector de la Universitat de Bolonya, la més antiga d'Europa, va afirmar fa poc en una entrevista que la llibertat política dels europeus respecte als seus governants –és a dir, que els ciutadans tenen identitat, llibertat i drets propis més enllà de qui els governa–, té l'origen en la defensa per part del papat de la separació i llibertat d'actuació en els assumptes eclesials respecte dels prínceps medievals i moderns.

Més de mil anys de Mataró no es poden explicar sense els més de mil anys de Santa Maria, les nostres coordenades locals en el gran escenari de la història europea i mundial. Esperem que sapiguem treure del passat, de les seves grans obres i també de les seves infidelitats, quants més ensenyaments en la construcció del nostre present i del futur.

Ramon Reixach i Puig

NOTES I REPERTORI BIBLIOGRÀFIC

1.- Història general de la ciutat amb nombroses notícies sobre Santa Maria de Mataró. Vegeu JOAQUIM LLOVET I VERDURA, *La ciutat de Mataró*, Enciclopèdia Catalunya, vols. 30 i 32, Editorial Barcino, Barcelona, vol. I i II, 1959 i 1961, 205 i 226; *Mataró, dels orígens de la vila a la ciutat contemporània* (Mataró 2000), 623. FRANCESC DE PAULA CABANYES I PRAT, *Bloc Mataroní*, 2 vol. (Mataró 1924-1925). El de 1925 amb la col·laboració de Josep Cabanyes, Marià Ribas i Joaquim Vilardebò i Llabrés. Reedició el 1990, *Bloc Mataroní. Una manera de fer història*, Col·lecció Caps de Bou, núm. 16, 1990, 762. Conté nombroses notícies sobre Santa Maria; JOSÉ MANÉN, *Dietaris*, 1869-1895, Manuscrit. Còpies a la Col·lecció Mataró de la Biblioteca Popular de la Caixa Laietana i a l'Arxiu Municipal de Mataró. JOAN DE PALAU, *Apuntes históricos acerca de Mataró* (Mataró 1850), manuscrit, Arxiu família Palau i Soler, Mataró. MARIÀ RIBAS I BERTRAN, *Orígens i fets històrics de Mataró*, Impremta Minerva (Mataró 1934); JOSEP RIUS I RIBA, *Memorias históricas de la ciudad de Mataró*, Impremta Abadal (Mataró 1866).

Pel que fa a estudis generals sobre Santa Maria de Mataró, vegeu MANUEL BORRÀS DE PALAU, *La iglesia parroquial de Santa Maria. Domus dei et porta coeli*, manuscrit presentat al certamen literari de la festa major de les Santes de l'any 1883 i conservat a l'Arxiu de can Cabanyes d'Argentona, sèrie Z-B-68, reproduït per NICOLAU GUANYABENS I CALVET, «La primera monografia sobre l'església de Santa Maria de Mataró [obra de Manuel Borràs de Palau]», *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria*, núm. 50 (Mataró, octubre 1994), 41-50, amb notes de Manuel Salicrú i Puig. Una versió revisada i ampliada va ser publicada per *El Semanario de Mataró*, núms. 134, 135, 136 i 137 corresponents al novembre i desembre de 1885; FRANCESC DE PAULA CABANYES I PRAT, "Monografia històrica sobre la parroquial de Santa Maria" (manuscrit inèdit), «Datos històrics referents al temple de Santa Maria de Mataró recopilats per Joan Cabañas i Prat», *La Veu del Círcol*, 1 de febrer de 1915, Mataró; ANTONI CAMPILLO, «Ecclesia Parochialis Beatae Mariae Civitatis Mataronis», *Speculum titulorum ecclesiasticorum* Diocesis Barcinonae, *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria*, núm. 89 (Mataró, octubre 2007), 31-41; LLUÍS FERRER I CLARIANA, *Santa Maria de Mataró. La parròquia. El temple*. I i II, Publicacions de l'Obra de Sant Francesc i del Museu Arxiu Històric Arxiprestal, núms. IV i V (Mataró 1968), 173p i 1971, 384p. Tots dos volums van seguits d'un apèndix amb fotos de Santa Maria de Mataró. El segon volum, pòstum, finalitza amb un epíleg dedicat a l'autor, signat per Frederic Udina i Martorell; MARIÀ RIBAS I BERTRAN, «La Basílica de Santa Maria», *Pensament Marià de la Costa de Llevant* (extraordinari), 13 de maig de 1928.

Pel que fa a Santa Maria en el marc de la història de l'Església a Mataró, d'ençà de la creació de les noves parròquies de la ciutat (1868, 1955 i 1965), vegeu *25 anys. Parròquia de la Mare de Déu de l'Esperança* (Mataró 1989), 94; *El camí de les noves parròquies. 25 anys d'història a Mataró, 1965-1990* (Mataró 1990), 74; ERNEST AULADELL, «Cinquanta anys de capellà», *El Full de Mataró*, núm. 181 (Mataró, 22 d'abril de 2003), 2-3. Biografia de mossèn Joan Sabater i Sospedra, rector fundador de la parròquia de la Mare de Déu de Montserrat; JOSEP COLOMER I BUSQUETS, «L'església de Sant Pau de Mataró», *XXI Sessió d'Estudis Mataronins* (Mataró 2005), 7-20; ROGELIO DUACASTELLA, *Mataró 1955. Estudio de sociología religiosa sobre una ciudad industrial española* (Mataró 1977), 390; JOSEP LLIGADAS i JUAN F. DE MAYA, *Cerdanyola, el barri gran de Mataró*, Col·lecció Caps de Bou, núm. 28 (Mataró 2000), 256; RAMON REIXACH I PUIG, «100 anys d'església a Mataró», *El Full de Mataró*, núm. 100 (Mataró, juliol 2001), 3-25; RAMON SALICRÚ I PUIG, *125 anys de la parròquia de Sant Josep* (Mataró 1994); RAFAEL SOLER I FONRODONA, «Trenta anys de la vida de l'església a Mataró (1962-1992)», *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria*, núm. 47 (octubre 1993), 39-42.

2.- Sobre l'indret on s'aixeca Santa Maria en l'edat antiga, vegeu JOAN BONAMUSA I ROURE, «Tempteig a la Plaça de Santa Maria (Mataró)», *Memòria d'activitats de la Secció d'arqueologia del Museu de Mataró*, núm. 4 (Mataró 1972), 34-41; JOAN BONAMUSA I ROURE i JOSEP LLOANSÍ, «Tempteig a la Plaça Gran de Santa Maria (Mataró)», *Quaderns de Prehistòria i Arqueologia del Maresme*, núm. 1 (Mataró, gener-abril 1977), 8-16; JOAN BONAMUSA I ROURE, «Les arrels del temple basilical de Santa Maria», *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria*, núm. 5 (juliol 1979), 2-11; JOAN FRANCESC CLARIANA I ROIG i ROBERT LLEONART, «Dos quadres estratigràfics a la rectoria vella de Santa Maria de Mataró», *Quaderns de Prehistòria i Arqueologia del Maresme*, núm. 8-9 (Mataró, juny-desembre 1979); JOAQUIM GARCIA I ROSELLÓ, «La Basílica de Santa Maria de Mataró. Els precedents romans», *Mataró restaura Santa Maria*, editat per la parròquia de Santa Maria de Mataró (Mataró 1999), 3-8; J. ILLA, «Diverses troballes arqueològiques en el sector de Santa Maria (Mataró)», *Memòria d'activitats de la Secció d'arqueologia del Museu de Mataró*, núm. 8 (Mataró 1976), 24; IGNACIO MORENO EXPÓSITO, «Intervenció arqueològica a l'hort del rector de Santa Maria, davant del Portal Nou», *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria*, núm. 89 (Mataró, octubre 2007), 2-3; JOSÉ MARIA PELLICER Y PAGÈS, *Estudios histórico-arqueológicos sobre Iluro. Antigua ciudad de la España Tarraconense, Región Layetana*, Establecimiento Tipográfico de Feliciano Horta (Mataró 1887), 507; RAMON REIXACH I PUIG, «A la recerca del temple perdut», *El Full de Mataró*, núm. 50 (Mataró, 11 de juny de 2000), 5; «El primer gran arqueòleg i historiador mataroní. Josep Rius i Riba, entre Roma i el Romanticisme», *Mataró Report*, núm. 96 (maig 2005), 65-67; MARIÀ RIBAS I BERTRAN, «El temple romà d'Iluro», *La Paraula Cristiana*, any VI, núm. 72 (Barcelona, desembre 1930); *El Maresme en els primers segles del cristianisme*, Rafael Dalmau (Barcelona 1975), 140, IV lm.; «El cristianisme a Iluro», *Spania*, núm. 12, Homenatge a Pere de Palol, Abadia de Montserrat, 1996, 209-214.

3.- «Document de permuta de terres entre Aeci, bisbe de Barcelona, i els canonges de la Seu amb Oruç grec, jutge, datat el 25 de març de l'any 1008», *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria*, núm. 90 (Mataró, gener 2008), 2-4; F. XAVIER ALARCÓN I CAMPDEPADRÓS, «Els inicis de la parròquia de Santa Maria. Història de la *civitas fracta* fins a l'any 1008», *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria*, núm. 90 (Mataró, gener 2008), 13-33; JOAQUIM LLOVET, «El mil·lenari de la parròquia de Santa Maria», *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria*, núm. 90 (Mataró, gener 2008), 9-12.

4.- GEORGE FABRE, MARC MAYER i ISABEL RODÀ, *Inscripcions romanes de Mataró i la seva àrea*, Rafael Dalmau (Barcelona 1983), 143 p. LVI lm., 18 fig.

5.- MARIÀ RIBAS I BERTRAN, «Recientes descubrimientos en la necrópolis cristiana de Iluro», *Mataró*, 26 d'abril de 1958; «Nuevos descubrimientos de la necrópolis cristiana de Iluro», *Diario de Barcelona*, 21 de juny de 1958; «Primeros datos sobre el cristianismo de Iluro», *Mataró*, 26 de juliol de 1958; «Excavació de la Necròpolis Cristiana d'Iluro», *Revista di Archaeologia Cristiana*, núms. 1-2 (Roma 1960). Traducció a l'italià per G. Junyent i Rafart.

6.- ROSER POU I CALVET, «La intervenció arqueològica a la basílica de Santa Maria (Mataró, Maresme). Febrer-Març de 2007», *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria*, núm. 88 (Mataró, abril 2007), 3-5.

7.- A les fonts baptismals de Santa Maria han estat batejats els futurs bisbes Dr. Joan Palau i Marot, bisbe electe d'Elna. El Dr. Jaume Creus, vegeu RAMON SALAS I OLIVERAS, *Biografia de l'Excm. i Rvdm. Dr. D. Jaume Creus i Martí, Arquebisbe de Tarragona. 1760-1825*, Caixa d'Estalvis i Mont de Pietat de Mataró (Mataró 1961), 77. Josep Benet Serra i Julià, OSB, missioner i bisbe de Daulia a Austràlia; vegeu A. PABLOS VILLANUEVA, *El ilmo. Padre José Serra, de la Orden de San Benito, obispo de Daulia. Fundador de la Congregación de Hermanas Oblatas del Smo. Redentor. Su vida y su* obra (Madrid 1922); el Dr. Francesc Mas i Oliver, bisbe de Girona (1915-1920) i Joan Godayol, bisbe d'Ayaviri (Perú).

Canonges com el Dr. Jaume Matas, vegeu JOSÉ FORNELLS I MORA, *Biografía del M.I. Sr. Dr. D. Jaume Matas y Peramás, canonge lectoral de la Seu de Barcelona per D. Joseph Fornells y Mora, pbre, llicenciat en dret civil y canonich, batxiller en la facultat de Filosofía y Lletres y resident perpetuu de la esglesia parroquial de Santa María d'exa ciutat. Solemnitat literari-musical de les Santes de 1891 en lo Círcol Católich d'Obrers*, Establiment tipográfich de Feliciá Horta carrer d'Argentona, núm. 29 (Mataró 1891); el Dr. Francesc Puig i Esteve, el Dr. Josep Graciós i Coll, Joan de Palau i Bonet i Manuel Font i Codina a Barcelona (segle XIX), Marià Pou i Català a Girona (segle XVIII); Pere Arquer i Rovira a les seus de Cadis i Saragossa (segle XIX) o Pelegrí Salvet i Oms a Jaca (segle XIX).

Missioners com el P. Llorenç Maria Viñas de Mataró, caputxí, vegeu JOSEP DE CALASSANÇ VIVES I TUTÓ, *Apuntes biográficos y cartas del P. Lorenzo Mª de Mataró* (Milà 1890); o el P. Josep Recoder, vegeu JOAN BUSQUÉ, prevere, «Mort del Molt Reverend P. Josep Recoder i Annexy de la Congregació de Sant Vicenç de Paúl. Esbós biogràfic», *El Pensament Marià* (Mataró, 19 de gener 1921).

I d'altres eclesiàstics destacats fora de la ciutat, vegeu LLUÍS FERRER I CLARIANA, «El Dr. Jaume Alsina i Pi i el convent de la Divina Providència», *Diario de Mataró*, 24 de maig de 1969; RAMON REIXACH I PUIG, «Mossèn Salvador Nonell i Bru, un pescador d'ànimes al servei de Déu (Mataró, 1918-2004)», *El Full de Mataró,* núm. 226, 12 de setembre de 2004, 2-3; «Benedictins mataronins en la darrera il·lustració catalana. Aprenent amb Sofia», *Mataró Report*, núm. 90, novembre 2004, 63-65.

8.- JAUME GONZÁLEZ-AGÀPITO, «Cinquanta anys de la concessió del títol de basílica menor a Santa Maria. Primera part: el títol de basílica menor, estudi canònic», *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria*, núm. 2 (juliol 1978), 19-27; «Cinquanta anys de la concessió del títol de basílica menor a Santa Maria. Segona part: La concessió del títol», *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria,* núm. 3 (desembre 1978), 5-9.

9.- Sobre les capelles més properes a Santa Maria, vegeu F. XAVIER ALARCÓN I CAMPDEPADRÓS, «L'Esperança: d'ermita a parròquia», *El Full de Mataró,* núm. 239, (Mataró, 12 de desembre de 2004), 239. FRANCESC DE PAULA CABANYES I PRAT, «La capella de Sant Sebastià de Mataró. Ressenya històrica», Publicacions del Diari de Mataró, 1928. JOSEP COLOMER I BUSQUETS, «L'ermita de Sant Simó», *VIII Sessió d'Estudis Mataronins* (Mataró 1992), 57-66; «L'ermita de Sant Simó. Mataró. Documentació històrica (II). De 1611 a 1690», *IX Sessió d'Estudis Mataronins* (Mataró 1993), 133-142; «L'ermita de Sant Simó. Mataró. Recull de dades històriques (III). De 1691 a 1700», *X Sessió d'Estudis Mataronins* (Mataró 1994), 127-136; «L'ermita de Sant Simó de Mataró. Recull de dades històriques (IV). Segle XVIII», *XI Sessió d'Estudis Mataronins* (Mataró 1995), 27-42; «L'ermita de Sant Simó de Mataró (1750-1800)», *XII Sessió d'Estudis Mataronins* (Mataró 1996), 211-224; «L'ermita de Sant Simó. Documentació històrica (VI)», *XIII Sessió d'Estudis Mataronins* (Mataró 1997), 55-65; «L'ermita de Sant Simó. Documentació històrica (VII)», *XIV Sessió d'Estudis Mataronins* (Mataró 1998), 141-162; «L'ermita de Sant Simó. Documentació històrica», *XV Sessió d'Estudis Mataronins* (Mataró 1999), 65-77. RAMON REIXACH I PUIG, «Santa Magdalena, advocada de Mataró», sobre la capella de Santa Magdalena de la Riera, vegeu l'apartat (2.7) dedicat a l'hospital de Sant Jaume i Santa Magdalena; MANUEL SALICRÚ I PUIG, «La capella de Sant Sebastià», *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria*, núm. 15 (desembre 1982), 3.

Sobre les creus i capelles de carrer, vegeu FRANCESC DE PALAU CABANYES I PRAT, «La Creu de Terme i la font», *Diari de Mataró*, 4 i 8 de gener de 1929; CARME ESPRIU I FERNÁNDEZ, «De la creu d'en Fogueres del Torrent a la font del Camí Fondo», *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria*, núm. 60 (Mataró, gener 1998), 19-30. MARIÀ RIBAS I BERTRAN, «La Cruz de la Rambla», *Mataró*, 25 de setembre de 1940; «El Santo Cristo d'En Tarascó», *Mataró*, 25 de novembre de 1940; «El Crucifijo –d'en Mascaró–», *Mataró*, 20 de febrer de 1941; «El Santo Cristo –d'en Boet–», *Mataró*, 18 de març de 1941; «Crucifijos mataroneses», *Mataró*, 9 d'abril de 1941; «D. Eduardo Toda Güell y el Monasterio de Poblet», *Mataró*, 29 d'abril de 1941; «Crucifijos mataroneses», *Mataró*, 10 de maig de 1941; RAFAEL SOLER I FONRODONA, «Les capelletes dels carrers de Mataró», *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria*, núm. 22 (abril 1985), 25-27.

10.- MARIÀ RIBAS I BERTRAN, «Descubrimientos arqueológicos en la capilla de San Jaime de Traià», *Mataró*, 12 de gener de 1954; «Iglesia de San Cugat y San Jaime de Traià, Iglesia de San Martín de Mata y descubrimientos prehistóricos en Canyamars», *VIII Reunión de la Comisaría Provincial de Excavaciones Arqueológicas de Barcelona*, 23 d'octubre de 1955 (Madrid 1956).

11.- LLUÍS FERRER I CLARIANA, *Valldeix*, Publicacions de l'Obra de Sant Francesc i del Museu Arxiu Històric Arxiprestal, núm. III (Mataró 1966), 95p. Pròleg d'Agustí Duran i Sanpere.

12.- JOSEP ANTONI CERDÀ I MELLADO i JOAN ROLDÓS I SANS, «Troballa de terrissa catalana a l'església de Sant Miquel de Mata (Mataró, El Maresme)», *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria*, núm. 52 (abril 1995), 27-32; LLUÍS FERRER I CLARIANA, *Dades històriques de Mata*, mecanoscrit datat el 16 de gener de 1970, Documentació de Mata, Museu Arxiu de Santa Maria; MARC JIMÉNEZ I MARZO i JOSEP ANTONI CERDÀ I MELLADO, «Noves dades sobre l'església de Sant Miquel de Mata arran d'un tempteig arqueològic», *Laietana*, núm. 11 (Mataró 1998), 125-160; MARIÀ RIBAS I BERTRAN, *Notes històriques de Mata*, Editorial La Hormiga de Oro (Barcelona 1933); «Sant Martí de Mata», *Diari de Mataró*, 11 de novembre de 1933; «Sant Martí de Mata», Agrupació Científico-Excursionista (C.C.O.). I Aplec a Sant Martí de Mata, 11 i 12 de novembre de 1933; «Les capelles i ermites mataronines. Sant Martí i Sant Miquel», *Pensament Marià de la Costa de Llevant*, 10 de maig de 1936; MARIANO DEL SOL, «Directori de la Yglesia de Mata, compost per lo Rnt. Mariano del Sol pbre. vicari de Mataró. Añi 1857», *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria*, núm. 7 (abril 1980), 40-44.

13.- Sobre la història de Santa Maria durant l'edat mitjana, vegeu ESTEVE ALBERT, *D'Iluro a Mataró. El Maresme del segle V al segle XIII* (Mataró 1973); LLUÍS FERRER I CLARIANA, «Santa Maria de Ciutat Freta», *Analecta Sacra Tarraconensia*, vol. XXXVII (Barcelona 1965), 361; «Mataró a l'edat mitjana», *Analecta Sacra Tarraconensia*, vol. XL, Balmesiana, 1968; ORIOL QUADRADA I DAMONT, «Els límits de Mataró i la parròquia de Santa Maria. D'Alarona a l'actual municipi», *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria*, núm. 6

(desembre 1979), 4-14; MANUEL SALICRÚ I PUIG, «Recopilació de dades de les dues parròquies antigues de Mataró, Santa Maria i Sant Martí de Mata. Del seu origen fins al segle XVI», *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria*, núm. 7 (abril 1980), 4-14; JOAQUIM LLOVET I VERDURA, «Santa Maria en l'origen i fixació del primitiu nucli urbà de Mataró i en la defensa de la vila (s. X-XVII) », *Mataró restaura Santa Maria*, editat per la parròquia de Santa Maria de Mataró (Mataró 1999), 9-16; MARIÀ RIBAS I BERTRAN, «Origen remoto de la Capilla de Santa Maria de Mataró», *Estrella de Burriac*, Cabrera de Mar, 1 d'abril de 1951; «L'antic temple parroquial de Santa Maria de Mataró», *Museu*, número de 1950, Mataró, 6-10.

14.- MANUEL SALICRÚ I PUIG, «Els cementiris de Mataró», *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria*, núm. 13 (abril 1982), 18-33.

15.- Per mitjà d'una concòrdia. Els canonges van conservar però el dret a percebre els drets econòmics de la Capellania establerts, que ja portaven descomptats els corresponents al rector.

16.- Sobre la rectoria, el seu patrimoni i els seus drets econòmics, vegeu «Alous del rector de Mataró», *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria*, núm. 7 (abril 1980), 21-28; «Alous del rector de Mataró», *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria*, núm. 8 (juliol 1980), 28-40; i «Senyories directes del rector de Mataró», *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria*, núm. 7 (abril 1980), 28-38; JOSEP MARIA FRADERA I BARCELÓ, «Algunes qüestions a l'entorn del delme eclesiàstic, a partir del de Santa Maria de Mataró», *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria*, núm. 4 (abril 1979), 2-12. Es tracta d'una versió abreujada d'«Algunes qüestions a l'entorn del delme eclesiàstic, a partir del de Santa Maria de Mataró», *I Col·loqui d'Historia Agrària dels Països Catalans*; «Evolució del delme i les finances de Santa Maria de Mataró, 1727-1835», *Primer col·loqui d'Història Agrària* (València 1983); JOAN GIMÉNEZ I BLASCO, *Mataró en la Catalunya del segle XVII (II). La gestió del quotidià, Mataró*, Caixa d'Estalvis Laietana (2005), 447 pp,; CARLES MARFÀ I RIERA, «El *Llibre de Capbreus i alous del Sr. Rector de Mataró* que es va fer el 1626», *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria*, núm. 7 (abril 1980), 38-39; MANUEL SALICRÚ I PUIG, «Les cases de la rectoria de Mataró», *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria*, núm. 1 (abril 1978), 2-10; «Notes sobre la propietat de l'església i cementiri de Sant Miquel de Mata», *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria*, núm. 40 (abril 1991), 33-37.

17.- JOSEP XAUBET I VILANOVA, «El primer document propi de la parròquia de Santa Maria. El delme del peix del 1296», *I Sessió d'Estudis Mataronins* (Mataró 1985), 17-21.

18.- Rectorologi, vegeu MARIÀ RIBAS I BERTRAN, «Breu historial de la Comunitat i rectors del temple parroquial de Santa Maria de Mataró», *Museu*, número de 1949, Mataró, 101-111. De 1574 fins a 1685 consten com a rectors, en una relació ara per ara incompleta, el doctor Joan Palau i Marot, mataroní, rector (1574-1595), que va morir essent bisbe electe d'Elna; el doctor Joan Calvó, documentat l'any 1600; Valentí Pladesans, rector (1607-1610); Jaume Prats, rector (1614-1617); Pere Pau Pou, de Mataró, rector (1619-1631); Pere Folquer, rector (1631-1638); Pau Calopa, rector (1640-1643); Antoni Cros, rector (1644-1647) i Antoni Partella, de Mataró, rector (1647-1685).

De 1685 a 1936 van ser rectors de Santa Maria de Mataró el doctor Pau Llorenç, prevere, natural de Cadaqués, catedràtic de Filosofia a la Universitat de Barcelona i qualificador del Sant Ofici, rector de Mataró de 1685 a 1708, que va prendre possessió el 12 de juny de 1685; el doctor Ignasi Castells, prevere, va exercir d'ecònom entre el doctor Llorenç i el doctor Riera; el doctor Ramon Riera (+1738), prevere, natural de Cardedeu, rector de Santa Maria de Mataró del 9 d'octubre de 1708 a 1727, que havia estat rector de Sant Vicenç de Mollet, i un cop va renunciar al rectorat, va continuar vivint a la ciutat fins a la seva mort. El doctor Francesc Llauder i Tomàs (Mataró 1693-1754), prevere i doctor en Dret Civil i Canònic, fou rector de Santa Maria de Mataró de 1727 a 1754. Entre el doctor Llauder i el doctor Serch, fou ecònom de la parroquial el doctor Pau Sants, prevere; el doctor Antoni Serch i de Boquet (Solsona 1703-Barcelona 1764), prevere, va regir la parròquia de 1756 a 1764. Havia estat canonge de la col·legiata de Sant Joan de les Abadesses. Va morir circumstancialment a Barcelona el 27 d'octubre de 1764. Entre el doctor Serch i el doctor Vila, la parròquia fou governada per l'ecònom doctor Sebastià Riber, prevere, natural de Moià, que n'era vicari; el doctor Benet Vila, prevere, natural de Besalú, fou rector de Santa Maria de 1765 a 1772. Va morir a Mataró el març d'aquest darrer any. Fou enterrat a la cripta dels Dolors; entre el doctor Vila i el doctor Vilaseca, fou ecònom de la parroquial el doctor Miquel Vinyals i Giralt (Mataró 1729-1810), prevere; el doctor Bernat Vilaseca i Riba (Oristà c. 1721-Mataró 1775), prevere, fou rector de 1772 a 1775. Va morir a Mataró el 18 d'octubre de 1775. Entre els doctors Vilaseca i Sumalla, el doctor Miquel Vinyals i Giralt va tornar a exercir d'ecònom; el doctor Damià Sumalla i Bonabosch, prevere, natural de Sant Llorenç de Cerdans, fou rector de Santa Maria de 1776 a 1793. Va morir a Barcelona el 1801, on residia com a rector emèrit, jubilat, de Mataró; el doctor Francesc Verneda i de Benzoni (1730-1807), prevere, natural de Fiume a la Carniola austríaca, fou rector de Mataró de 1793 a 1807. Va morir a la capital del Maresme el 12 de desembre de 1807. Vegeu RAMON REIXACH I PUIG, «El Dr. Francesc Verneda (1793-1807), el pastor assetjat pel patró. Regalisme municipal i llibertat pastoral a la Catalunya de finals del s. XVIII», *Església, societat i poder a les terres de parla catalana*, Actes del IV Congrés de la Coordinadora de Centres d'Estudi de parla catalana, celebrat a Vic el 20 i 21 de febrer de 2004 (Valls 2005), 207-224. Amb la mort del rector Verneda es van nomenar dos coecònoms, que van regir la parròquia fins que la fi de la Guerra del Francès va possibilitar el retorn al sistema d'oposicions i es va poder cobrir la rectoria en propietat. Joan Antoni Altamar i Viaplana (c. 1764-1809), prevere, fou ecònom de 1807 a 1809; era vicari de l'Hospital des de 1797. Jeroni Casalins i Figueres, prevere, natural de Sant Celoni, va compartir l'economat amb Altamar de 1807 a 1809; va morir a Mataró el 2 de maig de 1809. L'any 1809 per tercera vegada, el doctor Miquel Vinyals i Giralt (Mataró 1729- 1810), prevere i resident perpetu de la parroquial, fou nomenat ecònom, aquest cop fins a la seva mort. I el doctor Pau Sanmartí (Barcelona 1777-1859), prevere, fou nomenat ecònom el febrer de 1809. Era vicari de Santa Maria des del 9 de febrer de 1804.

Els rectors nomenats durant el segle XIX van ser Marià Sanabre i Cendrós (Rodonyà de la Selva c. 1758 - Mataró 1837), prevere, prengué possessió de la rectoria de Mataró en propietat el 19 de desembre de 1814; va morir a Mataró el 20 d'octubre de 1837. Miquel Tunyí i Casanoves i el doctor Joan de Palau Soler i Bonet van ser coecònoms des del 21 d'octubre de 1837. L'agost de 1847, amb la marxa de Palau, Tunyí va quedar com a únic ecònom fins al 1848, any que, acabada la Guerra Civil, es va poder nomenar un nou rector normalitzades les oposicions a la carrera parroquial. Gabriel Batllavell i Prats (Molins de Rei c.1812 - Mataró 1854), prevere, va ser rector de Mataró de 1848 a 1854. Va prendre possessió el 21 de desembre de 1848; Miquel Tunyí i Casanoves, prevere, va ser rector del 18 d'agost de 1857 fins a la seva mort, el 13 de març de 1858. Després del traspàs del rector Batllavell, havien ocupat l'economat de la parroquial

Marià Mora i Oliver, el setembre-novembre de 1854 i el propi Tunyí, del 29 de novembre de 1854 fins que va ser nomenat rector. Sebastià Feliu i Cubeñas (Sitges c.1813 - Mataró 1863), prevere, va ser rector de Mataró d'agost de 1859 fins a la seva mort; Francesc Pla i Llovet, prevere, natural de Calella, rector de 1865 a 1888. Des de 1882 va residir a Calella arran d'un atac de feridura que el va deixar invàlid. Vegeu «Rdo. D. Francisco de A. Plá y Llovet, pbro. Cura-párroco de Santa María de Mataró», *El Semanario de Mataró*, 25 de febrer de 1888, 3-4. El doctor Francesc de Paula Codina i Molins (Igualada 1842 - Vic 1917), que era capellà de Valldemia, va ser regent de Santa Maria de 1882 a 1884 durant la impossibilitat del rector Pla; el doctor Bonaventura Castellà i Pujades (Mataró 1830-1902), prevere, natural de Mataró, va ser regent del 23 de gener de 1884 al 19 de febrer de 1888, i ecònom des d'aquest dia fins al 17 d'abril de 1893; el doctor Pau Costas i Miquel, prevere, natural de Capellades, va ser rector de 1893 a 1904. Va morir el 16 de juliol de 1921. Vegeu «El Rnt. Dr. D. Pau Costas, Pbre, Primer Director de la Congregació Mariana d'aquesta Ciutat», *El Pensament Marià*, 19 de juliol de 1921.

Els rectors nomenats durant el segle XX van ser: De 1904 fins a la presa de possessió del seu successor, el doctor Josep Roig, va exercir com a ecònom de la parroquial el mataroní doctor Francesc Mas i Oliver, prevere, futur bisbe de Girona; el doctor Josep Roig i Casanelles (Badalona 1861 - Mataró 1919) va prendre possessió de la parròquia el 5 de juny de 1905. Va morir l'11 de juliol de 1919, essent-ne rector. Vegeu FÈLIX CASTELLÀ I NUNELL, «Esboç biogràfic», *Lo Pensament Marià*, núm. 312 (Mataró, 1 de novembre de 1919), 244-246. Número extraordinari dedicat a glossar la vida del doctor Josep Roig i Casanellas. D'aquesta data fins al primer de setembre va exercir com a ecònom el doctor Fèlix Castellà i Nunell, prevere; el doctor Josep Samsó i Elies va ser ecònom de 1919 a 1924 i rector de 1924 fins al seu assassinat el primer de setembre de 1936 durant la Guerra Civil; el dia 29 de febrer va ser nomenat ecònom Joan Roig, substituït al cap de pocs mesos per Joan Massó i Jacas, que fou ecònom fins a l'any 1942; Antolí Vancell, rector (1942-1956); Francesc Pou i Ginesta, rector (1957-1993). Va prendre possessió el 31 de març de 1957. Vegeu MANUEL SALICRÚ I PUIG, «Mn. Francesc Pou i Ginesta, rector de Santa Maria, *in memoriam*», *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria*, núm. 58 (Mataró, abril 1997), 2; el mataroní Josep Colomer i Busquets, rector (1993-1997); Joan Barat i Graell, rector des del 31 d'agost de 1997. Vegeu Editorial, «Mn. Joan Barat, rector de Santa Maria», *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria*, núm. 59 (Mataró, octubre 1997), 1.

19.- ANTONI MARTÍ I COLL, «Mataró i els canonges de Vilabertran», *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria*, núm. 51 (Mataró 1995), 12.

20.- Joan B. Castanyer va prendre possessió el 9 de juny de 1801.

21.- JOAN GIMÉNEZ I BLASCO, *Mataró en la Catalunya del segle XVII (II). La gestió del quotidià*, Caixa d'Estalvis Laietana (Mataró 2005), 447 p.

22.- ANTONI MARTÍ I COLL, «Mataró i els canonges de Vilabertran», *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria*, núm. 51 (gener 1995), 6-15.

23.- CAYETANO BARRAQUER Y ROVIRALTA, *Los religiosos en Cataluña durante la primera mitad del siglo XIX* (Barcelona 1915-1917); RAMON REIXACH I PUIG, «La vida monàstica i Mataró», *El Full de Mataró*, núm. 218 (Mataró, 6 de juny de 2004), 2-3; MARIÀ RIBAS I BERTRAN, «La desaparició de dos convents mataronins l'any 1835», *Diari de Mataró*, Extra Santes 1935, 17-20; *Dos convents mataronins desapareguts l'any 1835*, Edició de bibliòfil de vint exemplars, Impremta Minerva (Mataró 1935).

24.- LLUÍS ALBERTÍ, «150è aniversari del naixement del cardenal Vives i Tutó», *El Full de Mataró*, núm. 203 (2004), 2-3; ANTONI MARIA DE BARCELONA, *El cardenal Vives i Tutó* (Barcelona 1916); ÀNGEL FÀBREGAS I BLANCH, «Avantpassats i familiars del cardenal Vives i Tutó», *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria*, núm. 78 (Mataró, gener 2004), 8-15; RAMON REIXACH I PUIG, «A 150 anys del seu naixement. Vives i Mataró», *Mataró Report*, núm. 82 (març 2004), 63-65; VALENTÍ SERRA DE MANRESA, *El cardenal Vives i Tutó: caputxí, servidor de l'Església de Roma i de Catalunya*, conferència pronunciada el 30 d'octubre de 2003, Caixa d'Estalvis Laietana (Mataró 2003); *El cardenal Vives i l'Església del seu temps* (Barcelona 2008).

25.- BERNARDO ESPINALT Y GARCIA, *Atlante español o Descripción General, geográfica, cronólogica e histórica de España, por Reynos y Provincias*, Capítulo XI, Corregimiento de Mataró (Madrid 1783), 83-93.

26.- Sobre la biografia d'alguns dels residents perpetus, especialment de la segona meitat del segle XIX, vegeu «Nota biogràfica del Dr. Fèlix Castellà i Nunell», *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria*, núm. 62 (Mataró, octubre 1998), 31; JOAN BUSQUÉ, prevere, «Josep Nunell i Blanch», *Diari de Mataró*, 4 de gener de 1921; FÈLIX CASTELLÀ I NUNELL, *Esbozo biográfico del Reverendo don Pedro Agustí y Vilardebó, Presbitero, Beneficiado de la parroquial Iglesia de Santa Maria de Mataró y Capellán Protector de la Administración de las Santas Julianana y Semproniana por D. Felix Castellá, Pbro.*, Imprenta H. Abadal (Mataró 1910); JOSÉ FORNELLS I MORA, «Ramon Anglada, pbro.», *El Semanario de Mataró*, 17 de gener de 1891; *Necrología del Rdo. D. Gerónimo Vila y Vallmitjana, pbro*, Tipografía de F. Horta, calle Argentona, 29 (Mataró 1892); *Apuntes biográficos del Rdo. D. Miguel Gironés y Albanell, pbro, residente perpétuo de la iglesia parroquial de Santa María de Mataró y decano de su Rda. comunidad, Mataró*, F. Horta (1894); *Apuntes biográficos del P. Fr. Ramón Bernadet y Riera, dominico exclaustrado y beneficiado de la iglesia parroquial de Santa Maria de Mataró. Por el Rdo. Dr. d. J. F. y M. Pbro. Comunitario de la misma Iglesia*, Establecimiento Tipográfico de H. Abadal, Riera, 48 (Mataró 1897); *Apuntes biográficos del malogrado compatricio Rdo. D. Francisco Frigola y Graupera, Pbro, capellan del Santo Hospital de San Jaime y Santa Magdalena*, Abadal (Mataró 1898); JAUME GONZÁLEZ-AGÀPITO, *Bibliografia de Mataró: Els clergues del segle XVIII*, Rafael Dalmau, (Barcelona 1976), 247 p.; IGNACIO, «Biografia del Rdo. D. Juan de la C. Ferrer y Sala, Pbro.», *El Semanario de Mataró*, núm. 28 (27 de juny de 1885), 1-5; DR. FRANCISCO DE PAULA MAS I OLIVER, *Biografía del Rdo. Sr. D. José Fornells y Mora, Pbro. (1838-1902) Licenciado en Derecho civil y canónico, Bachiller en la Facultad de Filosofía y Letras y residente perpetuo de la Iglesia Parroquial de Sta. María de Mataró. Por Dr. Francisco de P. Mas y Oliver, Pbro. Licenciado en Sagrada Teología y Beneficiado de la misma Iglesia* (Mataró 1902); JOSÉ NUNELL I BLANCH, «Recuerdo del Dr. José Bofarull, Pbro.», *El Semanario de Mataró*, 20 de setembre de 1890, Mataró, 2-3; *A la buena memoria del reverendo Sr.D. Buenaventura Castellá y Pujadas, presbítero licenciado en Sagrada Teología, ex-ecónomo de la parroquia de Santa María de Mataró y residente perpétuo de la misma*, Imp. Abadal (Mataró 1902); RAMON REIXACH I PUIG, «Francesc Tolrà, el pare espiritual de les *Siervas*», *El Full de Mataró*, núm. 133, Mataró, 5 de maig de 2002, 5.

27.- AA DD, «Sant Francesc d'Assís i la família franciscana a Mataró», *El Full de Mataró*, núm. 187 (5 d'octubre de 1003), 4-6.

28.- Sobre la presència carmelitana a Mataró, vegeu Gabriel Beltran i Larroya, «Carmelites descalços de Mataró (1588-1875)», *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria*, núm. 14 (Mataró 1982), 18-20; «Carmelitas descalzas de Catalunya y Baleares: Documentación Histórica (1588-1988)», *Monumenta Historica Carmeli Teresini*, núm. 10 (Roma 1990), 1011-1018; Carmelites Descalces de Mataró, «IV Centenari de la mort de Santa Teresa de Jesús. Les Tereses i Mataró», *Crònica de Mataró* (Mataró, octubre-novembre 1982); Josep Maria Madurell i Marimon, «Diego Pérez de Valdívia en Barcelona», *Analecta Sacra Tarraconsensia*, XXX (Barcelona 1957); Marià Ribas i Bertran, «La restauració del retaule Major de Sant Josep», *Diari de Mataró*, 6 de desembre de 1934; «L'església de Sant Josep», *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria*, núm. 14 (juliol 1982), 21-30; «L'antic convent de les Tereses», *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria*, núm. 19 (abril 1984), 30-41; Josep Maria Roqué i Margenat, «Història d'un censal de les Carmelites Descalces de Mataró», *XV Sessió d'Estudis Mataronins* (Mataró 1999), 165-171; Rafael Soler i Fonrodona, «El llibre de la fundació del convent de carmelites descalços de Sant Josep de Mataró», *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria*, núm. 14 (juliol 1982), 5-17. Transcripció de la «Relació breu de la fundació del convent de Sant Joseph de la vila de Mataró, de descalços de Nostra Senyora del Carme», a les pp. 39-42.

29.- Sobre la presència franciscana a Mataró, vegeu Basili de Rubí, *Necrologi dels caputxins de Catalunya i Balears 1578-1944* (Barcelona 1945); *Els caputxins de Barcelona al segle XVIII* (Barcelona 1984); J. Montalt, «El convent dels Pares Caputxins. La crema i destrucció de l'any 1835», *El Pensament Marià*, 24 de juliol de 1935, 10-15; Josep Pou i Parera, *El convento y comunidad de monjas capuchinas de Mataró en el transcurso de dos siglos* (Mataró 1931), 59-64; Ramon Reixach i Puig, «El camí de Sant Francesc», *El Full de Mataró*, núms. 15, 16, 17 i 18 (Mataró, 3, 10, 17 i 24 d'octubre de 1999), p. 6, p. 6, p. 6. i p. 6; «Cinquanté aniversari del Carmel de Mataró a Cirera», *El Full de Mataró*, núm. 230 (Mataró, 10 d'octubre de 2004), 2-3; «Alguns apunts de la vida dels caputxins a Mataró», *XVI Sessió d'Estudis Mataronins* (Mataró 2000), 105-110; Marià Ribas i Bertran, «El valuós conjunt de pintures del convent de les monges caputxines de Mataró destruït el juliol de l'any 1936», *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria*, núm. 12 (desembre 1981), 15-21.

30.- F. Xavier Alarcón i Campdepadrós, «La festa del Corpus Christi i la Confraria de la Minerva de Mataró», *El Full de Mataró* (Mataró, 13 de juny de 2004), 2-3; Ramon Reixach i Puig, «L'Eucaristia i la Pau», *El Full de Mataró*, núm. 138 (Mataró, 9 de juny de 2002), 2-3. Article la repercussió a Mataró del Congrés Eucarístic; Nicolau Guanyabens i Calvet, *Els gegants de la ciutat de Mataró* (Mataró 1999); *L'àliga de Mataró, 400 anys* (Mataró 2001).

31.- Sobre els sants patrons i copatrons de Mataró, vegeu Josep Maria Colomer i Panadero, *Mataró al mil cinc-cents*, Caixa d'Estalvis Laietana, (Mataró 1969), 213 p., XIII lm. Es tracta d'un extracte de *La vida a Mataró en el segle XVI*, mecanoscrit del mateix autor, Col·lecció Mataró de la Biblioteca de la Caixa d'Estalvis Laietana; Lluís Ferrer i Clariana, «La Capella de Sant Desideri, i la seva restauració», *Museu*, número de 1948, Mataró, 31-34; *San Desiderio, lector y mártir, patrón de la ciudad de Mataró* (Mataró 1942); Ramon Reixach i Puig, «Els patrons de Mataró», *Mataró Report*, núm. 111 (agost 2006), 69-71; «Santa Magdalena, advocada de Mataró», *El Full de Mataró*, núm. 9 (Mataró, 18 de juliol de 1999), 6.

32.- «Cronologia i testimonis de les santes Juliana y Semproniana», *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria*, núm. 2 (juliol 1978), 3-6; «Resultat de la votació feta per a proclamar les Santes com a patrones de Mataró», *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria*, núm. 2 (juliol 1978), 28-31; Lluís Adan i Ferrer, «El cartell de les Festes de les Santes de 1894», *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria*, núm. 52 (abril 1995), 42-43; F. Xavier Alarcón i Campdepadrós, «La festa de les Santes i la seva processó», *El Full de Mataró*, núm. 222 (Mataró, 4 de juliol de 2004), 2-3; Rafael Amat i de Cortada (Baró de Maldà), *Copia del passeig, y detenció de dos dias 27 y 28 de juliol, en la Ciutat de Mataró ab lo motiu de las Solemnes festas de las Gloriosas Verges Martirs Paysanas las Santas Juliana y Semproniana, y 29 seguent, de paseig a la vila de Calella, any 1799*. Fragment del manuscrit que es troba a l'Arxiu d'Història de la Ciutat de Barcelona, Ms A-10. Reproduït per *Museu*, número de 1948, Mataró, 80-81 i número de 1949, 82-90; Francesc de Paula Cabanyes i Prat i Fèlix Castellà i Nunell, Memòria explicativa de les festes celebrades a la ciutat de Mataró ab motiu del XVI centenari del Martiri de les Santes Juliana y Semproniana (Mataró 1907); Francesc de Paula Cabanyes i Prat, «Fulls d'història mataronina: Les festes de les Santes de l'any 1853», *Diari de Mataró*, 17 de juliol de 1923; «Contribució de la noblesa i dels gremis a les festes de la Setmana Santa», *Diari de Mataró*, Extraordinari de Santes de 1925; Manuel Camin, *Sermón que en el segundo día de la solemne traslación de las insignes relíquias de las santas vírgenes y mártires Juliana y Semproniana* (Mataró 1783), Juan Abadal; Ramon Casas i Busquets, *Notes sobre la tradició de les Santes* (Mataró 1979); Joaquim Casas i Busquets, «Apunts sobre la *Missa de les Santes*», *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria*, núm. 17 (juliol 1983), 30-36; Lluís Ferrer i Clariana, *Testimoni del culte a les Santes Juliana i Semproniana, en el monestir de Sant Cugat del Vallès i a Mataró*, Administració de les Santes (Mataró 1961); Josep Lligadas, *Juliana i Semproniana, les Santes*, Centre de Pastoral Litúrgica (Barcelona 2004); Joaquim Llovet i Verdura, «El problema de l'origen de les Santes Juliana i Semproniana», *Butlletí de la Societat Catalana d'Estudis Històrics*, núm. II (Barcelona 1953), 47-53; «El baró de Maldà en les festes de les Santes de l'any 1792», *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria*, núm. 11 (juliol 1981), 44-52; «Carta del M.R.P. Fr. Ivan Gaspar Roig y Jalpí... al M.R. Doctor Antoni Partella rector de la Villa de Mataró», *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria*, núm. 2 (juliol 1978), 8-14; «Convit a les festes de les Santes a l'any 1806», *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria*, núm. 29 (juliol 1987), 50-51; «La primera societat per accions de Mataró: La companyia d'assegurances marítimes sota la protecció i empara de la Sagrada Família, sant Desideri i les santes Juliana i Semproniana», *III Sessió d'Estudis Mataronins* (Mataró 1987), 77-85; «Biada *versus* les Santes», *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria*, núm. 62 (Mataró, octubre 1998), 26s; «Reposició d'una làpida de les Santes», *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria*, núm. 75 (Mataró, gener 2003), 2-3; «El pare Roig i Jalpí, les santes Juliana i Semproniana i l'arqueologia mataronina», *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria*, núm. 79 (Mataró, abril 2004), 11-15; José Nunell i Blanch, *Sucinta relación de la Patria y culto de las Santes Virgenes y mártires Juliana y Semproniana* (Mataró 1910); Antoni Martí i Coll, «Notícies inèdites o poc conegudes sobre les Santes», *XXIII Sessió d'Estudis Mataronins* (Mataró 2007), 169-176; Jaume Matas i Peramàs, *Memorias de la Patria, Martirio y Culto de las Bienaventuradas vírgenes y mártires Juliana y Semproniana que a gloria de las mismas Santas, sus patricias, y a honra de la Ciudad de Mataró, publica D. Jaime Matas,*

Canónigo lectoral de la Santa Iglesia de Barcelona y Socio de la Real Academia de Buenas Letras de dicha Ciudad, Impremta de Eulalia Piferrer, vídua, impresora del Rey (Barcelona 1777); Dr. Francisco de Paula Mas i Oliver, *Memoria sobre el culto y devoción que los mataroneses han tributado a las Santas Juliana y Semproniana* (Mataró 1919); José Maria Pellicer y Pagès, *Mataró. Synthesis historial d'aquesta ciutat en relació ab sa major gloria las Santas patronas y patrycias Juliana y Symphroniana Verges y Martres* (Mataró 1902); Ramon Reixach i Puig, «Les urnes de les Santes de 1939», *El Full de Mataró*, núm. 10 (Mataró, 25 de juliol de 1999), 76; «Les Santes i el cristianisme al Nord d'Àfrica. Seguint l'estel de sant Cugat», *Mataró Report*, núm. 87 (juliol/agost 2004), 67-69; «Voltaire(s) versus les Santes», *Mataró Report*, núm. 99 (juliol 2005), extraordinari Santes, 65-67; Marià Ribas i Bertran, «Un manuscrit inèdit referent a les Santes», *Diari de Mataró*, Extraordinari de les Santes 1933; «La festa de les Santes de l'any 1799», *Diari de Mataró*, Extraordinari de Festa Major 1935; «Les relíquies de les Santes Juliana i Semproniana i la seva entrada definitiva a Mataró, l'any 1835», *Diari de Mataró*, Extraordinari de Festa Major 1935; «Mataró y sus Santas», *Mataró*, Extraordinari de les Santes 1939; Josep Rius i Riba, *La Gloria de Iluro. Tragedia en honor de las S.S. V.V. y M.M. Juliana y Semproniana, hermanas, hijas de la ciudad de Mataró, antigua Iluro*, Impr. de A. Bergnes y Cia, Calle de Escudellers núm. 13 (Barcelona 1834); Maria Encarnació Soler i Alomà, «*Fiestas de las Santas en el año de la victoria*. Una mostra del patrimoni cinematogràfic recuperat a Mataró», *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria*, núm. 48 (gener 1994), 42-49; Rafael Soler i Fonrodona, «Les relíquies de les Santes a Sant Cugat del Vallès», *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria*, núm. 2 (juliol 1978), 15-19; *La capella de les Santes Juliana i Semproniana* (Mataró 1987), 24p; «Santa Maria de Sant Cugat del Vallès i les relíquies de les Santes», *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria*, núm. 34 (abril 1989), 2-5.

33.- «300 anys de la venerable congregació de la Mare de Déu dels Dolors», *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria*, núm. 48 (gener 1994), 3-5; Rafael Soler i Fonrodona, «Un capítol de la petita història de la capella dels Dolors», *I Sessió d'Estudis Mataronins* (Mataró 1985), 89-91; «La venerable Congregació dels Dolors de la parròquia de Santa Maria de Mataró», *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria*, núm. 38 (octubre 1990), 12-21; «Un ritual del segle xviii de la processó dels Dolors», *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria*, núm. 79 (Mataró, abril 2004), 4-10.

34.- *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria*, núm. 60. Editorial, «La Basílica de Santa Maria de Mataró declarada Bé Cultural d'Interès Nacional. Categoria Monument Històric» (Mataró, gener 1998), 1. La transcripció de la resolució es va publicar en el núm. 61, d'abril de 1998, 3-4.

35.- Joaquim Graupera i Graupera, «El temple gòtic de Santa Maria de Mataró», *Lambard. Estudis d'art medieval*, vol. XIX (Barcelona 2006-2007), 96-126; Marià Ribas i Bertran, «Els altars del temple gòtic de Santa Maria de Mataró i benifets dels mateixos», *Museu*, número de 1949 (Mataró), 139-142; «Origen remoto de la Capilla de Santa Maria de Mataró», *Estrella de Burriac*, Cabrera de Mar, 1 d'abril de 1951; «L'antic temple parroquial de Santa Maria de Mataró», *Museu*, número de 1950 (Mataró), 6-10; «La primitiva església de Santa Maria de Mataró», *Diari de Mataró* (en diversos números), 1927.

36.- Pere Màrtir Ibern i Regàs, «El campanar de Santa Maria de Mataró (dels inicis a 1739)», *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria*, núm. 21 (desembre 1984), 36-38.

37.- Joaquim Graupera i Graupera, «El grup escultòric sobre el trànsit de la verge de la parròquia de Santa Maria de Mataró (s. xvi)», *XVII Sessió d'Estudis Mataronins* (Mataró 2001), 115-137; Marià Ribas i Bertran, «Les imatges dels apòstols de la primitiva església parroquial de Santa Maria de Mataró», *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria*, núm. 3 (desembre 1978), 10-12.

38.- Maria Rosa Terés i Tomàs, «L'escultor Jordi de Déu i la marededéu del Museu Arxiu de Santa Maria de Mataró», *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria*, núm. 24 (desembre 1985), 44-48.

39.- Lluís Ferrer i Clariana, *Santa Maria de Mataró. La parròquia. El temple*, v. I (Mataró 1968), 45. Bartomeu Agell, 22 de març de 1457.

40.- Josep Maria Madurell i Marimon, «Pedro Nunyes y Enrique Fernandes, pintores de retablos», *Anales y Boletín de los Museos de Arte de Barcelona*, vol. II-1 (Barcelona 1944), 45-46; i vol. II-2 (Barcelona 1944), 44-45; *L'art antic al Maresme (Del final del gòtic al barroc salomònic) Notes documentals*, Caixa d'Estalvis Laietana (Mataró 1970), 281 p., XXIV lm.

41.- Josep Colomer i Busquets, Prev. «Acta de consagració de l'església gòtica de Santa Maria de Mataró, diumenge 28 d'octubre de 1526», *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria*, núm. 50 (octubre 1994), 13-17.

42.- Pere Folquer, «Memorial», *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria*, núm. 1 (Mataró, abril 1978), 13-17; reeditat al núm. 88 (abril 2007), 38-41.

43.- Josep Maria Colomer i Panadero, «El contracte de construcció de la capella de Sant Pere a l'església de Santa Maria de Mataró», *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria*, núm. 32 (juliol 1988), 10-11.

44.- Ramon Reixach i Puig, «Ribalta a Santa Maria», *El Full de Mataró*, 21 d'abril de 2002, 5-6; Carme Espriu i Fernández, «El mestre pintor Francesc Ribalta a Mataró», *XVI Sessió d'Estudis Mataronins* (Mataró 2000), 93-95.

45.- Rafael Soler i Fonrodona, «Els Llobet, constructors de retaules al segle xvii», *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria*, núm. 53 (Mataró, octubre 1995), 15-19.

46.- Rafael Soler i Fonrodona, «Jaume Vendrell, fuster, escultor i arquitecte al segle xvii», *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria*, núm. 56 (Mataró, octubre 1996), 35-37.

47.- Aurora Pérez i Santamaria, «El retaule del Roser de Santa Maria de Mataró», *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria*, núm. 30 (gener 1988), 4-9; «Iconografia del retaule de la Mare de Déu del Roser de Santa Maria de Mataró», *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria*, núm. 39 (gener 1991), 26-33; «L'obra de Lluís Bonifaç i dels Serra al retaule del Roser de Santa Maria de Mataró», *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria*, núm. 42 (gener 1992), 3-7; Marià Ribas i Bertran, «La restauració de la capella i retaule del Roser», *Diari de Mataró*, 6 de maig de 1931; Manuel Salicrú i Puig, «Valoració d'Antoni Riera, escultor de Mataró», *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria*, núm. 23 (juliol 1985), 11-14; «Noves dades sobre Antoni Riera, escultor de Mataró. L'obra de l'església de Sant Pere Pescador», *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria*, núm. 62 (Mataró, octubre 1998), 11; Rafael Soler i Fonrodona, «Antoni Riera (1610-1676), un constructor de retaules desconegut», *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria*,

núm. 50 (octubre 1994), 18-26; «»Notes a la iconografia del retaule del Roser de Santa Maria de Mataró», *V Sessió d'Estudis Mataronins* (Mataró 1989), 85-91; «Notes sobre la iconografia del retaule del Roser de la basílica de Santa Maria de Mataró (II)», *XV Sessió d'Estudis Mataronins* (Mataró 1999), 107-112.

48.- Rafael Soler i Fonrodona, «El retaule de Sant Nicolau a Santa Maria de Mataró», *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria*, núm. 36 (gener 1990), 27-32.

49.- Lluís Adan i Ferrer i Rafael Soler i Fonrodona, «La Capella dels Dolors. Notes per a una cronologia documentada de la seva construcció i decoració», *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria*, núm. 72 (Mataró, gener 2002), 20-24; Santiago Alcolea, «Confirmacions d'una realitat: Antoni Viladomat i Manalt», *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria*, núm. 38 (octubre 1990), 22-25; *La Capella dels Dolors de Santa Maria de Mataró* (Mataró 1970); Jordi Arenas i Clavell, «Estudi sobre la personalitat de Viladomat i les seves pintures murals de la capella dels Dolors de la Basílica de Santa Maria de Mataró», *Museu*, número 1949 (Mataró), 32-37; Juan Agustín Céan Bermúdez, *Diccionario de los más ilustres profesores de Bellas Artes en España*, tom V, p. V-VII del pròleg i capítol VI, pp. 236-241 (Madrid 1800). Sobre l'obra de Viladomat a Mataró, Equip del Museu Arxiu de Santa Maria de Mataró, «L'exposició Viladomat», *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria*, núm. 39 (gener 1991), 2-3; Lluís Ferrer i Clariana, «La restauració de la Capella dels Dolors», *Museu*, número de 1948 (Mataró), 7-8; Joaquín Fontanals del Castillo, *Un recuerdo de Antonio Viladomat, el pintor olvidado y maestro catalán del siglo XVIII*, Narciso Ramírez y Cia (Barcelona 1872).

«Antonio Viladomat. El artista olvidado y maestro de la escuela de pintura catalana del siglo xviii. Su época, su vida, sus obras y sus discípulos», Verdaguer, (Barcelona 1877); Carles Marfà i Manuel Salicrú i Puig, «El projecte Viladomat», *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria*, núm. 38 (octubre 1990), 2-4; Antoni Martí i Coll, «Unes pintures de la capella dels Dolors alienes als pinzells de Viladomat?», *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria*, núm. 67 (Mataró, abril 2000), 20-25; Francesc Miralpeix i Vilamala, "El pintor Antoni Viladomat i Manalt (1678-1755): biografia i catàleg artístic". Tesi doctoral inèdita, Universitat de Girona, 2004; «Les teles del sostre de la Sala de Juntes de la Capella dels Dolors tradicionalment atribuïdes a Antoni Viladomat. Un estat de la qüestió a partir d'un article d'Antoni Martí i Coll», *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria*, núm. 72 (Mataró, gener 2002), 25-34; Marià Ribas i Bertran, «Antonio Viladomat y los lienzos de la Capilla de los Dolores», *La Capilla de los Dolores de la Basílica Parroquial de Santa Maria de Mataró*, 1945; *La Capilla de los Dolores de la Basílica Parroquial de Santa Maria de Mataró*, Mataró, 21 de maig de 1952. Posteriorment, es va fer una edició (sense data) amb el títol *La Pasión de Cristo y los Dolores de su Santísima Madre en los lienzos de Antonio Viladomat de la Capilla de los Dolores de la Basílica Parroquial de Santa Maria de Mataró*; «Les cèlebres pintures dels Dolors per Antoni Viladomat. Mataró», *La Veu de Catalunya*, 25 de juliol de 1926; «La decoració mural de la capella dels Dolors de Mataró», *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria*, núm. 23 (juliol 1985), 15-16; Rafael Soler i Fonrodona, «Cronologia de la restauració de la capella dels Dolors», *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria*, núm. 1 (abril 1981), 10-12; «La llàntia de la Capella dels Dolors», *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria*, núm. 63 (Mataró, gener 1999), 13-17; «La llàntia de la Capella dels Dolors», *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria*, núm. 82 (Mataró, abril 2005), 10-13; «El baró de Maldà i la capella dels Dolors de Santa Maria de Mataró», *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria*, núm. 85 (Mataró, abril 2006), 3-6; «Monner contra Camín. Una irada protesta», *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria*, núm. 88 (Mataró, abril 2007), 6-9.

50.- Lluís Adan i Ferrer i Rafael Soler i Fonrodona, «La construcció de l'església actual, segles xvii i xviii», *Mataró restaura Santa Maria*. Parròquia de Santa Maria de Mataró (Mataró 1999), 29-39. Agàpit Borràs i Plana, «Ercule Turelli: Milà + Toló + Mataró + Pamplona + San Sebastià», *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria*, núm. 90 (Mataró, gener 2008), 34-44; «Els referents del projecte d'ampliació i construcció de la Basílica de Santa Maria, obra d'Ercule Turelli», *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria*, núm. 91 (Mataró, maig 2008), 21-35; Joaquim Llovet i Verdura , «L'ascens social dels Boter: de sastres a Mataró a comerciants a Madrid i a benefactors de Santa Maria», *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria*, núm. 71 (Mataró, octubre 2001), 24-36; Antoni Martí i Coll, *Cartes d'un mestre veler*, Caixa d'Estalvis de Mataró (Mataró 1967), 140 p., VI lm; Manuel Salicrú i Puig, «La construcció de la part més alta del campanar de Santa Maria», *I Sessió d'Estudis Mataronins* (Mataró 1985), 57-59; Manuel Salicrú i Puig, «La construcció de l'església actual, segles xvii i XVIII», *Mataró restaura Santa Maria*, Parròquia de Santa Maria de Mataró (Mataró 1999), 17-28; Manuel Salicrú i Puig, Agàpit Borràs i Plana i Mariona Gallifa i Rosanas, «La restauració de la Basílica de Santa Maria de Mataró. Valoració de conjunt de la Basílica», *Mataró restaura Santa Maria*, Parròquia de Santa Maria de Mataró (Mataró 1999), 41-47.

51.- Antoni Martí i Coll, «Notícies del salamó del davant de l'altar major de Santa Maria, i de les marmessories d'Antoni Puig i Buñol i del seu fill Antoni Puigblanch», *XX Sessió d'Estudis Mataronins* (Mataró 2004), 157-166; Rafael Soler i Fonrodona, «Alguns aspectes de la religiositat del barroc», *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria*, núm. 23 (juliol 1985), 24-28; Rafael Soler i Fonrodona, «La influència de l'escenografia teatral barroca en els espais sagrats. Uns exemples a Mataró», *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria*, núm. 61 (Mataró, abril 1998), 7-14.

52.- Montserrat Jardí Anguera, "Mestres entalladors a Barcelona durant la segona meitat del segle xv i primer quart del segle xvi: de la tradició germànica a la producció local", tesi doctoral (inèdita). Departament d'Història de l'Art, Universitat de Barcelona Facultat de Geografia i Història (Barcelona 2006).

53.- Francesc Cortés i Mir, «L'orgue català durant el segle xviii. L'orguener Antoni Boscà i l'orgue de Santa Maria de Mataró», *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria*, núm. 48 (gener 1994), 19-33.

54.- Lluís Adan i Ferrer, Rafael Soler i Fonrodona, «El retaule major de Santa Maria de Mataró, 1767-1783», *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria*, núm. 54 (Mataró, gener 1996), 25-32; Marià Ribas i Bertran, «El retaule major del temple parroquial de Mataró», *Miscel·lània Puig i Cadafalch*, Institut d'Estudis Catalans (Barcelona 1947-1951), 365-371; Marià Ribas i Bertran i Maria Dolça Ribas i roselló, *El retaule major de Santa Maria de Mataró i l'ampliació del temple. Segles xvii-xviii*, edició del Museu Arxiu de Santa Maria de Mataró i del propi autor (Mataró 1979); Marià Ribas i Bertran, «En Salvador Gurri i la seva obra a Mataró», *Diari de Mataró*, 20 de gener de 1925; «Pere Pau Montanya i Llanes i els quadres de les Santes», *Diari de Mataró*, Extraordinari de la Festa Major 1925; «Les Santes, segons els artistes Gurri i Montanya», *El Correo Catalán*, 27 de juliol de 1930.

55.- F. Xavier Alarcón i Campdepadrós, «Les imatges de la basílica de Santa Maria de Mataró. Recerca documental», *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria*, núm. 87 (Mataró, gener 2007), 11-22; Santiago Alcolea, «La façana de l'església de Santa Maria de Mataró», *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria*, núm. 21 (desembre 1984), 27-30; Antoni Martí i Coll, «Informació sobre l'arquitecte Miquel Garriga i Roca existent en un arxiu particular: cartes (1844-1848) i croquis de la façana de l'església de Santa Maria», *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria*, núm. 42 (gener 1992), 8-21; Manuel Salicrú i Puig, «La construcció de la façana de Santa Maria de Mataró», *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria*, núm. 21 (desembre 1984), 31-35.

56.- Editorial, «Inauguració de les obres de restauració de la capella del Sagrament de la Basílica de Santa Maria», *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria*, núm. 74 (Mataró, octubre 2002), 6-7; Feliu Elias, *Enric Monserdà, la seva vida i la seva obra* (Barcelona 1926); Ramon Reixach i Puig, «La joia recuperada», *Mataró Report*, núm. 66 (octubre 2002), 60-65. Article sobre la capella del Sagrament de Santa Maria; Rafael Soler i Fonrodona, «Les capelles del Sagrament de Santa Maria. Segles xvi-xx», *IV Sessió d'Estudis Mataronins* (Mataró 1988), 85-95; «La capella del Sagrament de Santa Maria de Mataró - 1889», *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria*, núm. 35 (juliol 1989), 45-54; «El mosaic de la capella del Sagrament de la Basílica de Santa Maria de Mataró», *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria*, núm. 68 (Mataró, octubre 2000), 24-31; Rafael Torroella, «Fotografia d'estudi. La construcció de les pintures de la capella del Sagrament», *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria*, núm. 42 (gener 1992), 22-26.

57.- «Exposició El Modernisme a Santa Maria. Emili Cabañas, arquitecte», *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria*, núm. 69 (Mataró, gener 2001), 6-7.

58.- Sobre Manuel Blanch i Puig, vegeu Imma Caballé i Martín, «Genealogia de mossèn Blanch», *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria*, núm. 17 (juliol 1983), 12; Jaume González-Agàpito, «Esbós biogràfic i obra musical de mossèn Manuel Blanch i Puig», *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria*, núm. 17 (juliol 1984), 13-20; Pere Màrtir Ibern i Regàs, «L'obra musical de mossèn Blanch conservada a la secció de música del Museu Arxiu de Santa Maria», *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria*, núm. 17 (juliol 1983), 37-38; Antoni Martí i Coll, «Documentació sobre mossèn Blanch a dos arxius particulars», *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria*, núm. 22 (abril 1985), 45-46; Dr. Francisco de Paula Mas i Oliver, *Biografía del Rdo. D. Manuel Blanch, Prbo., leida en la solemne velada literario-musical que para honrar la memoria de tan caro patrício, celebró el Excm. Ayuntamiento de esta Ciudad de Mataró el 29 de julio de 1888*, Est. Tip. Establiment tipográfich de Feliciá Horta (Mataró 1889); Enric Torra, «La Missa de les Santes de Mataró, de mossèn Manuel Blanch, Pvre.», *Museu*, número de 1948 (Mataró), 28-29; Jordi Valls i Fuster, «Mossèn Blanch, la sirena i Rossini», *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria*, núm. 17 (juliol 1983), 21-24; Lluís Viladevall i Malgà, «El Rdo. D. Manuel Blanch, Pbro», *El Semanario de Mataró*, núms. 16 i 17 (8 i 16 de setembre de 1883).

59.- Sobre la capella de música de Santa Maria de Mataró, vegeu Francesc Bonastre, Francesc Cortès, Francesc Costa, Josep Maria Gregori i Josep Pavia, *Joan Pau Pujol. La música d'una època*, Col·lecció Caps de Bou, núm. 21 (Mataró 1994), 192 p; Francesc Cortés i Mir, «La capella de música de Santa Maria de Mataró», *Mataro Escrit*, núm. 57 (Mataró 1991), 37-47; Francesc Costa i Oller, «La capella de música de Santa Maria de Mataró», *Mataro Escrit*, núm. 57 (Mataró 1991), 37-47; Josep Gas, *Memorial de les festes té obligació cantar lo mestre de capella y cantors de la parrochial iglésia de Santa Maria de Mataró y juntament lo que se ha de haver de les confraries y demés que voldran fer cantar. Fonch donada la present instrucció o aranzel per lo reverend Josep Gas, mestre de capella de esta vila en ocasió que deixà lo dit magisteri y fou elegit mestre de capella de santa Maria del Mar de Barcelona, que fou en lo any 1685.* Arxiu Notarial de Mataró, C-18, foli 18-21, Arxiu de la Corona d'Aragó, reproduït per Joan Giménez i Blasco, «Els mestres de capella de Santa Maria de Mataró al segle xvii», *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria*, núm. 50 (octubre 1994), 38-40, nota 18; Joan Giménez i Blasco, «Els mestres de capella de Santa Maria de Mataró al segle xvii», *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria*, núm. 50 (octubre 1994), 27-40.

60.- Sobre Jaume Isern i Colomer, vegeu Jaume Boter de Palau i Ràfols, «Els primers anys de Jaume Isern», *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria*, núm. 15 (desembre 1982), 5-14; Francisco Campderà i Camín, *Descripciones de algunos instrumentos para enseñar a los ciegos las primeras letras y la escriftura en notas de música por Jaime Isern, ciego de nacimiento. Antecede una noticia biográfica del autor escrita por Francisco Campderá y Camin*, Impr. Francisco Oliva, calle de la Plateria (Barcelona 1837), 16 p., 6 f. de làm; Montserrat Gurrera i Lluch, «Els alumnes gratuïts de l'Escola Municipal de Música (1840-1868)», *XXI Sessió d'Estudis Mataronins* (Mataró 2005), 143-156; José Manén, «D. Jaime Isern y Colomer», *El Mataronés. Suplemento artístico literario. Mataroneses ilustres*, núm. I (Mataró, abril 1887); Terencio Thos y Codina, *Biografias de D. Jaume Isern y Colomer y D. Carles Isern y Vinyas* (Mataró 1889); Lluís Viladevall i Malgà, *Els Isern íntims*, Impremta Minerva (Mataró), sd.

61.- Nicolau Guañabens i Calvet, «La música de Nicolau Guañabens i Giralt», *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria*, núm. 15 (desembre 1982), 15-25.

62.- «Escriptura de nomenament de mestre de capella de Santa Maria, en favor de mossèn Francesc Mas i Oliver (1884)», *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria*, núm. 17 (juliol 1983), 40-43.

63.- Rafael Soler i Fonrodona, «Joaquim Cassadó i Valls i els seus fills Agustí i Gaspar Cassadó i Moreu: Els músics Cassadó», *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria*, núm. 76 (Mataró, abril 2003), 14-23.

64.- F. Xavier Alarcón i Campdepadrós i Lluís Adan i Ferrer, «Història d'un quadre: *El martiri de sant Cugat* de Santa Maria de Mataró», *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria*, núm. 81 (Mataró, gener 2005), 29-46; Nicolau Guanyabens i Calvet, «L'escultor Joaquim Ros i Bofarull», *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria*, núm. 42 (gener 1992), 35-45; Francesc Masriera, «Jordi Arenas i Clavell», *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria*, núm. 62 (Mataró, octubre 1998), 4; *Jordi Arenas, la sublimació de l'art*, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Biblioteca Serra d'Or, núm. 361 (2006), 284p; pròleg de Carles Marfà i Riera. Manuel Salicrú i Puig, «Notícia d'unes intervencions de Josep Puig i Cadafalch a Santa Maria i a les Caputxines», *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria*, núm. 71 (Mataró, octubre 2001), 37-43; Marià Ribas i Bertran, «El nuevo Retablo Mayor de la Basílica de Santa Maria», *Parroquia, suplemento de la Hoja Parroquial*, Mataró (juliol-agost 1948), 8.

65.- Joan Florensa i Parés, «Els museus, eines pedagògiques», *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria*, núm. 89 (Mataró, octubre 2007), 23-30.

66.- Sobre la notaria eclesiàstica de Santa Maria, vegeu Josep Maria Colomer i Panadero, «El fons notarial de Mataró a l'arxiu de la Corona d'Aragó de Barcelona. Com fou classificat i inventariat», *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria*, núm. 27 (gener 1987), 3-4; Joan Giménez i Blasco, «Els inventaris notarials de Santa Maria de Mataró: interpretació sòcio-econòmica», *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria*, núm. 18 (desembre 1983), 5-8; «L'escrivania de Mataró, una dilatada pervivència feudal», *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria*, núm. 27 (gener 1987), 24-32; Carles Marfà i Riera, «La documentació notarial de l'Arxiu de Santa Maria de Mataró», *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria*, núm. 6 (desembre 1979), 14-20; «El monopoli notarial a Mataró. Reminiscències feudals a l'època moderna», *I Sessió d'Estudis Mataronins* (Mataró 1985), 27-29; «Notaries i notaris a Mataró (segles xi-xv). Antecedents i gènesi d'una institució», *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria*, núm. 27 (gener 1987), 9-23.

67.- Jaume Castellví i Toda, *Derecho y tradición en las ferias y mercados mataroneses* (Mataró 1950); Joaquim Graupera, «Les fires medievals i l'origen del mercat de Mataró», *Catàleg de la 39 edició de la Fira Comercial de Mataró*, Ajuntament de Mataró (Mataró 1991).

68.- «Ordenances per a règim i govern de la confraria de Sant Joan (Fusters i altres oficis del ram de la fusta). Any 1768», *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria*, núm. 9 (desembre 1980), 34-45.

69.- Joan Giménez i Blasco, «L'informe Dumeni sobre associacions. Mataró, 1770», *III Sessió d'Estudis Mataronins* (Mataró 1987), 65-75; *Mataró en la Catalunya del segle XVII, un microcosmos en moviment*, Caixa d'Estalvis Laietana (Mataró 2001), 343-359; Antoni Martí i Coll, «Les confraries i el gremi dels teixidors de lli mataronins (1576-1835)», *V Sessió d'Estudis Mataronins* (Mataró 1989), 55-71; Ramon Reixach i Puig, «Treballar abans de la Revolució Industrial. Els gremis de Mataró», *Mataró Report*, núm. 76 (setembre 2003), 67-69; Rafael Soler i Fonrodona, «La capella de Sant Marc i Santa Llúcia a l'església de Santa Maria», *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria*, núm. 58 (Mataró, abril 1997), 43-46.

70.- Ramon Reixach i Puig, «Filar fi», *El Full de Mataró*, núm. 90 (Mataró, 6 de maig de 2001), 4.

71.- Antoni Martí i Coll, «Els mataronins i la contribució de *culto y clero*», *VI Sessió d'Estudis Mataronins* (Mataró 1990), 101-108.

72.- Ramon Reixach i Puig, «Els orígens de l'ensenyament públic a Mataró», *Mataró Report*, núm. 112 (setembre 2006), 65-67; Montserrat Gurrera i Lluch, «L'ensenyament de cecs i sordmuts al Mataró del segle xix (1835-1868)», *XX Sessió d'Estudis Mataronins* (Mataró 2004), 137-155; «Els alumnes gratuïts de l'Escola Municipal de Música (1840-1868)», *XXI Sessió d'Estudis Mataronins* (Mataró 2005), 143-156.

73.- Sobre els escolapis a Mataró, vegeu Anna Comas i Valls, «Josep Pujol i Rius, un escolapi mataroní (1859-1921)», *XXII Sessió d'Estudis Mataronins* (Mataró 2006), 185-192; Joan Florensa i Parés, «Ensenyament de Nàutica als Escolapis de Mataró», *Educación e Ilustración en España. III Coloquio de historia de la educación*, Universitat de Barcelona (Barcelona 1984), 451-457; «Dates de la construcció de la portada de l'església de Santa Anna de Mataró», *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria*, núm. 28 (abril 1987), 34-35; *El retaule de Santa Anna*, Escoles Pies de Santa Anna (Mataró 1989); «La biblioteca de l'Escola Pia de Santa Anna l'any 1774», *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria*, núm. 37 (abril 1990), 28-31; «Carles III vist des de la trona a Mataró pel P. Ildefons Ferrer l'any 1789», *VI Sessió d'Estudis Mataronins* (Mataró 1990), 73-77; «Reflexions sobre el sermó per a animar la gent contra els francesos, del pare Jaume Vada», *VII Sessió d'Estudis Mataronins* (Mataró 1991), 89-93; «Visió del món que ofereixen els llibres de lectura (1905-1909) del P. Josep Guañabens», *VIII Sessió d'Estudis Mataronins* (Mataró 1992), 103-108; «El govern interior dels escolapis durant el Trienni Liberal 1820-1823», *Analecta Sacra Tarraconensia* (1995), 561-567; «El P. Gabriel Cardona i Sala (1831-1897)», *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria*, núm. 59 (Mataró, octubre 1997), 12-15; «Ensenyament d'agrimensura als Escolapis de Mataró (1802-1815)», *La formació professional i les transformacions socials i econòmiques. Actes de les XIV Jornades d'Història de l'Educació als Països Catalans.* Mataró, 17, 18 i 19 de novembre de 1999 (Mataró 1999), 59-65; «L'Atlàntida, convergència de dos genis: mossèn Cinto Verdaguer i el pare Tomàs Viñas», *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria*, núm. 74 (Mataró, octubre 2002), 11-17; *L'Escola Pia de Catalunya, al servei del poble (1683-2000)*, Tarragona 2002; «Josep Puig i Cadafalch, un alumne agraït a l'escola Pia», *XVIII Sessió d'Estudis Mataronins* (Mataró 2002), 157-162; «Dos escolapis il·lustrats, Pp. Eduard Corsini i Ildefons Ferrer, i la seva relació filosòfica», *Miscellanea Aqualatensia*, núm. 11 (Igualada 2004), 129-139; «Els museus, eines pedagògiques», *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria*, núm. 89 (Mataró, octubre 2007), 23-30; *Jacint Feliu i Utzet (1787-1867), protagonista de la restauració de l'Escola Pia a Espanya*, Caixa d'Estalvis Laietana (Mataró 2007), 224 p; Joaquim Graupera i Graupera, «L'Escola Pia de Mataró i la Guerra Civil (1936-1939)», *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria*, núm. 29 (juliol 1987), 29-37; «El germà operari Josep Guàrdia i la construcció de l'església de Santa Anna», *VI Sessió d'Estudis Mataronins* (Mataró 1990), 65-71; J. Liñan, *El padre Tomas Viñas, escolapi mataroní (apunts per una biografia de cara endins)*, manuscrit, Nadal, 1964, Arxiu Provincial de l'Escola Pia de Catalunya, 05-22/caixa 1, núm. 3; Bonaventura Pedemonte i Feu, *Tres-cents anys d'Escola Pia a Catalunya*, Publicacions de l'Abadia de Montserrat (Barcelona 1984); José Poch, «El Rdmo. P. Tomás Viñas Sala, Sch. P. Esbozo biográfico», *Analecta Calasanctiana*, núm. de 1964, 445-492; Salvador Salitjes, *Un gran humanista mataronés, el Rdmo. Padre Tomás Viñas Sala, escolapio*, discurso pronunciado en la Casa de Cultura de la Caja de Ahorros y Monte de Piedad de Mataró (Mataró 1953); *Una gloria de Iluro: P. Tomás Viñas*, Caja de Ahorros y Monte de Piedad de Mataró (Mataró 1964); J. Santha, «El P. Tomas Viñas, arxivero general e historiador de la orden de las Escuelas Pias», *Analecta Calasanctiana*, núm. de 1964, 493-509; Claudi Vilà i Palà, *Escuelas Pías de Mataró. Su historial pedagógico* (Salamanca 1972). Conté un catàleg d'escolapis naturals de Mataró, 765-778; el provincialogi, el rectorologi de Santa Anna i catàleg d'escolapis residents a la mateixa comunitat, 823-833.

74.- Margarida Cadena i Cortada, *Joaquim Masmitjà i de Puig (1808-1886) i la seva obra educativa: Les Missioneres –Cor de Maria–*, Tesi doctoral, Departament de Teoria i Història de l'Educació, Divisió de Ciències de l'Educació, Universitat de Barcelona (Barcelona, agost 1990); Montserrat Gurrera i Lluch, «L'escola de la Junta de Beneficència de Mataró (1840-1854). Inicis i primers anys», *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria*, núm. 45 (abril 1993), 11-18; «Els orígens de l'escola pública de nenes de Sant Josep (1836-1850). Noves dades», *XVII Sessió d'Estudis Mataronins* (Mataró 2001), 79-105; «Els orígens de l'orfenat de nenes de Mataró (1847-1868)», *XVIII Sessió d'Estudis Mataronins*

(Mataró 2002), 141-156; «Els inicis de l'ensenyament de les noies obreres a Mataró (1858-1868)», *XIX Sessió d'Estudis Mataronins* (Mataró 2003), 99-117; Maria dels Àngels Maeso Escudero, *Germanes Franciscanes dels Sagrats Cors, 100 anys* (Mataró 1989), 52 p; Ramon Reixach i Puig, «1846: Col·legi Sant Josep», *El Full de Mataró*, núm. 60 (Mataró, 1 d'octubre de 2000), 4; «145 anys de la Divina Providència. Assís enmig del brogit», *Mataró Report*, núm. 81 (febrer 2004), 63-65; Ramon Salas i Oliveras, *Mataró i l'ensenyament* (Mataró 1964).

75.- José Garcia Oliver, «Memoria de los trabajos hechos por el Ateneo Mataronés durante el curso académico de 1866, leida en sesión pública del dia 17 febrero de 1867», Imprenta de José Abadal (Mataró 1867); «Memoria Anual del Ateneo Mataronés, leida en sesión pública del dia 17 febrero de 1867», Imprenta de José Abadal (Mataró 1867); Montserrat Gurrera i Lluch, «La infraestructura educativa de l'Ateneu Mataronès i la seva rellevància en l'ensenyament d'adults. Inicis i primers anys (1854-1868)», *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria*, núm. 88 (Mataró, abril 2007), 10-28; Antoni Martí i Coll, «Una sessió literària a l'Ateneu. Mataró 1861», *VII Sessió d'Estudis Mataronins* (Mataró 1991), 95-109; Ramon Reixach i Puig, «La Cuestión Social en una Ciudad de la Cataluña liberal», *DD.AA., Juan Bialet Massé, precursor de la regulación de las condiciones de trabajo. Vida y obra*, tom. 1, Córdoba, Argentina, 111-129.

76.- Manuel Cusachs i Corredor, *Història del Col·legi Mare de Déu de Lourdes 1906-2006 «Cent anys fent camí»* (Mataró 2007); Marià Ribas i Bertran, «Fundació del Col·legi de Lourdes», *Mataró*, 9 de maig de 1956.

77.- Sobre les dues escoles maristes de Mataró, vegeu *Centenario del Colegio Valldemia 1856-1956*, Hermanos Maristas (Mataró 1956); Vicenç Arís i Julià, «Els Maristes del carrer Sant Josep, 1920-1930», *XVIII Sessió d'Estudis Mataronins* (Mataró 2002), 177-191; Manuel Cusachs i Corredor, «Col·legi de Valldemia 1855-1888. Dels inicis al seu traspàs als Germans Maristes», *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria*, núm. 85 (Mataró, abril 2006), 32-50; Montserrat Gurrera i Lluch, «L'educació física als primers butlletins del Col·legi Valldemia», *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria*, núm. 51 (gener 1995), 16-24; «El primer projecte educatiu del col·legi Valldemia», *XXIII Sessió d'Estudis Mataronins* (Mataró 2007), 151-168; Antoni Llamas i Mantero, «En record del 150è aniversari del col·legi Valldemia», *XXIII Sessió d'Estudis Mataronins* (Mataró 2007), 139-149; Antoni Llamas i Mantero i Juan J. Moral Barrio, *Maristes-Valldemia, al servei dels ciutadans, 1956-2006. En el 150è aniversari de la fundació del Col·legi Valldemia* (Mataró), 48p; Josep Llibre i Casals, *Aplec testimonial del col·legi del Sagrat Cor dels germans maristes de Mataró (1887-1972)* (Mataró 1999); Joan Moral i Barrio, *Història viva. Maristes cent anys a Mataró*, Col·legi Maristes Valldemia (Mataró 1988); Margarida Muset, "El Colegio Valldemia de Mataró (1855-1888)", Tesi de llicenciatura (inèdita), Facultad de Pedagogía, Universidad de Barcelona (Barcelona 1974); Ramon Reixach i Puig, «Josep Goday i Casals. Cents anys de noucentisme», *Mataró Report*, núm. 108 (maig 2006), 63-65; Terri, «Actualitat», *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria*, núm. 33 (gener 1989), 2-3. Recull una informació sobre el Col·legi Valldemia publicat per *La Llumanera de Nova York, revista catalana de novas y gresca* l'any 1877; Terencio Thos y Codina, *Necrologia del eminente orador sagrado doctor D. Hermenegildo Coll de Valldemia*, Imprenta Barcelonesa (Barcelona 1877); *Biografia de Don Pelegrí Ferrer*, Impremta F. Horta (Mataró 1891); Jaume Vellvehí i Altimira, *Terenci Thos i Codina (Mataró, 1841-1903). Un home de la Renaixença* (Mataró 2003); «La Renaixença a Mataró: El col·legi Valldemia», *XXIII Sessió d'Estudis Mataronins* (Mataró 2007).

78.- «Testament d'Antoni Cuyàs i Sampere», «Testament de Maria Sagarra i Puig», «Memòria o instrucció reservada annexa al testament de Maria Sagarra i Puig» i «Cessió de terrenys en usdefruit i ús d'edificis construïts als propis terrenys pels marmessors i hereus de confiança de Maria Sagarra i Puig en favor de la societat salesiana», *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria*, núm. 55 (Mataró, abril 1996), 39-49; Ramon Alberdi et Alii, *Salesians-Mataró. Cent anys educant. 1905-2005* (Mataró 2005), 276 p; Amadeo Burdeus, *Lauros y palmas. Crónica de la inspectoria salesiana tarraconense durante la persecución roja* (Barcelona 1958); Ramon Reixach i Puig, «Cent anys del Col·legi dels Salesians: els precedents. Garibaldi, Don Bosco i el Sr. Cuyàs», *Mataró Report*, núm. 95 (abril 2005), 67-69; «Salesians de Mataró, Medalla d'Or de la Ciutat, 1905-2005», *Mataró Report*, núm. 103 (desembre 2005), 73-75; Salesians Mataró, «Festa a la família salesiana», *El Full de Mataró*, núm. 82 (Mataró, 11 de març de 2001), 4. Articles dedicats als salesians beatificats el 2001 que van tenir alguna relació amb Mataró. Amb un suplement al núm. 85 (Mataró, 1 d'abril de 2001), 4.

79.- Sobre el teatre en entitats catòliques en el marc de la història del teatre a la ciutat, vegeu *Els Pastorets de Mataró*, Ajuntament de Mataró (Mataró 1982); «El teatre a Mataró», *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria*, núm. 80 (Mataró, octubre 2004), 1; Neus Cabot i Sagrera, Helena Patricio i Àvila i Teresa Soler i llobet, «La música de *L'Estel de Natzaret*», *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria*, núm. 84 (Mataró, gener 2006), 43-47; Josep Maria Clariana i Coll, «Teatre a la Sala Cabañes. De la postguerra als actes del cinquantenari», *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria*, núm. 80 (Mataró, octubre 2004), 26-40; DD AA, *Sala Cabañes 75 anys. 1916-1991*, Sala Cabañes, coord. Josep Maria Clariana (Mataró 1991); Joan Esquerra i Tuñí, «Teatre i diversions públiques a Mataró al segle xix», *I Sessió d'Estudis Mataronins* (Mataró 1985), 85-88; Carme Espriu i Fernández, «Oci a Mataró: Saraus, comèdies i comediants a finals del segle xviii», *VI Sessió d'Estudis Mataronins* (Mataró 1990), 79-88; Carles Maicas i Vallès, «Apunts per una història del teatre contemporani a Mataró», *Felibrejada, butlletí del Grup d'Història del Casal*, núm. 8 (setembre 1994), 3s; «Un any de la història del teatre a Mataró (1949)», *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria*, núm. 82 (Mataró, abril 2005), 14-38; Manuel Salicrú i Puig, «La Sala Infantil Catequística - La Coma», *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria*, núm. 83 (Mataró, octubre 2005), 31-41; Jaume Vellvehí i Altimira, «Aproximació a la història del teatre català a Mataró», *XXI Sessió d'Estudis Mataronins* (Mataró 2005), 157-172; «El teatre del segle xix al Maresme. Teatres, companyies, actors i circuits teatrals (1859-1895)», *XXII Sessió d'Estudis Mataronins* (Mataró 2006), 163-185.

80.- Víctor Ligos i Hernando, *Cent anys d'excursionisme mataroní. Agrupació Científico-Excursionista (1898-1998)*, Col·lecció Caps de Bou, núm. 26 (Mataró 1999), 240p; Pere Tió i casas, «Cent anys de l'Agrupació Científico-Excursionista», *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria*, núm. 64 (Mataró, abril 1999), 24-37.

81.- Ignacio, «Biografia del Rdo. D. Juan de la C. Ferrer y Sala, Pbro.», *El Semanario de Mataró*, núm. 28 (27 de juny de 1885), 1-5.

82.- Ramon Reixach i Puig, «El jove Puig i Cadafalch», *El Full de Mataró*, núm. 118 (Mataró, 13 de gener de 2002), 5.

83.- Manuel Salicrú i Puig, «La Sala Infantil Catequística - La Coma», *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria*, núm. 83 (Mataró, octubre 2005), 31-41.

84.- Fèlix Castellà i Nunell, «La Congregació Mariana de Mataró», *El Pensament Marià*, 13 de maig de 1928, núm. 1071, 25-32; Ramon Reixach i Puig, «La Federació de Joves Cristians (F.J.C.) a Mataró», *El Full de Mataró*, núm. 214 (9 de maig de 2004), 3.

85.- «Testament de mossèn Jaume Sala, prevere de Mataró», *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria*, núm. 3 (desembre 1978), 15-18; «Localització del sortidor de mossèn Jaume Sala, actual pica d'aigua beneïda», *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria*, núm. 7 (abril 1980), 20; Miquel Brullet i Monmany, «Mossèn Jaume Sala, prevere», *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria*, núm. 5 (juliol 1979), 17-25.

86.- Lluís Ferrer i Clariana, «El tercer centenari de l'Hospital de St. Jaume i Sta. Magdalena», *Museu*, número de 1948 (Mataró), 99-106; Ramon Reixach i Puig i Carles Arrufat, «L'església de Sant Jaume i Santa Magdalena de l'Hospital de Mataró», *El Full de Mataró*, núms. 223 i 224 (11 i 18 de juliol de 2004), 2-3 i 2-3; «Vivint amb els malalts pobres, la comunitat resident de l'Hospital de Mataró (ss. xviii-xix)», *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria*, núm. 85 (Mataró, abril 2006), 7-31; Manuel Salicrú i Puig, «Els primers edificis i la primera capella de l'hospital de Sant Jaume i Santa Magdalena de Mataró», *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria*, núm. 56 (Mataró, octubre 1996), 38-45.

87.- Ramon Reixach i Puig, «Francesc Tolrà, el pare espiritual de les *Siervas*», *El Full de Mataró,* núm. 133 (Mataró, 5 de maig de 2002), 5.

88.- «Testament d'Antoni Martí Cabanellas i Casanovas» i «Escriptura de cessió del conjunt d'edificis i finca de la fundació Cabanellas a les Germanetes dels Pobres», *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria*, núm. 55 (Mataró, abril 1996), 35-39.

89.- Francesc Costa i Oller, *La premsa a Mataró (1820-1980)*, Rafael Dalmau (Barcelona 1982), 393 p.; Manuel Cusachs i Corredor, «Pensament Marià, 100 anys», *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria*, núm. 89 (Mataró, octubre 2007), 14-22.

90.- Lluís Ferrer i Clariana, «El Museu i Arxiu parroquial de Santa Maria», *Museu*, número de 1949 (Mataró), 26-28. Reproduït a *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria*, núm. 54 (Mataró, gener 1996), 33-36; «Obra de Sant Francesc», *Museu*, número de 1949 (Mataró), 145-149; «L'Obra de Sant Francesc. Crònica dels deu primers anys», *Mataró*, número extraordinari dedicat al Centenari de la Premsa Mataronina, 1956. Reproduït a *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria*, núm. 54 (Mataró, gener 1996), 36-50; Lluís Ferrer i Clariana, «Museu i Arxiu Històric Arxiprestal de Mataró», *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria*, núm. 54 (Mataró, gener 1996), 50-54. Reproducció d'unes notes mecanografiades de l'autor (sense data); Nicolau Guanyabens i Calvet, «El Museu Arxiu de Santa Maria, 50 anys d'una institució mataronina», *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria*, núm. 57 (Mataró, gener 1997), 2-13.

91.- Roser Salicrú i Lluch, «El *Directori del Pàrrocho* de Damià Sumalla. Esbós d'una estructura i organització parroquial al darrer terç del segle xviii», *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria*, núm. 30 (gener 1988), 10-36; Damià Sumalla i Bonabosch, *Directori per lo Rector de la Iglésia Parroquial de Santa Maria de la Ciutat de Mataró y suffragànea de Sant Miquel i Sant Martí de Mata, treballat per mi Damià Sumalla, Doctor en Santa Theologia y Cànons, Parrocho de dita Iglésia, començat als 30 setembre de l'any 1776, essent Papa Pio VI, essent Rey d'España Carlos III y essent Bysbe de Barcelona lo Il·lustríssim Señor Don Gavino de Valladares y Mesía*; *Directori del Parrocho de la Iglesia de Santa Maria de Mataró treballat per lo Rector actual Dr. Damià Sumalla als 22 de novembre de 1780*; *Florilegium parochum thehologico-canonicum in quo plura ad praxim conducentia elucidantur opera, et studio Damian Sumalla presbyteri, exvicarii Generalis Diocesis Barcinonensis, S. Theologicae, Juris Canonici Doctoris, a quadraginta, amplius annis Parochi ejusdem Diocesis,* Excudebat Matarone Joannes Abadal, Tipographus Bibliopola, Anno MDCCXCIV; *Methodo para governar una parroquia publicado en francés de orden del Ilustrisimo Señor Obispo Conde de Toul, Principe del Santo Imperio, y traducido al español por un cura del obispado de Barcelona, Mataró,* por Juan Abadal, Impresor.

92.- Ramon Reixach i Puig, *Els pares de la República. El patriciat a la Catalunya urbana moderna. Mataró, s. xv-xvii*, Caixa d'Estalvis Laietana (Mataró 2006), 424 p.

93.- Reixach, *Els origens de la cultura política liberal catòlica a Catalunya. Mataró, s. xviii-xix*, Caixa d'Estalvis Laietana (Mataró 2008) (en premsa).

94.- Sobre episodis anticlericals i anticatòlics, vegeu Francesc Costa i Oller, «Cultura de la fàbrica. Anticlericalisme i matrimoni civil al segle xix», *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria*, núm. 18 (desembre 1983), 35-38; Salvador Nonell i Bru, *El Pastor Immolat. Mn. Lluís Miquel Ticó* (Barcelona 1971); *Màrtirs de Mataró, 1936-1939* (Mataró 2002); Marià Ribas i Bertran, «La destrucción del tesoro artístico mataronés», *Mataró*, 25 de gener de 1941; Manuel Salicrú i Puig, *Crònica del temps de Guerra a Mataró 1936-1939*, Museu Arxiu de Santa Maria de Mataró (Mataró 1989).

95.- Fèlix Castellà i Nunell, Pastor y víctima Rndo. Dr. D. José Samsó Elias, Pbro. (Mataró 1940), 74p.; Joan Comas i Pujol, El Dr. Samsó i el martiri (Mataró 1986), 76p.; Salvador Nonell i Bru, El Dr. José Samsó Elías, Pàrroco-Màrtir de Sta. Ma. de Mataró (Barcelona) y su tiempo (Barcelona 1986), 397p.; Manuel Salicrú i Puig, «Josep Samsó i Elias, rector de Santa Maria de Mataró (1887-1936)», *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria*, núm. 26 (juliol 1986), 2-3.

Una carta de l'arxiu de la família Palau, de Mataró, donada al Museu Arxiu, serveix per documentar el suport o base d'argent de l'urna de les relíquies de les Santes, incorporat al tabernacle de les processons. Tot el conjunt és avui a la secció de les Santes del Museu Arxiu.

NOTÍCIA SOBRE EL TABERNACLE DE LES SANTES

La secció de les Santes del Museu Arxiu de Santa Maria inclou el tabernacle d'argent, suport de l'urna amb les relíquies, escenes del martiri i triomf de les Santes, amb la indicació que va ser «ofrena del doctor Josep Mandri, prevere, l'any 1827».

Segons les dades que consten en una carta d'una descendent directa d'un hereu de can Camín, el referit prevere mai no va donar el tabernacle, malgrat haver encarregat al seu cosí la seva confecció; el que ocorria és que la família Camín «deixava» el tabernacle que es considerava de la seva propietat, cada any, fins que, després d'algunes generacions Àlvar Camín López, prèvia consulta amb els germans i parents, va fer «donació» del tabernacle a l'Administració de les Santes.

Sembla que la interpretació dels Camín podrà ser ara discutida, però va ser respectada pels mataronins durant molts anys, potser perquè l'encàrrec del difunt prevere doctor Josep Mandri Camín fou molt millorat en ornamentació i riquesa en confeccionar-se el tabernacle per ordre del doctor en farmàcia Joan Camín i Bonet.

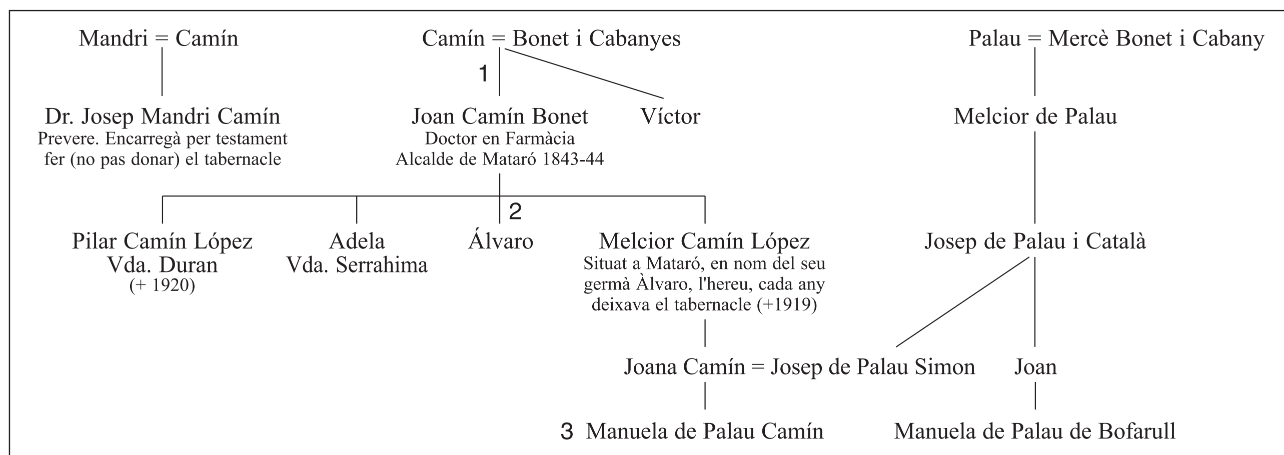
La font per aprofundir en la qüestió és una carta escrita per Manuela de Palau i Camín, des de Marsà, el 8 de desembre de l'any 1971, a la seva cosina Manuela de Palau i de Bofarull, que tot seguit serà motiu de la nostra anàlisi.[1]

Primer, serà convenient dibuixar un breu i esquemàtic arbre de família, en el qual figuri la relació i el parentesc dels protagonistes de la qüestió que ara ens interessa. Amb el número 1, s'assenyala l'impulsor de la construcció del tabernacle; amb el número 2, es designa el seu fill i hereu Àlvar, que fou qui el regalà a l'Administració de les Santes, després que el seu germà, situat a Mataró, el deixés i recuperés anualment; amb el número 3, figura l'autora de la carta.

Amb el número 1, com ja s'ha explicat abans, trobarem a l'esquemàtic arbre genealògic abans dibuixat, un dels més importants protagonistes de la qüestió del tabernacle que ara ens ocupa, Joan Camín Bonet. Ell és qui acompleix l'encàrrec testamentari del seu cosí, el prevere Josep Mandri Camín. Sobre aquest últim, podem llegir a la carta de la seva renéta el següent:

> «Joan Camín fou encarregat en testament de fer construir el tabernacle (no de donar-lo) per portar les relíquies, i ho va complir tant bé que el féu fer molt més ric de l'encarregat, en memòria d'un seu germà que es deia Víctor Camín que rebé una senyalada mercè, per medi de les Santes, en la guerra del francès del 1808».

Qui va ser l'autor del tabernacle? La carta ens explica, com veurem més endavant, la joieria que

el va restaurar abans de donar-lo a l'Administració de les Santes. En atenció a aquesta circumstància i als detalls que es donaran respecte a la mena de plata i altres dades que es consignaran, pensem que encertem a considerar que l'autor fou un membre de la família dels joiers Cabot. El fundador de la nissaga va ser el mataroní Francesc Cabot i Ferrer (Mataró 1820 - Barcelona 1895). Aquest argenter i orfebre –probablement l'artífex del tabernacle– l'any 1843 s'establí a Barcelona i treballà en prestigiosos objectes de culte, com un calze d'or per al papa Pius IX, el pectoral del bisbe Urquinaona, la corona de la Mare de Déu de Montserrat (1881)... El seu establiment fou continuat pels seus fills Francesc Cabot i Rovira (Mataró 1848 - Barcelona 1918), el maquetista de joies i col·leccionista d'art Emili Cabot i Rovira (Barcelona 1854-1924), i l'orfebre, financer, escriptor i polític Joaquim Cabot i Rovira (Barcelona 1861-1951).[2]

La carta de Manuela de Palau i Camín (que figura amb el número 3 a l'arbre de família) continua, textualment, fins i tot amb el mateix subratllat, així:

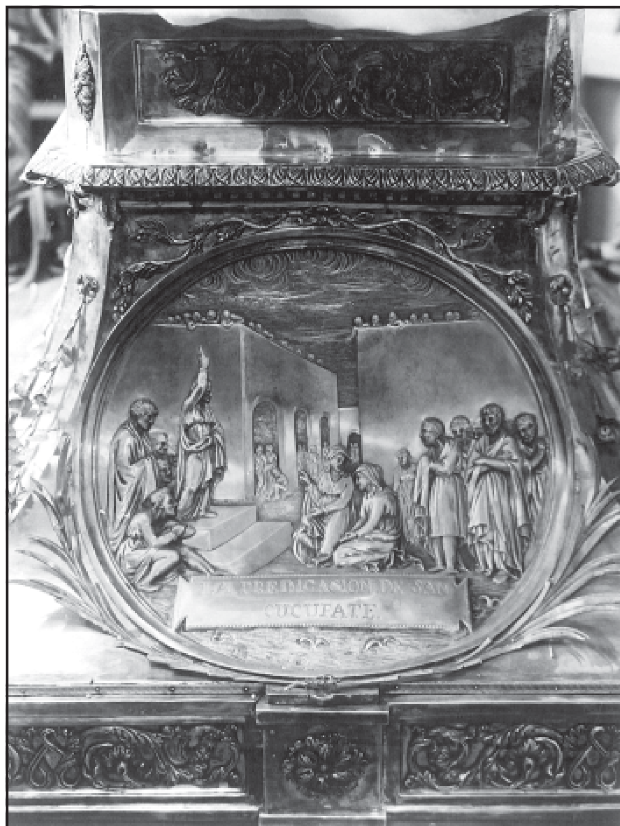
> «Aquesta valiosíssima joia era de casa Joan Camín i mai va ésser donada, fins a la data que referiré.
>
> Per això, uns dies abans de les Santes dos senyors de la Junta venien, ho recordo molt bé, a demanar a l'avi Melchor (el fill de Joan Camín i germà de l'hereu Alvaro, aquest amb el número 2) que fos gustós de deixar el tabernacle; i l'avi, en nom del seu germà Alvaro Camín i López, responia que n'era gustós si el tornaven l'endemà de Festes; i sempre es va complir...»

Tot seguit, s'explica quan i per què van acabar-se aquests tràmits i formulismes.

> «Havent tots els germans complert els 70 i els 80 anys, el tio Alvaro va pensar fer l'ofrena del tabernacle a les Santes. Ho va parlar amb els seus germans (potser no els devia aquesta atenció, ja que ell era l'hereu i tots els germans havien percebut el que els corresponia, però ell els estimava molt i deia que el tabernacle era de tots). Pilar Vda. Duran, Melcior, el meu avi, i Adela Vda. Serrahima, aquests ho preguntaren als seus fills i néts, fins a mi i la Mercedes Camín, cosina meva, i tots, sense saber-ho els uns als altres, contestaren que sí».

El tabernacle de les relíquies de les Santes a la secció Santes del Museu Arxiu. MASMM. Arxiu d'Imatges. Núm. 002090.

El tabernacle de les relíquies de les Santes. Detall del suport.
La predicació de sant Cugat.
MASMM. Arxiu d’Imatges. Núm. 002081.

El tabernacle de les relíquies de les Santes. Detall del suport.
El martiri de sant Cugat.
MASMM. Arxiu d’Imatges. Núm. 002086.

El tabernacle de les relíquies de les Santes. Detall del suport.
El martiri de les Santes.
MASMM. Arxiu d’Imatges. Núm. 002084.

El tabernacle de les relíquies de les Santes. Detall del suport.
Glorificació de les Santes.
MASMM. Arxiu d’Imatges. Núm. 002080.

Darrerament, es narra a la carta la intervenció dels joiers Cabot que abans hem al·ludit.

> «Llavors, vingueren a Casa Camín tres platers de la Joyería (sic) Cabot de Barcelona (vaig disfrutar (sic) de valent... Tant que m'agraden les joies...!) que treballaren uns deu dies, reposant les fulles de les palmes i tot lo convenient que el temps havia malmès; varen canviar els ciris /.../ i afegiren les tulipes de cristall tallat, que són molt boniques, i a la plata se li donà el color morenet, propi llavors de la Joyería Cabot, que se'n deia plata de can Cabot. Tot ho va pagar el tio Alvaro...»

Aquí acaba l'afer del tabernacle de les Santes. Tanmateix, ens resistim a ometre una anècdota que s'incorpora a la mateixa carta; està relacionada amb la intervenció directa o indirecta del cardenal del Maresme Vives i Tutó, per aconseguir el permís de Roma per poder-se interpretar la *Missa de les Santes*. Fins avui consta que l'èxit s'aconseguí en l'audiència del papa tinguda amb el sacerdot mataroní P. Josep Recoder i Anexy, acompanyat del cardenal Casañas, bisbe de Barcelona.[3]

El sant Pare, ben segur, havia estudiat i madurat el cas abans de l'audiència, i no cal pas descartar la importància que en considerar-ho hauria tingut el cardenal Casañas.[4]

El sant Pare, a l'anècdota referida, al·ludiria tant peticions dels d'Arenys, com dels de Mataró. Tanmateix, en especial, designa el cardenal Josep de Calassanç Vives i Tutó (Sant Andreu de Llavaneres 1854 - Monte Ponzio, Itàlia 1913), com la persona que sempre demanava gràcies i privilegis per a Mataró; i, per evidenciar-ho, en referir-s'hi, solia canviar l'accent del segon cognom del cardenal, com així s'explica a la repetida carta amb les següents paraules:

> «Com que sempre li demanava (el referit cardenal) coses per a Mataró i Arenys, el sant Pare no li deia: Vives i Tutó, no!!! Sinó Vives e Tútto per Mataró. Ell aconseguí –diu la carta– que Pius X donés permís per cantar *l'Ofici de les Santes*».

Antoni Martí Coll

NOTES

1.- Arxiu familiar. La carta es dóna al Museu Arxiu de Santa Maria (MASMM).

2.- Vegeu més dades dels Cabot a *Gran Enciclopèdia Catalana*.

3.- «Els cent cinquanta anys de la Missa de les Santes de mossèn Blanch», *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria*, núm. 61 (Mataró, abril 1998).

4.- Casañas tenia molt present les peticions procedents del Maresme. Especialment, era amic i protector de l'arenyenc Dr. Francesc de Pol i Baralt, que l'any 1907 seria consagrat bisbe de Girona i que feia poc li havia salvat la vida subjectant el braç del que volia assassinar-lo quan sortia de la catedral.

ZENON DE POL I ALGUER, *Los Baralt y su linaje en América* (Arenys de Mar 2006), 41.

Després dels fets de juliol de 1936 es va destruir, sistemàticament, una bona part del patrimoni cultural religiós de Mataró i de Catalunya.

La destrucció afectà tant el que es conservava en els edificis religiosos, com particular o propi de moltes famílies. I, fins i tot, s'arribà a enderrocar una gran quantitat dels edificis religiosos.

Rafel Soler i Fonrodona explica tot seguit com era l'interior de Santa Maria de Mataró abans de 1936, i documenta la destrucció.

LA BASÍLICA DE SANTA MARIA DE MATARÓ EN EL RECORD

Entre els anys 1896 i 1904, essent rector de Santa Maria el doctor Pau Costas, es van fer importants obres de reforç i consolidació de la nau de l'església.[1] Abans s'havia construït la nova capella del Sagrament, inaugurada el 1889.[2]

L'any 1917 es substituí l'estructura i la teulada de la part posterior de l'església, els trams del creuer gran i l'absis. Aleshores, era rector de Santa Maria Josep Roig i Casanelles.[3]

Un temps després, resolts els problemes estructurals de la nau i de la coberta de l'edifici, el rector Dr. Josep Samsó i Elies, el mes d'abril de 1926, emprengué la restauració interior de l'església. Els treballs es feren sota la direcció de Josep Pagès, decorador de la casa Bastús, Queraltó i Cia. La pintura va ésser executada per l'empresa Vilaró i Valls, de Barcelona, que va fer a la mateixa època les pintures del Palau de Pedralbes. Gaietà Estadella va construir l'orgue monumental en l'antic cor. Es varen restaurar tots els retaules i els altars. Les obres van finalitzar a finals d'octubre de l'esmentat 1926.[4]

Després de totes aquestes intervencions, l'església va recuperar tota la seva magnificència, tant arquitectònica, com artística.

Per tot això, el papa Pius IX, el 3 d'abril de 1928, va concedir a Santa Maria el títol de basílica, prèvia petició feta per l'Ajuntament de Mataró i el bisbat de Barcelona.[5]

Però gairebé la totalitat de l'interior de Santa Maria, i una part de l'exterior, va ésser destruït després dels fets de Juliol de 1936.

Com que cada dia som menys els que podem recordar la bellesa i l'esplendor que tenia la basílica abans de 1936, he cregut que valia la pena de transcriure'n el record.

Primer de tot, cal dir que l'octubre de 1934 hi hagué un primer intent no reeixit de destrucció de Santa Maria. Només quedà afectat el retaule de les Ànimes, situat al contrafort del costat migdia de l'Altar Major, que fou reconstruït de manera immediata, però que, com després explicaré, fou destruït novament el 1936.

L'altar de les Ànimes després del 6 d'octubre de 1934.
Fotografia S. Carreras. MASMM. Arxiu d'Imatges.

El 21 de juliol de 1936 una primera envestida revolucionària començà la devastació de l'església, tirant les imatges daltabaix i destruint el que hi havia més a mà; però la veritable destrucció començà durant el mes d'agost, a càrrec d'una brigada al servei de l'autoritat municipal, que treballà d'una forma metòdica i ordenada.

En iniciar-se la destrucció, un grup de persones benemèrites, que foren anomenades la «Creu Roja de l'Art», aconseguí salvar una part important del patrimoni de la basílica. El que es va salvar ha estat posteriorment ben estudiat, però el que es va destruir és desconegut en una bona part. Per aquest motiu, destacarem els estudis que s'han fet sobre els elements destruïts. L'obra de Ferrer i Clariana, *Santa Maria de Mataró. La parròquia. El temple*,[6] ens descriu alguns dels retaules i imatges. L'historiador Marià Ribas i Bertran també ens fa conèixer les obres d'art que contenia l'església perquè, en començar la destrucció, va fer una precipitada relació amb croquis dels retaules i la descripció de totes les imatges que es veneraven en aquell moment a Santa Maria, a més de fer-ne un reportatge fotogràfic encarregat per la «Creu Roja de l'Art»; en la seva monografia *El retaule major de Santa Maria*, redactada conjuntament amb la seva filla Maria Dolça Ribas i Rosselló, ens dóna també moltes dades d'interès.[7] El senyor Miquel Esquerra i Tuñí va fer una llista similar dels retaules i les imatges. Tant Marià Ribas com Miquel Esquerra cediren els seus apunts al Museu Arxiu de Santa Maria. També, per concretar algunes dates, hem utilitzat l'obra de Manuel Salicrú i Puig, *Crònica del temps de guerra a Mataró, 1936-1939*.[8] Sense aquests materials, no ens hauria estat possible fer aquest treball.

La façana i el campanar

De la façana de Santa Maria construïda al segle XIX, fou destruït el relleu del timpà sobre la porta dedicat a la Mare de Déu i a les Santes, i foren tirades daltabaix les dotze figures dels evangelistes i els doctors de l'Església del primer rengle de fornícules; les figures del rengle superior quedaren on eren, perquè l'escala dels bombers no hi arribava. L'obra escultòrica era de Josep Santigosa i Vestraten, autor de les dues figures de la façana de la Casa de la Ciutat.

Del campanar desaparegueren les cinc campanes, deixant-hi únicament les dues del rellotge.

La façana de Santa Maria (c.1950).
MASMM. Arxiu d'Imatges.

Església

De la nau de l'església foren destruïdes les imatges dels apòstols que hi havia adossades a les pilastres,[9] les dues trones amb les seves escales i tornaveus amb escultures, i també els vitralls. Per la descripció de Marià Ribas, sabem que els vitralls de la nau eren dedicats a aquests sants:

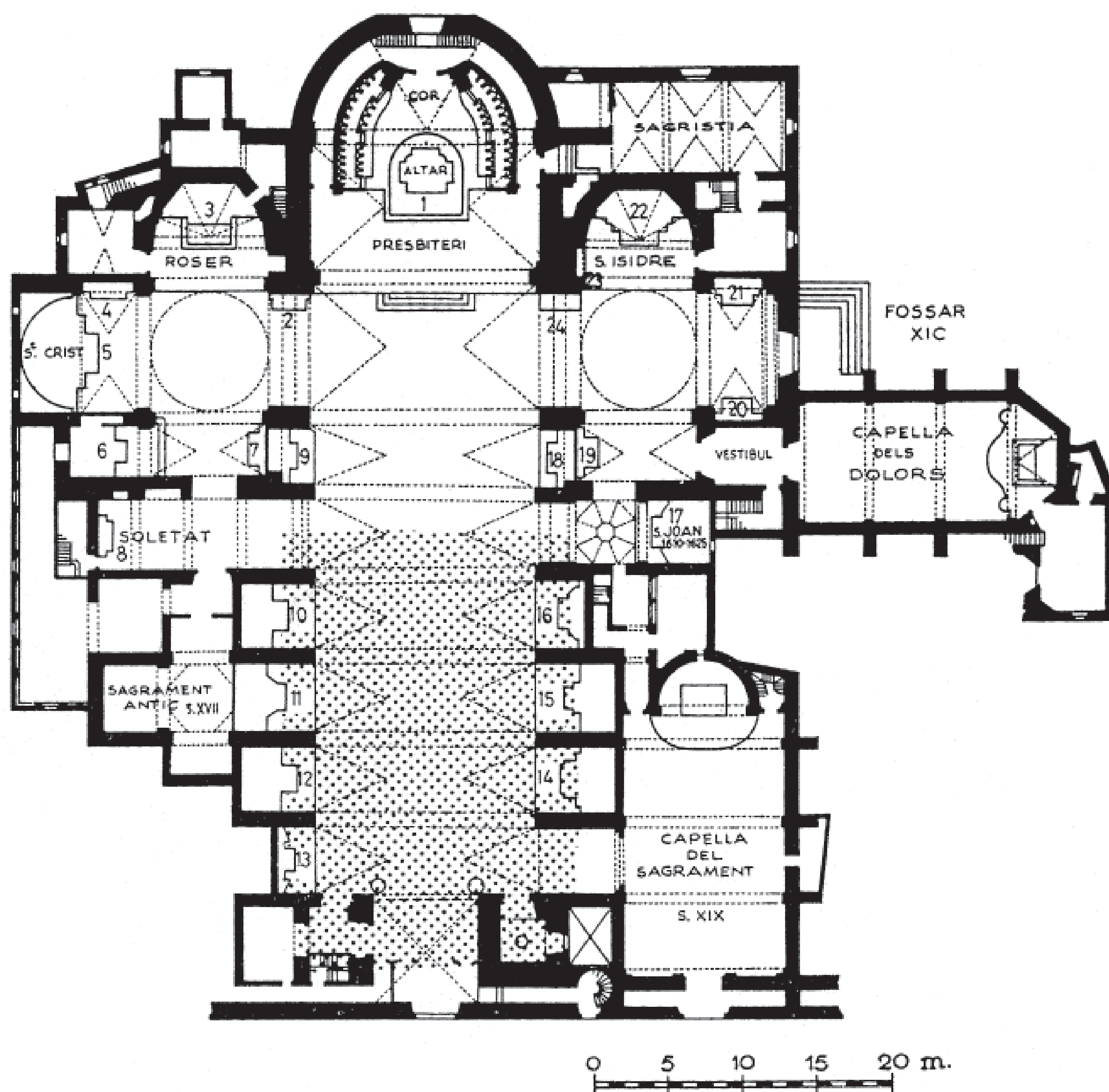
Al costat de l'Evangeli: sant Isidre, sant Agustí, sant Marc, sant Jaume el Major, sant Lluís Rei, sant Josep, santa Isabel, santa Juliana. En l'espai de l'orgue no hi havia vitrall. Al costat de l'Epístola: sant Benet, sant Roc, sant Miquel, sant Pere, una Santa màrtir amb una àncora lligada al coll, sant Pau, sant Elies, sant Gabriel, santa Semproniana.

De les dues piques de marbre per a l'aigua beneita del vestíbul, se'n salvà una, precisament la que havia donat mossèn Jaume Sala, el fundador de l'Hospital de Sant Jaume i Santa Magdalena.

Sobre el portal d'entrada hi ha la galeria, amb el nou orgue estrenat l'any 1927, que era l'obra culminant de l'orguener Gaietà Estadella. El senyor Eduard M. Andreu, d'Acció Catalana, membre de l'Acadèmia Musical Mariana i actor de la secció teatral del Foment Mataroní, començada la destrucció, hi féu sonar les notes de la Internacional, cosa que meresqué l'indult de l'instrument.

Interior de la nau de Santa Maria (c.1930).
Postal Gràfica Fides. MASMM. Arxiu d'Imatges.

1 - Altar major
2 - Sant Joaquim i Santa Anna
3 - Mare de Déu del Roser
4 - Sant Josep Oriol
5 - Sant Crist de la Purísima Sang
6 - Sant Desideri
7 - Sant Esteve
8 - Ntra Sra. de la Soledat
9 - Immaculada Concepció
10 - Sant Telm
11 - Mare de Déu del Carme
12 - Cort de Maria o de l'Amor Formós
13 - Sant Antoni Abat i Sant Eloi
14 - Santa Llúcia
15 - Mare de Déu de la Mercè
16 - Sant Pere
17 - Sant Joan Baptista
18 - Sant Josep
19 - Sant Ponç
20 - Santa Rita
21 - Sant Nicolau
22 - Sant Isidre llaurador
23 - Ntra. Sra. de la Pietat
24 - Ànimes del Purgatori

Planta de l'església de Santa Maria abans de 1936. Publicada a la monografia *El retaule major de Santa Maria de Mataró i l'ampliació del temple. Segles* XVII-XVIII, de Marià Ribas i Bertran i Maria Dolça Ribas i Roselló (Mataró 1979).

Sant Antoni Abat i sant Eloi

Començant per les capelles del costat nord, a la primera, on actualment hi ha el Sant Crist, en un retaule barroc, compartien una ampla fornícula els dos titulars, sant Antoni Abat (2) i sant Eloi (1), patrons respectivament del gremi dels traginers i dels ferrers i argenters.

Hi havia també les imatges de sant Bru (3), sant Ramon Nonat (4), sant Agustí (5) i, en una petita fornícula, Jesús coronat d'espines (6).

A les parets laterals hi havia dos quadres, un amb una escena de la vida de sant Antoni i, l'altre, amb una escena de la vida de sant Eloi (7).

El retaule i totes les imatges foren destruïts; s'han conservat només els quadres dedicats a sant Eloi i a sant Antoni de les parets laterals. Avui estan situats a la sagristia de la basílica.

Fotografia Arxiu Mas (c.1930).
MASMM. Arxiu d'Imatges.

Mare de Déu de l'Amor Formós

En el cambril de la segona capella es col·locà, l'any 1848, una imatge de Maria amb vestidures. Tenia dos àngels als peus que li sostenien el mantell. L'advocació d'aquesta imatge era de la Mare de l'Amor Formós, titular de la *Corte de María* i de les Congregacions Marianes.

Entre el cambril i l'altar es venerava la imatge de sant Antoni de Pàdua (6), patró dels paletes. Als costats tenia les imatges de sant Lluís Gonçaga (4) i sant Francesc de Borja (5), patrons de les Congregacions Marianes, de joves i d'homes. A cada costat del cambril hi havia les imatges de sant Miquel Arcàngel (3) i del sant Àngel Custodi (2), patró dels vidriers, antic titular de la capella.

Totes aquestes imatges i l'altar foren destruïts. Quedaren l'estructura de la capella i el cambril, ara dedicats a la Mare de Déu de Montserrat.

Fotografia Arxiu Mas (c.1930).
MASMM. Arxiu d'Imatges.

Mare de Déu del Carme

En el primer tram de l'antiga capella del Sagrament, avui dedicada a les Santes, hi fou col·locat el retaule barroc presidit per la imatge de la Mare de Déu del Carme (1). A l'àtic, teniu un relleu de l'adoració dels Reis (5).

A més de la imatge de la Mare de Déu titular, hi havia també les de santa Teresa de l'Infant Jesús (2), santa Eulàlia (3), santa Gertrudis (4) i sant Cosme i sant Damià (9).

Als laterals, hi havia situats dos quadres, un amb sant Elies (6) i, l'altre, amb la Mare de Déu donant l'escapulari a sant Simó Stock.

El retaule i les figures foren destruïts; es salvaren només les dues teles dels laterals, que ara són a l'actual capella de la Puríssima.

Sant Elm i Mare de Déu de Montserrat

A la quarta capella, hi havia un retaule del primer barroc dedicat a sant Elm (1), patró dels navegants i comerciants d'ultramar. Tenia un bell alt-relleu de la Verge de Montserrat, amb sant Benet i santa Escolàstica agenollats (2). Aquesta escultura era igual que la conservada a Llavaneres feta per l'escultor mataroní Antoni Riera, pare. A més de la imatge del titular, hi havia les de sant Antoni de Pàdua (4), sant Blai (5), santa Elena (6), santa Clara (7), uns relleus de l'Anunciació de Maria (3) i els bustos dels quatre evangelistes.

Fou totalment destruït.

Alt-relleu de la Mare de Déu de Montserrat (1936).
Fotografia Marià Ribas. MASMM. Arxiu d'Imatges.

El creuer petit

Sota l'orgue vell, a l'anomenat creuer petit, hi havia la imatge del Sant Crist per a l'adoració dels fidels. A l'altre costat, entrant pel portal que donava a l'interior de l'antiga capella del Sagrament, ara la capella de les Santes, destinada aleshores a magatzem, encara es conservava l'antic sagrari construït per Jaume Vendrell, fuster i escultor mataroní del segle XVII.

També hi havia, en un armari, el Sant Crist dels Via Crucis dominicals.

Al fons d'aquest creuer, hi havia situat l'altar de la Mare de Déu de la Soledat (2), en el qual es guardava l'urna del cos de sant Felicià (3), procedent del destruït convent dels Caputxins, i la imatge jacent de Maria (4) que es posava cada any, per l'Assumpció, al mig de l'església, al «Llit de la Mare de Déu».

En un costat de l'altar, una escaparata amb la Mare de Déu de l'Alegria i el Sepulcre de Jesús.

De tot això, es salvà únicament una petita relíquia del cos de sant Felicià.

L'orgue vell

Sobre aquest creuer, en un arc a mitja alçada, hi havia l'orgue construït pel prestigiós orguener Antoni Buscà.[10]

Era un instrument que tenia totes les característiques i registres dels orgues del segle XVIII. Sota la cadireta, hi havia el típic «cap de moro». I a la part alta un bonic escut de la ciutat.

Fou destruït totalment.

D'haver-se conservat, aquest orgue seria avui altament valorat.

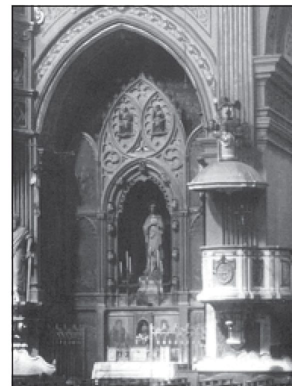
Fotografia Marià Ribas (1936).
MASMM. Arxiu d'Imatges.

La Puríssima

Situada entre els dos creuers, la capella de la Puríssima tenia un retaule neogòtic projectat per l'arquitecte Daniel Molina, de Barcelona, també projectista del santuari de la Misericòrdia de Canet. Fou construït pel fuster mataroní Josep Anton Mayol (segle XIX). Era coronat per un relleu de la Santíssima Trinitat (2) i, a la fornícula principal, s'hi venerava una bella imatge de la Puríssima (1), obra de l'escultor barceloní Vallmitjana.

A banda i banda de la imatge, unes pintures d'escenes marianes, l'Anunciació (3) i l'Assumpció (4), obra del pintor mataroní Robreño. Al pis inferior, unes pintures del barceloní Benet Mercadé represen-

Fotografia Arxiu Mas (c.1930).
MASMM. Arxiu d'Imatges.

taven sant Lluís Gonçaga (6), al centre, i sant Tomàs d'Aquino (7) i sant Bonaventura (5) als costats. Sobre les grades de la mesa de l'altar, hi havia una imatge del Sagrat Cor (8).

A les parets laterals de la capella, eren col·locats dos tapissos d'Enric Montserdà; un representava la definició dogmàtica de la Immaculada Concepció (9) i, l'altre, l'aparició de la Mare de Déu de Lourdes (10).

D'aquest conjunt del segle XIX, es conserva únicament una de les pintures de Robreño, dues de les de Benet Mercader i els dos tapissos laterals.

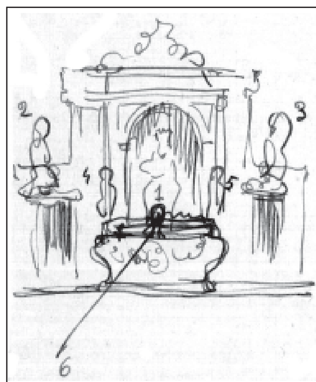
La pintura de Robreño és actualment al cambril del Roser, i les dues de Benet Mercadé es conserven al Museu Arxiu. Els dos tapissos són a l'actual capella de la Puríssima. També es conserva a la Sala de Síntesi del Museu Arxiu la pintura de la Puríssima, de Viladomat, que feia de teló.

Sant Desideri

Al costat del creuer, en la mateixa situació de l'actual capella de Sant Desideri i Sant Josep Oriol, la capella de sant Desideri, en la qual havia treballat l'escultor mataroní Francesc Tort, tenia un retaule amb les imatges del sant titular (1) i de sant Llorenç (5), sant Vicenç (4), sant Pau (3), sant Joan (2) i sant Francesc de Paula (6).

Sota l'altar hi havia una urna amb el cos de sant Desideri, que havia arribat de Roma l'any 1686.

D'aquesta capella, se salvà únicament una petita part de les relíquies del sant.

Sant Esteve

Davant la capella de sant Desideri, un bell retaule barroc amb columnes salomòniques que emmarcaven una tela de sant Esteve, obra de Viladomat (1).

A l'àtic tenia una pintura de santa Cecília (5). Al centre hi havia situada la imatge de la Mare de Déu dels Desemparats (2), que tenia confraria pròpia i que es cuidava d'aquest altar. Als costats les de sant Gabriel (3) i de sant Rafael amb Tobies (4). Tot fou destruït, menys la tela de Viladomat que representa el martiri de sant Esteve, possiblement la millor pintura d'aquest autor que Santa Maria conserva, ara situada al creuer de la capella de Sant Joan.

Altar del Sant Crist de la Puríssima Sang

A la capçalera del creuer, on ara hi ha el portal nou, hi havia un retaule neoclàssic, amb un gran cambril, i amb sis columnes que sostenien la cúpula sota la qual es venerava la imatge del Sant Crist de la Puríssima Sang, obra de 1817, de l'escultor Fèlix Vidal i Oms (1).

A la cornisa hi havia una creu i, a cada costat, unes imatges sense encarnar ni daurar que havien format part del grup escultòric que Carles Morató havia fet per a l'altar major.

Podem imaginar la qualitat d'aquestes imatges, comparant-les amb la figura de Simeó, que formava part d'aquest grup (2), actualment està exposada

Fotografia Mn. Joan Colomer (c.1930). MASMM. Arxiu d'Imatges.

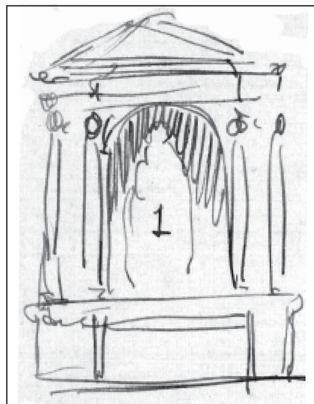
a la sala de Síntesi del Museu Arxiu. Per Setmana Santa es treia la imatge del sant Crist, i en la capella es muntava el monument. Entre l'altar i el cambril hi havia la imatge de la Mare de Déu de la Bona Mort (4). Foren destruïdes les imatges, el retaule, l'altar i els elements per formar el Monument.

Sant Josep Oriol

El retaule de sant Josep Oriol fou construït amb el llegat que, ja abans de la seva beatificació, havia deixat el canonge Marià Pou, i que fou augmentat, en el moment de fer-lo, pel seu nebot en Marià Pou i Reymir, coronel, resident a Madrid.

Contenia la imatge del sant titular, i una tela representant sant Vicenç de Paül.

Tot fou destruït menys la imatge del titular, obra de l'escultor Francesc Martí, que aleshores s'atribuïa erròniament a Damià Campeny.

L'altar del Roser

En el gran absis del creuer, a mà esquerra de l'altar major, la Confraria del Roser –que en el temple gòtic ja tenia un retaule– en féu construir un de nou. Les confraries del Roser, junt amb les del Sagrament, s'estengueren per tot Catalunya en el segle XVI, propagades per l'orde dominicà. Foren les primeres confraries amb una finalitat estrictament religiosa, sense correspondre a cap gremi, estament o associació professional.

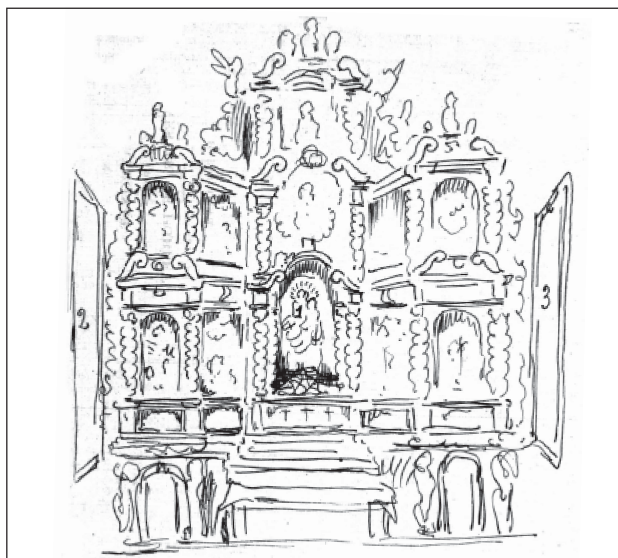
En el nou retaule que es va conservar, hi són representats tots els misteris del Rosari i el presideix una bella imatge de la Mare de Déu del Roser, amb el Nen als braços (1).

Es contractà l'escultor mataroní Antoni Riera, el qual, al començament, comptà amb la col·laboració de Lluís Bonifaci, el besavi, i l'acabà el seu fill Marià Riera. Els treballs s'iniciaren l'any 1691 i foren totalment acabats l'any 1712.

És un dels millors retaules catalans del barroc salomònic, i molt valorat després de la restauració dirigida per l'arquitecte Cèsar Martinell els anys 1930 i 1931.

Al cambril de darrere la imatge hi havia un altar amb la Mare de Déu i els sants dominicans, sant Domènec i santa Caterina.

Durant la primera envestida destructora del juliol de 1936, la imatge de la verge del retaule fou tirada daltabaix, cosa que ocasionà greus danys a la talla del Nen Jesús. Es decidí conservar aquest retaule per al futur museu de Mataró, i fou desmuntat i traslladat, juntament amb la imatge principal, a l'església del Cor de Maria, habilitada com a magatzem d'art.

Es conservaren també les dues grans teles que hi ha als costats, l'Assumpció (2), i la Vinguda de l'Esperit Sant (3).

El nou paviment de marbre de la capella, que s'havia instal·lat en la restauració dels anys trenta, fou arrencat, i les seves peces s'aprofitaren per enrajolar el saló de sessions de la Casa de la Ciutat, on quedaren fins a la darrera i recent renovació.

L'altar del cambril, amb les seves imatges, foren destruïdes.

L'any 1939 l'altar es va muntar al seu lloc original, es restaurà la imatge que havia estat malmesa i es posà un nou paviment de marbre a la capella. Encara podem admirar aquest conjunt amb tota seva bellesa.

Santa Anna

Al costat de l'altar major, davant del contrafort nord, hi havia situat el retaule de santa Anna, de la confraria dels comparets.

Unes columnes salomòniques emmarcaven un alt-relleu de sant Joaquim i santa Anna davant la Porta daurada del Temple i amb la Immaculada Concepció a la part alta (2).

A l'àtic, sant Fèlix de Cantalici (1) i sota d'ell, sant Libori (3). Als laterals, sant Francesc Xavier (5) i sant Pere Màrtir (4).

Tot fou destruït, menys l'alt-relleu de sant Joaquim, santa Anna i la Immaculada, obra de Joan Vila escultor mataroní, col·locat avui a la quarta capella de la banda de migdia de la basílica, abans capella de sant Pere.

Fotografia Marià Ribas (1936).
MASMM. Arxiu d'Imatges.

Baptisteri

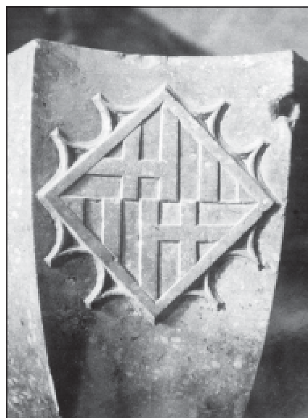
Entrant a la dreta de l'església, la capella de sota el campanar fou destinada a baptisteri pel rector Francesc de Verneda i de Benzoni, fill d'una família austracista, exiliada després de l'11 de setembre de 1714.

Hi fou col·locada la gran pica de pedra negra de Girona, d'estil gòtic, del segle XV.

Tenia en relleu un escut amb les creus i les barres de l'escut de Barcelona.

Hi havia un vitrall.

Tota la decoració i el mobiliari d'aquesta capella foren destruïts, i la pica es va perdre.

Fotografia Marià Ribas (1936).
MASMM. Arxiu d'Imatges.

Capella del Sagrament

En el pas de la nau de l'església a la capella del Sagrament, a l'altre costat del baptisteri, feia poc temps s'hi havia posat a la veneració dels fidels el Sant Crist del cos de portants dels nois de la Congregació Mariana de Sant Estanislau.

Fou destruït.

La nova capella del Sagrament, obra de l'arquitecte mataroní Emili Cabañes a la fi del segle XIX, fou decorada pel pintor barceloní Enric Monserdà.

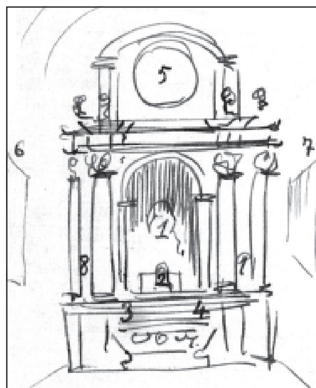
Es conservaren les cinc grans teles amb escenes de la vida de Jesús, però foren destruïdes les de temes al·legòrics que hi havia a sobre del portal i en les llunetes dels arcs. Després de la guerra, les reféu el pintor mataroní Rafael Estrany.

Es perdé tot el conjunt de l'altar, amb la barana del combregador, el sagrari, dos àngels que sostenien uns canelobres i la imatge del Sagrat Cor, obra de l'escultor Francesc Pagès i Serratosa. Desaparegueren també les lluminàries de la capella i la decoració metàl·lica de les portes.

Postal Gràfica Fides (c.1930).
MASMM.
Arxiu d'Imatges.

Sant Marc i santa Llúcia

Fotografia Marià Ribas (1936). MASMM. Arxiu d'Imatges.

A la capella de Sant Marc i Santa Llúcia, patrons dels diversos gremis del vestir, sabaters, modistes, sastres…, hi fou construït un bell retaule neoclàssic segons projecte de l'escultor Salvador Gurri.[11] A la fornícula central hi havia la imatge de santa Llúcia (1) i a cada costat les imatges de sant Marc (9) i santa Rosa de Lima (8). Hi havia també la Mare de Déu dels Àngels (2), santa Francesca Romana (3) i santa Bàrbara (4).

A l'àtic, en un òval, la pintura de sant Salvador d'Horta i, als costats, les teles de sant Celestí i sant Ricard, obra d'Enric Monserdà. La capella guardava també la imatge processional de l'*Ecce Homo*, anomenada popularment «quan lo tregueren al balcó». El retaule i les imatges foren destruïts; se salvaren les pintures. La pintura de sant Salvador d'Horta (5) és ara a la sagristia del Sagrament, i les de sant Celestí (7) i sant Ricard (6) són en la seva situació original, a l'actual capella de santa Llúcia.

Mare de Déu de la Mercè

Postal Gràfica Fides (c. 1930). MASMM. Arxiu d'Imatges.

Contenia un bell retaule barroc que en la fornícula central tenia la imatge de la Mare de Déu de la Mercè (1), obra de l'escultor barceloní Francesc Pagès i Serratosa, beneïda l'any 1891, i a cada costat, dues imatges barroques de santa Madrona (7) i santa Caterina (6). Hi havia també sant Pere Pasqual (2), sant Ramon Nonat (3), sant Vicenc Ferrer (5) i sant Pancraç (4). Hi havia un teló amb la pintura de la Mare de Déu titular.

A les parets laterals, unes pintures amb escenes mercedàries, del pintor mataroní Robreño. Sobre aquestes pintures, un remat escultòric format per dos angelets que sostenien l'escut de l'orde de la Mercè, format per la creu i les barres de l'escut de Barcelona.

L'altar tenia el Sant Crist, les sacres i els canelobres de plata. L'únic que se salvà foren les dues teles laterals i un dels remats escultòrics. D'aquest altar, és l'únic que tenim una bona fotografia. Tant les dues teles, com l'escut, són actualment a la capella de la Mercè.

Sant Pere

Aquesta capella era del gremi de pescadors.

Hi havia un retaule neoclàssic en el qual fou col·locada una imatge antiga de sant Pere, sedent, amb la tiara papal i les claus a la mà dreta (1).

També hi havia les imatges de sant Roc (4), sant Andreu (5) i sant Sebastià (6).

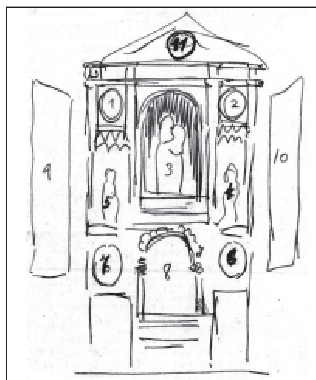
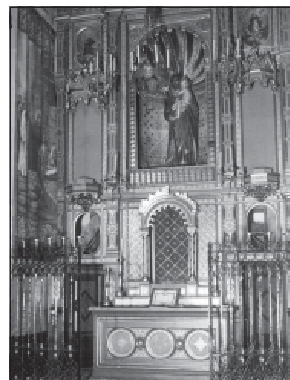
A l'àtic del retaule, una pintura ovalada de sant Cristòfor, antic titular de la capella (2).

D'aquest altar, actualment, només es conserva la pintura de sant Cristòfor ara a la capella de Sant Desideri.

Fotografia Marià Ribas (1936). MASMM. Arxiu d'Imatges.

Sant Josep

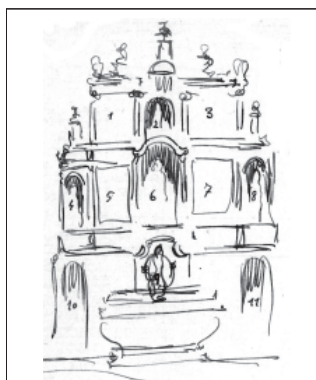
Fotografia Marià Ribas (1936).
MASMM. Arxiu d'Imatges.

Entre els dos creuers, hi havia un retaule neogòtic amb pintures i escultures dedicat a sant Josep. La imatge central, sant Josep (3), era obra de l'escultor Andreu Aleu i Teixidor (1838-1901), que fou deixeble de Campeny i autor del sant Jordi de la façana del Palau de la Generalitat. A cada costat, les imatges de santa Teresa (5) i santa Irene (4). A sobre d'elles, dues petites pintures sobre taula de sant Andreu Avelí (1) i sant Miquel dels Sants (2). Sota les imatges, dues pintures de Viladomat, sant Joan de la Creu (6) i sant Francesc de Sales (7). Al centre, sota sant Josep, una petita imatge de la Mare de Déu de la Providència (8).

A l'àtic, un medalló amb el cap de la Mare de Déu, de Viladomat (11). Feia de teló la tela de Viladomat representant sant Josep i santa Teresa, que antigament presidia la capella. A les parets laterals hi havia dos tapissos, un de sant Josep i la Verge cercant posada (9) i l'altre de la mort de sant Josep (10). L'altar tenia un valuós frontal que havia portat de Poblet el pare Camín, l'any 1835.

D'aquest conjunt se salvaren les pintures de Viladomat, amb l'excepció de sant Francesc de Sales; les dues petites pintures sobre taula es guarden actualment al Museu Arxiu de Santa Maria. Tota la resta fou destruïda. La tela de sant Josep i santa Teresa ès avui a l'entrada de la capella dels Dolors i la de sant Joan de la Creu a la sagristia dels Dolors.

Mare de Déu de Lourdes i capella de sant Joan Baptista

Fotografia Marià Ribas (1936). MASMM. Arxiu d'Imatges.

A l'entrada del creuer petit, en el mur, hi havia una peanya amb la Mare de Déu de Lourdes. Tenia una barana metàl·lica com a suport dels ciris i flors.

Al fons del creuer hi havia el retaule de sant Joan Baptista, patró dels gremis de la fusta. Aquest retaule fou construït per l'escultor i fuster mataroní Jaume Vendrell l'any 1641.[12]

Al costat del sant titular (6) hi havia dos relleus amb escenes de la seva vida, el Baptisme de Jesús (5) i la Degollació (7). També hi havia uns relleus menors, l'Aparició de l'Àngel a Zacaries encensant l'Arca, la Visitació de Maria a santa Elisabet, la Predicació de sant Joan, i Salomé demanant el cap de sant Joan. Al pis superior, al centre, sant Josep amb el Nen Jesús (2) i, als costats, dos relleus representant el taller de Natzaret (1) i la Fugida a Egipte (3). Unes portes laterals, amb pintures, donaven al cambril, on es venerava el cap de sant Joan Baptista. Allà hi havia també les imatges de sant Ramon Nonat i del beat Salvador d'Horta.

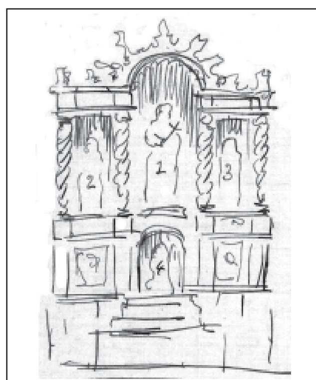
D'aquest conjunt, queda només el petit relleu de l'Aparició de l'àngel a Zacaries encensant l'Arca, que avui es conserva a la sala de Síntesi del Museu Arxiu.

Santa Rita i sant Carles

Situat al costat del portal Xic, entrant a mà esquerra, era un altar barroc amb quatre columnes salomòniques que emmarcaven les imatges de santa Rita (1), de sant Simplici papa (2) i d'un sant franciscà (3). A sota, sant Carles Borromeu (4).

L'altar fou destruït del tot, però s'ha conservat una tela de sant Carles que més antigament presidia el retaule.

Ara es conserva a la sagristia de la basílica.

Fotografia Marià Ribas (1936).
MASMM. Arxiu d'Imatges.

La Capella dels Dolors

No cal que expliqui la prou coneguda i estudiada capella dels Dolors, obra cabdal de la pintura del barroc català.

El juliol de 1936 foren desmuntades les teles de Viladomat i portades a l'Escola d'Arts i Oficis, seu del primer Museu de Mataró.

Quan l'ésglésia fou destinada a mercat, una ordre del govern de la República féu construir un mur davant la porta de la capella.

Amb tot, ja s'havia perdut la llàntia de plata de la volta, una imatge del Natzarè que hi havia al cambril, una bona part del misteri de la processó –només en conservem el baiard i els cortinatges– i una tela de Viladomat amb el retrat del doctor Portell, promotor de la construcció de la capella, col·locada a la sagristia.

L'altar dels Dolors (c.1920). MASMM. Arxiu d'Imatges.

L'altar del Perpetu Socors

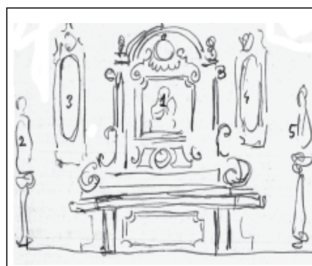
Al vestíbul de la capella dels Dolors s'hi havia col·locat un altar amb un relleu de la Mare de Déu del Perpetu Socors (1).

A cada costat hi havia unes pintures de sant Alfons Maria de Ligori (3) i sant Jeroni (4), obra del pintor mataroní Vinardell.

Als costats de l'altar, sobre uns pedestals, les imatges de santa Isabel reina d'Hongria (5) i de sant Lluís rei de França (2), procedents de l'antic convent dels caputxins, patrons dels terciaris franciscans que es reunien a la capella dels Dolors.

Pel fet de trobar-se dintre el recinte dels Dolors, aquest retaule se salvà, amb l'excepció de les dues imatges procedents dels Caputxins.

Actualment es troba a la capella de Santa Llúcia, des de la restauració posterior a l'any 1939.

Fotografia Marià Ribas (1936). MASMM. Arxiu d'Imatges.

Sant Pau i sant Ponç

Col·locat enfront del portal dels Dolors, era un retaule dels primers temps del barroc que tenia gairebé totes les fornícules iguals, cosa que facilitava el canvi de lloc de les imatges. Com que això es feia sovint, aquest altar era anomenat popularment l'«altar dels estadants».

Va ser construït a finals del segle XVII pels fusters i escultors mataronins Llobet.[13] A les fornícules hi havia les imatges de sant Ponç (1), sant Pau (2), sant Llop (3), sant Policarp (5), sant Narcís (6), sant Eudald i sant Valerià. En unes fornícules més petites a la part inferior, santa Rosalia penitent (4), la Mare de Déu de la Llet i sant Mamet. Tenia cura d'aquest retaule el gremi de corders, que venerava com a patró sant Ponç.

D'aquest retaule no en quedà res.

Fotografia Mn. Joan Colomer (c.1930). MASMM. Arxiu d'Imatges.

Sant Nicolau

A l’altre costat del portal Xic, a l’arc on actualment hi ha el portal de la sagristia, hi havia situat el retaule de sant Nicolau, sortosament conservat, que ens mostra com eren diversos retaules desapareguts d’aquest estil barroc.

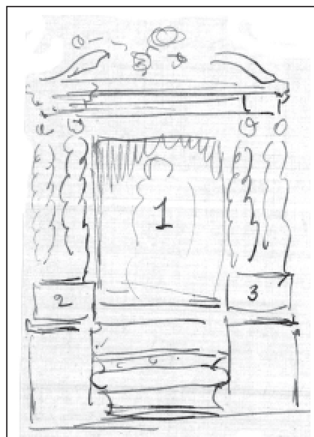
A cada costat, dues columnes salomòniques que emmarquen la gran tela en què és representat el sant titular amb ornaments de bisbe oriental.

A l’àtic una figura jacent del sant, del cos del qual sortia el bàlsam que guaria les malalties.

Als peus de les columnes i als costats de la pintura, escenes de la vida del sant.

Sant Nicolau era venerat pels mestres de minyons, ja que es considerava patró dels infants.

Una persona que havia estat escolà de Santa Maria als anys vint, em digué que els escolans celebraven la seva festa, ja que també el consideraven patró seu.

Postal Gràfica Fides (c.1930).
MASMM. Arxiu d’Imatges.

Després del 1939 el retaule es va situar a l’antiga capella de Sant Joan.

Sant Isidre

A l’absis del costat dret de la basílica, entre la sagristia i l’altar major, el fuster mataroní Manuel Plana hi construí un gran retaule neoclàssic.

La imatge principal era la de sant Isidre (1), patró dels pagesos, que tenien cura d’aquest altar. A l’àtic del retaule hi havia santa Maria de la Cabeza, esposa del sant (2).

També s’hi veneraven les dues imatges dels antics patrons del gremi, sant Abdó (5) i sant Senèn (6) anomenats popularment sant Nin i sant Non.

Als laterals, hi havia situades les imatges de santa Apolònia (4) i santa Àgata (3).

Sota la fornícula central, una escultura de sant Pelegrí, monjo servita, mostrant la llaga de la seva cama, que Crist li curava desclavant-se de la Creu (7).

Fotografia S. Carreras (1934).
MASMM. Arxiu d’Imatges.

La Pietat

A un costat de la capella de Sant Isidre, a mà esquerra, hi havia una petita capella on es venerava el grup escultòric de la Pietat, format per la Mare de Déu (1) amb el Crist a la falda (3), amb sant Joan (2) i santa Magdalena (4).

Les imatges eren obra del gran escultor mataroní Damià Campeny, i foren construïdes per al misteri de Setmana Santa de la confraria dels hortolans i els pagesos.

Del conjunt de la Pietat no en quedà res.

Fotografia Marià Ribas (1936).
MASMM. Arxiu d’Imatges.

Sagristia

A l'altre costat de la capella de Sant Isidre hi havia la porta d'entrada a la sagristia i dependències adjuntes.

En aquestes dependències, que foren saquejades el 1936, s'hi guardaven ornaments i llibres i, al pis, l'arxiu de la comunitat de preveres. No sabem exactament què hi havia, ni podem preguntar-ho a ningú, però trobem a faltar ornaments i objectes de culte, entre els quals destaquen la creu processional menor de plata del segle XVII i la custòdia petita.

A l'arxiu es guardaven els llibres, lligalls i documents de la comunitat de preveres, i tota la documentació de l'Obra de l'església i d'algunes confraries. De tot aquest material, se'n féu pasta de paper.

Sortosament, els llibres Sagramentals i un petit arxiu del Rector es van conservar, perquè es trobaven al despatx parroquial.

També es perderen les campanes del rotllo instal·lat al costat de la porta que dóna a l'altar major.

Altar de les Ànimes

L'altar de les Ànimes del Purgatori estava situat al costat de l'altar major, banda dreta. Era semblant als altres altars barrocs, amb columnes salomòniques que emmarcaven un gran relleu amb les Ànimes del Purgatori (1). A la part superior del relleu hi havia el tron de Déu, la Mare de Déu, sant Joan Baptista, sant Pere i sant Pau. Sobre l'altar, la imatge de la Mare de Déu del Sagrat Cor (2).

Durant els fets d'octubre de 1934 s'intentà cremar l'església amb ampolles plenes de líquid inflamable, distribuïdes per diversos altars. L'únic que prengué fou el de les Ànimes, que immediatament es reconstruí tal com era, sota la direcció de l'arquitecte Miquel Brullet. El 28 de juny de 1936, a les sis del matí, prèvia benedicció del Dr. Samsó, s'hi celebrà la primera missa, damunt d'una ara provisional, ja que l'ara magna que havia de d'anar a la mesa l'havia de consagrar el bisbe, i es reservava per a llavors la solemnitat inaugural. L'altar estigué en servei vint-i-un dies, i en la destrucció de 1936, quan li arribà el torn, fou totalment destruït.

Fotografia Marià Ribas (1936).
MASMM. Arxiu d'Imatges.

L'Altar Major

El conjunt de l'altar Major era d'una gran bellesa i majestuositat.[14]

En primer terme, l'altar, després el manifestador, amb un altaret a darrere per a la reserva eucarística, seguia el cadirat del cor dels capellans, i el gran retaule amb galeries laterals, obra de Carles Moretó, ajudat pel seu germà Francesc, que acabaren l'obra d'escultura i fusteria l'any 1778.

Posteriorment, s'hi col·locà el monumental grup escultòric, obra de Salvador Gurri, format per les imatges de Maria amb l'Infant Jesús i les santes Juliana i Semproniana agenollades als seus peus, i uns àngels amb els símbols de la Candelera. Sota la imatge de Maria, en un petit cambril voltat d'angelets, s'hi guardaven les relíquies de les Santes. A l'àtic del retaule, la imatge del Pare Etern amb uns àngels a cada costat, obra també de Salvador Gurri.

Als laterals, quatre grans teles amb escenes de la vida de les Santes. Eren obra de Pere Pau Montanya, però a causa de la seva mort, una d'elles va ser acabada pel seu gendre Salvador Giralt.

Al diari *Llibertat*, d'u de gener de 1937, s'hi publicà una fotografia del retaule amb el següent peu «Ex-església de Santa Maria. Retaule major, on no hi ha cap al·legoria religiosa i que és un exemplar gairebé únic». Aquesta fotografia va fer pensar que s'havien acabat les destruccions però, tot i que la Junta de Museus de Mataró i els arquitectes senyors Josep Gudiol i Jeroni Martorell de la Generalitat de Catalunya, especialistes en estudis d'art, intentaren diverses vegades de convèncer l'autoritat municipal que calia conservar

Diari *Llibertat*, 12 de gener de 1937.

aquest retaule, perquè era una obra de gran valor artístic. El maig de 1938 l'alcalde ordenà la seva total destrucció; només en quedaren els plafons, que no eren aptes per portar a les serres per fer llenya, com es féu amb les columnes. Fou també destruïda la tela de Montanya-Giralt, però se salvaren les tres de Montanya i el teló del manifestador, que havien estat retirades el juliol de 1936.

De l'obra escultòrica, només en queda el cap del Pare Etern, que ens permet valorar la qualitat que devia tenir el conjunt. D'haver-se conservat, Mataró podria avui presentar el millor retaule del barroc tardà de Catalunya.

Com hem vist, es destruïren una vintena de retaules del primer barroc, del barroc salomònic, del barroc tardà, neoclàssics i neogòtics, en els quals es veneraven més de cent imatges, sense comptar les figures decoratives, els relleus, les pintures, els santcristos i els canelobres que hi havia a cada altar.

Fora dels retaules hi havia més de trenta imatges. Com hem explicat, moltes eren obra d'autors reconeguts, bona part d'ells, mataronins. És lamentable la pèrdua de tantes obres d'art, però encara ho és més la pèrdua de la continuïtat històrica de quatre segles. A l'església de Santa Maria, s'hi podia seguir l'evolució dels gremis amb els seus patrons, les confraries, les associacions religioses i la forma de practicar la religiositat a través del temps. Cal que Mataró faci un esforç per tornar a la Basílica la bellesa i dignitat que tenia.

Rafael Soler Fonrodona

NOTES

1.- En els *FULLS*/91 (abril 2008), en l'apartat «Documentació de Santa Maria» vénen relacionades aquestes obres.

2.- La construcció de l'actual capella el Sagrament va ésser documentada per l'autor d'aquest estudi a *FULLS/35*, data juliol de 1989, en l'article «La capella del Sagrament de Santa Maria de Mataró».

3.- Els treballs són relacionats també en l'apartat «Documentació de Santa Maria» d'aquest número dels *FULLS*.

4.- Sobre la restauració interior de l'església i la construcció de l'orgue, veure l'apartat «Documentació de Santa Maria» d'aquest número dels *FULLS*.

5.- Lluís Ferrer i Clariana, *Santa Maria de Mataró. La parròquia. El temple*, volum II (Mataró 1971), 283-284.

6.- Ferrer, *Santa Maria*, volum I (Mataró 1968) i volum II (Mataró 1971).

7.- Marià Ribas i Bertran, Maria Dolça Ribas i Rosselló, *El retaule major de Santa Maria de Mataró* (Mataró 1979).

8.- Manuel Salicrú i Puig, *Crònica del temps de guerra a Mataró, 1936-1939* (Mataró 1989).

9.- Xavier Alarcón, «Les imatges dels apòstols de Santa Maria», *FULLS/87* (gener 2007).

10.- Francesc Cortès, «L'orguener Antoni Bosca a l'orgue de Santa Maria de Mataró», *FULLS/43* (gener 1994).

11.- R.S.F., «La capella de Sant Marc i Santa Llúcia», *FULLS/58* (abril 1997).

12.- R.S.F., «Jaume Vendrell, fuster, escultor i arquitecte», *FULLS/56* (octubre 1996).

13.- R.S.F., «Llobet constructors de retaules al segle xvii», *FULLS/63* (octubre 1995).

14.- Lluís Adan i Rafael Soler, «El retaule major de Santa Maria de Mataró», *FULLS/54* (abril 1995).

— DOCUMENTACIÓ DE SANTA MARIA —

L'arxiu de Santa Maria no conserva cap mena de documentació relacionada amb les obres de pintura i renovació de la basílica fetes l'any 1926.

És molt possible que aquesta documentació es perdés, com la major part de l'arxiu de l'Obra de l'església, durant els fets del 1936.

Per això, reproduïm tot seguit les notes sobre les obres que va publicar el periòdic bisetmanari *Pensament Marià de la Costa de Llevant*, d'orientació catòlica, vinculat a les congregacions marianes, i amb la redacció al Foment Mataroní. No coneixem cap altra referència.

A partir del juliol de 1936, només deu anys exactes de la restauració del 1926, es va destruir tot l'interior de la basílica. Només es conservaren el conjunt dels Dolors, els retaules del Roser i de Sant Nicolau, l'orgue nou i la pintura de les voltes i d'una part de les parets, a més d'una part important de l'orfebreria i de les pintures sobre tela, com documenta Rafael Soler i Fonrodona en aquest número de *Fulls*.

Les notes afegides han estat redactades per Manel Salicrú i Puig.

OBRES DE RESTAURACIÓ A SANTA MARIA

La Restauració de 1926
Per la Casa de Déu
Restauració de les pintures del Temple de les Santes

Volguts mataronins: Demà, ajudant Déu, començarà la restauració de les pintures del Temple de les Santes.

Tots us feu càrrec de la grandiositat de l'Obra que emprenem ... per què? Perquè DÉU HO VOL.

I no nos deixaran sols els pietosos feligresos que consideren sagrada l'obligació de sacrificar-se per tal de què la Casa de Déu sigui amb la bellesa i esplendor que li correspon.

No ens deixaran sols els bons mataronins que respiren un fantàstic fervor per tot allò que està lligat amb les nostres Santes.

No'ns deixaran sols els devots de les coses artístiques, de les quals el Temple de Santa Maria –si no el millor– n'és un estimable exemplar a casa nostra.

El pressupost aproximat de les pintures i de la conformació de la façana del nou orgue monumental a l'estil del Temple és de: 150.000 PESSETES

Des d'aquest moment és oberta la subscripció, autoritzada pel Sr. Bisbe Miralles, i en la qual hi esperem veure, al costat del donatiu dels poseïdors de la fortuna, l'apreciable sacrifici de les persones humils.

Bons mataronins! Feu-ho per Mataró; feu-ho per les vostres Santes; feu-ho per Déu.

Tot vostre en Crist,

JOSEP SAMSÓ
Rector de Santa Maria

Mataró, 7 de març de 1926.

NOTA: Rebran almoines els senyors de la Molt Il·lustre Junta d'Obra i els senyors Vicaris en son despatx.

Pensament Marià de la Costa de Llevant, núm. 848 (Mataró, dimarts 9 de març de 1926), 1.

La restauració del temple de Santa Maria

Desitjós el Sr. Rector Arxiprest i la Junta d'Obra de que les obres de restauració i embelliment de nostra grandiosa església de Santa Maria, amb força propietat anomenada la Catedral del Litoral, siguin conegudes del públic i així degudament apreciades, ha tingut a bé invitar als representants de la premsa de Mataró a escoltar les explicacions dels artistes que les porten a cap.

A aquest fi ahir al matí i en el despatx rectoral es reuniren els representants de la Junta d'Obra Sr. Gallifa i Sr. Colomer; els artistes Sr. Pagès, Sr. Valls i Sr. Estadella, encarregats respectivament dels projectes de decoració general, de l'execució del pintat i de la construcció del nou orgue; i els representants del *Diari de Mataró* senyors A. Marfà i Marçal Trilla, el de *Pensament Marià*, i el del *Butlletí Excursionista* del Círcol Catòlic senyor Ribas.

En la reunió el Sr. Colomer exposà el motiu que feu pensar en la necessitat d'un orgue nou, potent, capaç per a les funcions solemníssimes que es celebren a Santa Maria, referint com l'haver cantat l'Acadèmia Musical Mariana la missa de les Santes, amb aplaudiment general de la ciutat, va ésser causa que es despertés en molts amants de la bona música i dels

grans corals el desig de posseir un orgue, el gran instrument litúrgic, però un orgue superior a l'actual, vell i pobre. Així començà la tasca que ara ha pres un caràcter general d'embelliment del temple.

El projecte d'orgue en son principi ja era gran, però, el desig de posseir una cosa extra, ha fet que s'anés engrandint fins arribar a l'actual, que serà, segons explicacions del Sr. Estadella, constructor, un dels més complerts de Catalunya. Un altre dia donarem més detallada explicació de les característiques del nou orgue.[1] La construcció de l'orgue plantejà altres problemes, com el de la decoració de la seva façana, el de l'engrandiment del cor en la part destinada als cantors, la qual cosa obligà a adavançar el cor. D'aquí nasqué el desig d'acomodar el nou estil del temple, i fou encarregat el projecte al conegut artista Sr. Pagès, de la casa Bastús, Queraltó i Cia.,[2] qui feu el projecte, que anà millorant seguint la tendència a fer les coses el més perfecte possible. El dibuix d'aquest projecte està exposat en la vicaria i és d'un gust exquisit i veritablement monumental.

El Sr. Pagès detallà els motius del seu projecte, els detalls del qual esperem donar un altre dia. Ell mateix va fer exposició de la pintura del temple, que realitza a la perfecció la casa Vilaró i Valls,[3] i que el poble ja pot admirar en part. El senyor Pagès és un artista ple d'entusiasme pel seu art; per això, desitjós de fer obra positiva i perfecta, proposa diferents detalls, entre altres, la reposició dels Apòstols,[4] imatges esplèndides, de gran talla, a quiscuna de les columnes del temple, de les quals foren retirats fa molts anys, així com la renovació de les grans vidrieres de colors del temple que ja s'està realitzant, podent-se admirar dues imatges completament restaurades.

Acabà la reunió amb la visita de les obres, per a orientar millor els periodistes, que foren convidats a altra reunió per al dimecres al matí.

En altres articles anirem parlant de les obres que es realitzen, i que seria bo que no sols tots o coneguéssim bé, sinó que ens féssim un deure de contribuir-hi, perquè es poguessin portar a cap amb la major perfecció i promptitud.

Pensament Marià, núm. 856 (Mataró, divendres 9 abril 1926), 2.

La restauració de Santa Maria

Tal com prometérem dies passats i sols amb el desig de donar a nostres llegidors en particular i a tots els mataronins en general una idea del que serà el conjunt d'aquesta obra tan important com convenient, de la restauració interior del nostre grandiós i magnífic temple parroquial de Santa Maria, sens entrar, però, en el camp de la tècnica i de la crítica, que això demana un més detingut treball, ens limitarem amb qualques detalls que ens han estat amablement facilitats a completar la impressió estupenda que produeix admirar la part que quasi podríem dir completada, en allò que fa referència a la decoració, o siguin les tres seccions de la volta i murs laterals.

Seguint les línies senzilles i austeres de l'antiga pintura Renaixement, la casa Vilaró i Valls, empresa de renomenada competència en treballs d'aquesta mena, la qual a decorat recentment la parròquia de Sant Vicens de Sàrria de Barcelona, el novíssim temple de Sant Josep Oriol de la mateixa capital, ha fet sobresortir l'anterior orla, adornant-la i completant-la amb gust exquisit, ressaltant el to gris clar amb el to gris blau del fons. En mig de l'altíssima volta, allà en convergeixen les orles que l'adornen, s'hi ha pintat uns grans medallons ornamentals en els quals s'hi representen de mà mestre les efígies de varis Sants. En els tres medallons que hi ha enllestits, hom hi veu les imatges de santa Cecília, patrona de la música; sant Lluís, protector de la joventut, i santa Mònica, model de mares cristianes. Els demés, que estan en projecte, seran sant Joan Vienney (el Rector d'Ars), canonitzat l'Any Sant passat; sant Francesc d'Assís, en record del seu VII Centenari; sant Miquel Arcàngel, l'Apòstol Sant Pau i finalment Sant Cugat, el mestre de nostres Santes, el qual ha de venir a la volta sobre l'Altar Major.

Fent marc als finestrals, les vidrieres dels quals són convenientment netejades i repintades, els artistes hi dibuixen esplèndids motius ornamentals seguint l'istil de l'altar major i del temple i ens els plafons laterals, sobre els demés altars, completament llisos en altres temps, per ésser estucats, actualment van decorats sòbriament. També és d'admirar el gust amb que són pintats els arcs de la volta figurant motllures elegantíssimes.

Aprofitant la gran quantitat d'or que hi ha en les cornises i capitells de les simulades columnes que separen els altars, aquell és curosament netejat i llueix esplèndidament; en els llocs on falta hi és reposat, donant al temple una sensació de riquesa insospitada, que serà completada amb el decorat de les mitges canyes fondes en tota la llargada de la columna.

En el fris superior, entre la cornisa i els capitells, hom pot començar a llegir-hi amb lletres d'estil i també daurades, texts de l'Ofici Diví propi del dia de les Santes, els quals donaran la volta al temple, començant pel cantó de l'Evangeli o sigui, damunt l'altar de Sant Antoni Abat,[5] amb una aclamació extreta de l'Antífona de *Laudes*, que diu: *Inclytae virgines--- Christo gratissimae-Juliana et Semproniana-plusquam virili-constantia dato collo, ad-duplicatum virginitatis et-martyrii praemiun evolarunt.* I que traduïm així: «Inclites verges, gratíssimes al Crist, Juliana i Semproniana, que amb constància més que viril, havent donat el coll, s'envolaren vers el doble premi de la Virginitat i del Martiri.» I a continuació, des de l'absi fins sobre l'entrada del Sagrament, aquesta altra antífona que és de *Vespres*. *«Eja, fortes athletae-advocatae fideles, gloria Ecclesiae, -laetitia civitatis-honorificentia-populi nostri-exsurgite in-adjutorium nobis.-vestra praeconia-celebrantibus.»* Que diu així: «Ea, esforçades atletes, fidels advocades, glòria de l'Església, alegria de la ciutat, honor del nostre poble, sortiu en ajuda dels que celebrem vostres lloances.»[6]

Pel que fa referència a l'Altar Major i al monumental i riquíssim retaule de la Candelera, hi ha el desig que la casa Vilaró i Valls s'encarregui de la

neteja com també de la dels grandiosos quadres que representen el martiri de les Santes i la predicació de Sant Cugat, que adornen les parets laterals, çò que permetrà retornar-hi la seva primitiva magnificència, i poder apreciar el preat tresor artístic i escultòric que posseeix l'altar, així com admirar les grans teles ben notables que amb l'acció del temps han quedat quasi imperceptibles.

També, com a complement de l'Obra, han d'ésser decorats les voltes i parets dels creuers de la Soledat, Roser, Sant Isidre i Sant Joan, seguint, com és natural, l'estil de la nau gran.[7]

Per a arrodonir més aquesta idea del conjunt, podem imaginar-nos les imatges de gran talla dels dotze apòstols, ocupant el seu lloc primitiu en quiscuna de les columnes del temple, sostingudes per adequades peanyes que s'adiguin a la sumptuositat del superb conjunt. La restauració d'aquestes imatges ha estat encarregada a un reputat artista barceloní.[8]

Com veuran nostres volguts llegidors hem fet cas omís de la façana interior de l'entrada, puix amb la instal·lació del gran orgue al chor i la seva ornamentació projectada, bé mereix la pena de que hi dediquem un altre i pròxim articlet.

Per acabar aquestes mal girbades ratlles, cal recordar que aquestes importants reformes les hem de veure feliçment acabades, amb l'ajuda de Déu, dins d'un terme relativament curt donada l'activitat amb que es realitzen, més per això es fa precís l'esforç proporcionat de cadascú. No hi neguem la nostra participació pecuniària més entusiàstica i decidida i esperem que Jesús, tan zelós de la casa del seu Pare, ens ho recompensarà abundosament i si Ell premià l'acció d'aquella santa dona que vessà damun sa divina persona aquell ungüent olorós, anunciant que arreu on fos predicat l'Evangeli es citaria aquest cas en son elogi, podem pensar com premiarà Jesús a tots quants hauran contribuït a l'enbelliment de la Casa de Déu, on hi fa estada vivent el mateix Jesús Sagramentat, on hi tenim la casa pairal tota l'extensa fillada mataronina.

Pensament Marià, núm. 861 (Mataró, dimarts 27 d'abril 1926), 1 i 2.

Les obres de Santa Maria

Continuen amb gran activitat les obres de pintura i decoració del temple parroquial de Santa Maria. Pel que fa referència a la pintura, des de quinze dies endarrera que donàrem compte de l'estat dels treballs, han quedat enllestides dues noves seccions, o sigui les corresponents a l'altar del Carme i creuer de Sant Joan. En les claus de volta hi han estat pintats les imatges del Sant Rector d'Ars i Sant Francesc d'A. d'una faisó encertada.

Hom està ocupat actualment en la neteja de l'artística façana de l'orgue antic, el qual lluirà de debó, havent quedat suprimits els talons de tela pintada que cobrien les tuberies. Els pintors han començat la pintura de les dues restants seccions a la volta de les quals hi han d'anar Sant Pau i Sant Cugat.

El presbiteri i absis de l'altar major aniran decorats més ricament, com correspon al lloc; el retaule de l'altar i les imatges i els quadres seran netejats convenientment, així és que amb l'ajuda de Déu, per les Santes properes podem esperar veure enllestides la nau i l'altar major.

La Junta d'Obra està estudiant el projecte per a la il·luminació elèctrica de la nau i creuers en forma que s'adigui a la riquesa de la restauració que hom està portant a cap.

Recentment ha estat col·locada al cor la nova barana, construïda en els tallers de la casa Bastús, Queraltó i Cia., de Barcelona, que és de fusta massissa i amb treballs d'escultura esplèndits.

Pensament Marià, núm. 866 (Mataró, divendres 14 de maig 1926), 3 i 4.

Les obres de Santa Maria

Prosseguеixen amb gran activitat les obres de restauració del temple parroquial de Santa Maria de nostra ciutat.

D'ençà de la darrera vegada que parlàrem de l'estat de les obres podem afegir que queda enllestida la neteja i daurat de l'orgue vell, que produeix un magnífic efecte, constituint un esplèndid adornat per la nau gran. També ho han estat els dos trams que faltaven per completar la nau, havent estat pintats en el medallons del sostre l'apòstol Sant Pau i Sant Cugat, el mestre de nostres Santes. Com que aquest últim tram correspon al creuer és molt més ample, el medalló és de majors dimensions on es veu un treball ornamental exuberant. Sant Cugat es veu de figura com assegut a la càtedra predicant.

Mentrestant, baix l'activa direcció dels intel·ligents fills del Sr. Buscà i Vallribera, actual mestre d'obres de la parròquia, es muntaren les bastides entorn les parets del presbiteri i absi de l'altar major i tot seguit els pintors començaren la tasca rascant parets i sostre on poden ja albirar-se avui els perfils del dibuix amb què ha d'ésser decorat i en el qual tenim entès han de campejar-hi les nostres Santes, les efigies de quatre Santes verges i la de l'arcàngel San Gabriel. Si no és començada, ho serà ben tost la neteja i restauració del monumental retaule de la Candelera així com de les imatges de la Verge i de les Santes Patrícies.

Respecte a les obres d'instal·lació, muntatge i decoració del nou orgue, podem dir que van endavant amb la relativa pressa que el delicat de la feina i precisió que requereix permeten. Actualment hom pot admirar part dels treballs d'escultura que han de constituir la decoració exterior de l'orgue qual obra mereixeria ben be tot un article per explicar-la amb un xic de detall.

Ja n'anirem parlant, si a Déu plau; vagin avui aquestes quantes notes que creiem seran agradoses per tots quants s'interessen per aquesta gran obra d'enbelliment de la casa de Déu.

Pensament Marià, núm. 875 (Mataró, dimarts 15 de juny 1926), 4.

LES OBRES DE SANTA MARIA

Toquen a son terme els treballs de pintura i decoració del sostre de l'altar major del temple de Santa Maria.

Un treball pulcre i exquisit han esmerçat els artistes en aquella volta principal del temple. El motiu ornamental es veu esplèndidament enriquit pel decorat que simulant afiligranats treballs d'escultura apareixen entre les sanefes que partint de la cornisa des dels quatre finestrals convergeixen en el grandiós medalló central, en el qual hom pot admirar-hi una pintura de les nostres Santes de figura envoltades d'angelets que sostenen les emblemes de la virginitat i del martiri. En cinc altres medallons de més reduït tamany que venen damunt de quiscun dels finestrals hi han estat pintats de bust l'arcàngel Sant Gabriel i les quatre verges santes Agnès, Àgata, Eulària i Llúcia.

Mentrestant, els intel·ligents oficial decoradors estan ocupats en la neteja de l'altar major, obra tan convenient com inajornable. El grandiós retaule reeix a la seva primitiva magnificència. Les imatges recobren els seus colorits esplèndits. La fusta esculpida brilla en els seus variats tons resaltant les incrustacions daurades que l'enriqueixen. Han estat daurats de nou les garlandes de fusta esculpida que envolta els grans quadres de la predicació de Sant Cugat i martiri de les Santes.

Falta ara que parlem del projecte d'il·luminació elèctrica que ha de substituir la de cera, el qual serà igualment per la vinent festa major i del qual esperem poder donar-ne qualques explicacions en el vinent nombre.

Pensament Marià, núm. 880 (Mataró, divendres 2 de juliol 1926), 5.

LES OBRES DE SANTA MARIA
LA IL·LUMINACIÓ ELÈCTRICA

La proximitat de les festes de nostres Santes, ha fet arribar al seu període àlgid l'activitat que de varis mesos ençà és desplegada al temple de Santa Maria amb les importants obres de restauració i decoració de l'altar major i nau central, i instal·lació i decoració del gran orgue en el cor dels cantors.

Deixant avui els pintors que donguin les últimes pinzellades a l'altar, que els paletes treballin en la col·locació de les artístiques peanyes dels Apòstols, construïdes suara i que els decoradors i guixaires s'apressin en fer un «tour de force» per a enllestir la façana de l'orgue, de tot el qual ja en tindrem ocasió de parlar, anem avui a informar a nostres llegidors dels projecte d'il·luminació

elèctrica de l'altar major i nau central que ha de substituir la de cera que fins ara s'havia usat, el qual ha estat aprovat per la Junta d'Obra, i encarregada la seva execució a la casa J. Clavell de Barcelona, la qual hi està treballant també activament ja que com és de suposar ha d'ésser estrenada el dia de les Santes.

Formaran la il·luminació de l'altar major 12 aranyes o salomons, en forma de semicercle seguint l'absi; essent les 4 primeres que formen línea frontal; tindran 1,20 metres de diàmetre i les restants 1,00 metre. Arrenquen prop de la barana i en forma ascendent acaben vora les columnes

del retaule de l'altar. Pot servir d'orientació les de l'església del Monestir de Montserrat. L'encesa de dites aranyes es farà en grups de quatre (les 4 primeres en formaran un i les restants dos en forma alterna) permetent així vàries combinacions que no feriren l'estètica.

Tant les aranyes com els aplics que han d'il·luminar els Apòstols són de metall patinat seguint el to de les cornises i capitells de l'altar i són construïts per la casa Octavi Domènech de Barcelona. El total de llums que cremaran entre aranyes i aplics serà d'uns trescents.

La suspensió és farà per torniquets individuals de construcció exprofessa i cable d'acer.

La il·luminació de la nau central la constituiran els aplics que arranquen de la peanya dels Apòstols formaran tres tiges, que acaben en tres ciris elèctrics, essent ornamentades amb fulles de card. De la branca penja una flor amb una bombeta per la claror necessària de cada dia que facilitarà així la lectura als fidels.

La línia està estesa en forma que pot ésser fàcilment controlada; tirada a grans rectes i a la vista, protegida amb tuberia de llautó i els cables vulcanitzats. A la nit l'església quedarà incomunicada completament de corrent, evitant així tot curt circuit que es pogués produir, i que a vegades ocasionen conseqüències lamentables.

I ja que hem parlat dels Apòstols, diguem-ne també quelcom per acabar aquestes notes. Aquestes esplèndides imatges que aquests dies han d'ésser reintegrades al seu primitiu lloc, l'altura de les quals oscila entre dos i dos metres vint, són curosament reparades per l'intel·ligent esculptor barceloní En Pelai Argenté. Les imatges conservaran el seu primitiu to, que és de color d'òs o marfil. Les peanyes construïdes per a sostenir els Apòstols són de guix que serà decorat imitant marbre. Són també de molt gust i acrediten una vegada més a l'autor del projecte el director artístic de les obres senyor Pagés de la casa Bastús, Queraltó i Companyia.

Dintre pocs dies podrem veure acabada aquesta primera etapa de les obres que amb l'ajut de Déu i la generositat dels bons mataronins estaran completament enllestides dintre un temps no llunyà.

Pensament Marià, núm. 884 (Mataró, 16 juliol 1926), 4.

LES OBRES DE SANTA MARIA

Han tocat al terme les obres de restauració i decoració de la nau gran i altar major del temple de Santa Maria. Dotzenes d'obrers de les diferents cases que han realitzat els treballs han estat activament ocupats en aquestes últimes setmanes.

El desig de tots de que per les Santes quedés enllestida aquesta primera etapa de les obres s'ha complert g.a.D. i sens el menor contratemps. El temple ha estat molt visitat a totes hores, admirant tothom la promptitut i polidesa amb què s'han portat a cap.

Hom no sap què admirar més: si el grandiós retaule de l'altar major amb l'acurada restauració que s'hi ha fet, si els grans quadres reeixits al color de faisó insospitada, si les estupendes imatges de talla dels Sants Apòstols sobre les peanyes «ad hoc», decorades imitació marbre i or, o si la façana del nou orgue, d'un treball d'escultura exquisit, digne de tota ponderació, al qual fan digne marc la barana del cor i l'artessonat de sota, en els que hi estan combinats de mà mestre l'or brunyit i la fusta policromada.

A tot això hem d'afegir-hi la complerta instal·lació elèctrica que també serà inaugurada. Les dotze aranyes del presbiteri de factura elegant i lleugera i els aplics col·locats al peus de quiscun dels Apòstols completen el conjunt. Aquesta tarda s'han fet les proves de l'instal·lació que han donat el resultat esperat, i falta sols que el dia de les Santes pugui ésser inaugurat, si Déu ho vol.

Pensament Marià, núm. 886 (Mataró, dissabte 24 de juliol 1926), 11.

NOTES

1.- El Museu Arxiu de Santa Maria conserva documentació sobre la construcció de l'orgue, inaugurat el 24 de juliol de 1927.

Això a part, veure Lluís Ferrer i Clariana, *Santa Maria de Mataró, la parròquia, el temple*, volum II (Mataró, 1971), 281a 283 i 363 a 367.

L'orgue nou, construït per Gaietà Estadella, va ésser renovat i actualitzat l'any 1974.

2.- No tenim cap altra dada de l'artista senyor Pagès, ni de la casa Bastús, Queraltó i Cia.

3.- L'empresa Vilaró i Valls era una important empresa de pintura de Barcelona. A més de la pintura de l'església de Sant Vicenç de Sarrià i del temple de Sant Josep Oriol de Barcelona, que esmenta el *Pensament Marià*, núm. 861, del dimarts 27 d'abril de 1926, va realitzar a la mateixa època la pintura del Palau de Pedralbes i de l'Acadèmia de Medicina de Barcelona.

4.- Sobre les imatges dels apòstols, destruïdes el 1936, veure Xavier Alarcón i Campdepadrós, «Les imatges dels apòstols de la basílica de Santa Maria de Mataró. Recerca documental», *FULLS del Museu Arxiu de Santa Maria*, núm. 87 (Mataró 2007).

5.- L'altar de Sant Antoni Abat i Sant Eloi, abans del 1936, era el primer altar, entrant a l'esquerra. Ara és l'altar del Sant Crist.

6.- En els frisos de sobre l'antic orgue i de l'altar major, destruïts el 1936, s'hi afegiren les llegendes *Ilurone natae*, «filles d'Iluro», i *Regina Martirum*, «Reina dels Màrtirs». El sacerdot mataroní doctor Fèlix Castellà i Nunell va fer la redacció.

7.- El creuer de la Soledat era dessota l'orgue vell, destruït el 1936. Després del 1939, s'hi va construir l'actual capella de la Puríssima. L'arxiu de Santa Maria no conserva documentació del projecte, ni de la construcció de la capella.

L'altar de Sant Isidre, destruït també el 1936, és ara l'altar de Sant Josep.

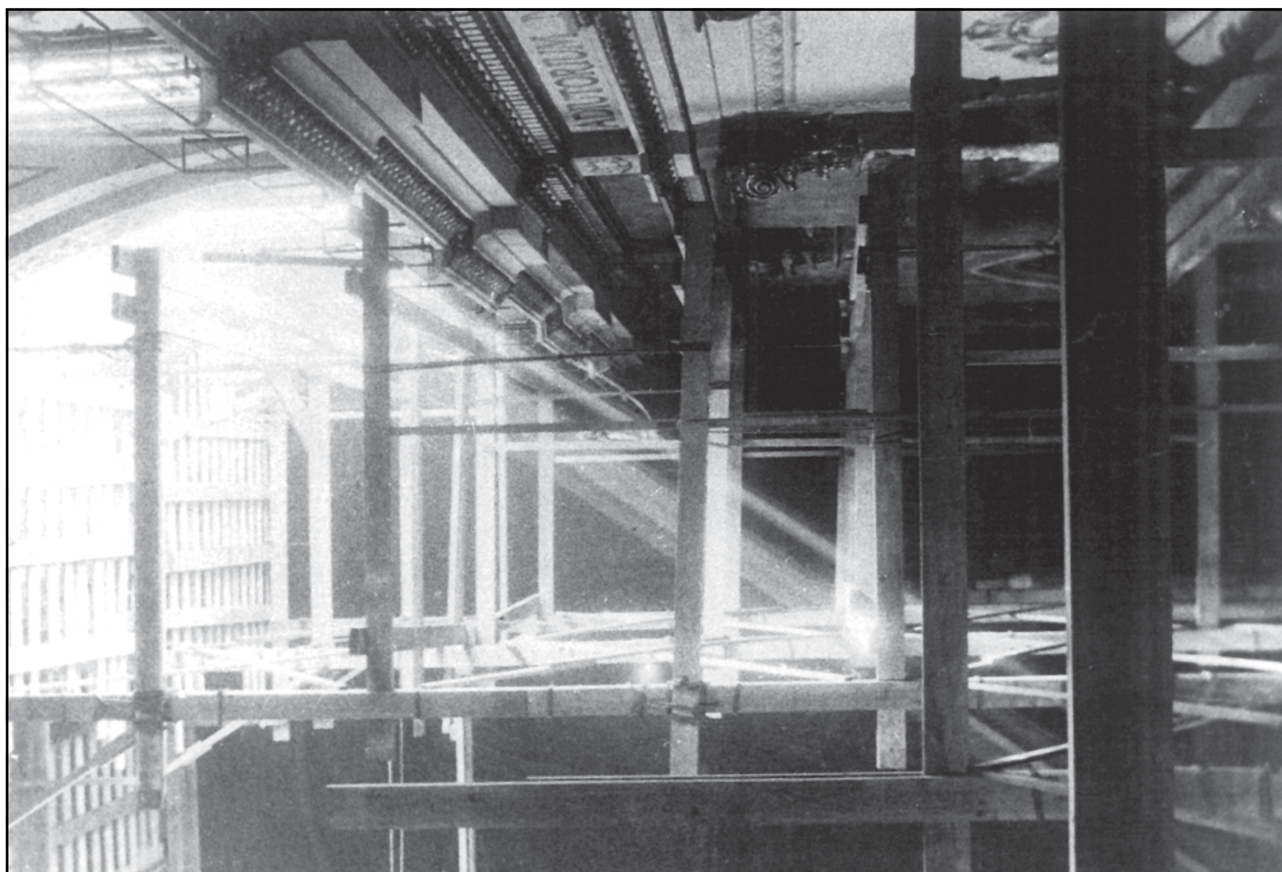
8.- L'escultor va ésser el barceloní Pelai Argenté.

9- L'empresa Buscà va muntar les importants bastides necessàries per a la pintura de la basílica. Els fills del senyor Buscà i Vallribera, i els seus succedsors Pere Buscà i Itchart i Construccions Buscà, van fer totes les obres de Santa Maria fins als anys setanta del passat segle, quan l'empresa va deixar d'ésser activa.

DOCUMENTACIÓ FOTOGRÀFICA

Bastides durant la restauració de l'any 1926. MASMM. Arxiu d'Imatges.

Bastides durant la restauració de l'any 1926. MASMM. Arxiu d'Imatges.

MIL ANYS DE SANTA MARIA ✠

✠ MIL ANYS DE MATARÓ (1008-2008)

MUSEU ARXIU
DE SANTA MARIA

MUSEU ARXIU DE SANTA MARIA
Centre d'Estudis Locals de Mataró

Col·labora:

Ajuntament de Mataró
Patronat Municipal
de Cultura